

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

21. YY'DA AKILLI BELEDİYECİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM:
BAŞAKŞEHİR BELEDİYESİ MODELİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cengiz DİNÇ

Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Anabilim Dalı

Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ercan EYÜBOĞLU

Ekim - 2017

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

21. YY'DA AKILLI BELEDİYECİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM:
BAŞAKŞEHİR BELEDİYESİ MODELİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cengiz DİNÇ

(Y1412.180007)

Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Anabilim Dalı
Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ercan EYÜBOĞLU

Ekim - 2017

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Anabilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Tezli Yüksek Lisans Programı Y1412.180007 numaralı öğrencisi **Cengiz DİNÇ**'in "21. YÜZYILDA AKILLI BELEDİYEÇİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM: BAŞAKŞEHİR BELEDİYESİ MODELİ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 20.09.2017 tarih ve 2017/23 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından **BY B.R.L.F** ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak **KABUL** edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :19/10/2017

1)Tez Danışman: Prof. Dr. Ercan EYUBOĞLU

2)Jüri Üyesi : Prof. Dr. Uğur TEKİN

3)Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ateş USLU

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**21. YY’DA AKILLI BELEDİYECİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM (BAŞAKŞEHİR BELEDİYESİ MODELİ)**” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (.../.../20..)

Cengiz DİNÇ

ÖNSÖZ

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Ercan Eyüboğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Kaynak aramak için yardım talep ettiğim Türkiye Belediyeler Birliği, Başakşehir ve Beyoğlu Belediyelerindeki kıymetli arkadaşlarıma ve Prof. Dr. Faruk Bilir'e teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan biricik eşim ve sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Siyaset bilimi, kentleşme, kent kültürü ve teknolojik gelişmelerle bütünleşik bir kent tasarımı konusuna olan ilgim nedeniyle "21.Yy'da Akıllı Belediyecilik ve Kentsel Dönüşüm: Başakşehir Belediyesi Modeli" konusunu tez çalışma alanı olarak seçtim.

Bu çalışma ile benim de yaşadığım Başakşehir ilçesinde belediyenin akıllı kente dönüşmesi ile kazandığı kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi ivmesinin Türkiye'nin tamamına uygulanabilirliğini gösterme çabalarına katkıda bulunmak istiyorum. Sadece fiziki değişim ve yenilenme ile kentsel dönüşümden söz edilemeyeceğini, dönüşümün çağın tüm gerekliliklerine yanıt verecek şekilde planlanmasının, kent tasarımının bu amacı da içerecek şekilde oluşturulması gerekliliğini görmek ve göstermek çalışmanın temel amacıdır.

Bu nedenle, yerel yönetimlerin sürdürülebilir belediyecilik ve kalkınmayı gerçekleştirirken çağın teknolojik gelişmelerine ayak uydurması, bu gelişmelerden ayrı, bağımsız bir kentleşmenin sürekli hale gelen hizmet aksamalarına neden olacağını söylemek hiç de yanlış değil. Etkili, sür'atli, ekonomik, etkin ve nitelikli hizmet üreten, değer üreten, ürettiği değeri nitel ve nicel olarak sürekli arttırabilen belediyeler her daim tercih edileceklerdir. Verilen hizmetlerin kalitesinin arttırılması, yerelde yaşayan paydaşların d katkısıyla olacaktır.

Bu tezde hem bu teknolojik dönüşüm, hem bu dönüşüme uyumlu kentsel dönüşüm hem de bu sürece aktif olarak katılan paydaşlar sayesinde katılımcı demokrasinin yaygınlaşmasının önemi anlatılmaya çalışılacaktır.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
ŞEKİL LİSTESİ	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Hedefi.....	3
1.2. Konunun Önemi ve Gerekçesi.....	3
1.3. Kuramsal Çerçeve.....	4
1.4. Yöntem.....	4
2. TEORİK ÇERÇEVE BAĞLAMINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM VE AKILLI BELEDİYECİLİK	5
2.1. Kentsel Yenileşmeye Ait Tanım ve Kavramlar.....	5
2.1.1. Kentsel Sürdürülebilirliğin Gerekliliği.....	6
2.1.2. Kentsel Yenileşme.....	6
2.1.3. Kentsel Yayılma.....	8
2.1.3.1. Kentsel Yayılmanın Fiziksel Formu.....	9
2.1.3.2. Kentsel Yayılmanın Nedenleri.....	10
2.1.3.2.1. Kentsel Yayılmanın Sonuçları.....	11
2.1.3.2.2. Kentsel Yayılmanın Olumsuz Etkilerinin Azaltmaya Yönelik Gelişme Önerileri.....	12
2.1.4. Kentsel Dönüşüm ve Kapsamı.....	13
2.1.4.1 Kentsel Dönüşüm Yöntemleri.....	15
2.1.5. Kentsel Dönüşüm Tarihi.....	17
2.1.5.1. Haussmannizasyon.....	18
2.1.6. Dünyada Kentsel Dönüşüm.....	23
2.1.7. Türkiye’de Kentsel Dönüşüme İlişkin Yasal Düzenlemeler.....	25
2.1.7.1. Göç Sonrası Kent Planlamasına İlişkin Düzenlemeler.....	28
2.1.7.1.1. Türkiye’de Gecekondu.....	28
2.1.8. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm.....	32
3. KENTSEL DÖNÜŞÜM VE AKILLI BELEDİYECİLİK	38
3.1. Kentsel Dönüşüm Uygulama Yöntemleri.....	38
3.1.1. Kentsel Koruma.....	38
3.1.2. Kentsel İyileştirme.....	39
3.1.3. Kentsel Yenileme ya da Kentsel Yeniden Oluşum-Yeniden Hayat Verme.....	39
3.1.4. Kentsel Yenileşme.....	39
3.1.5. Kentsel Yeniden Canlandırma.....	41
3.1.6. Soylulaştırma.....	42

4. AKILLI BELEDİYECİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM MODELİ: BAŞAKŞEHİR BELEDİYESİ	44
4.1 Akıllı Kent.....	44
4.1.1. Akıllı Kent Kavramı ve Kapsam.....	44
4.2. CONCERTO Kentleri Girişimi.....	47
4.3. Akıllı Kent Girişimlerinin Başarısı İçin Gerekli Faktörler.....	51
4.3.1. Yönetim ve Organizasyon.....	53
4.3.2. Teknoloji.....	54
4.3.3. Yönetişim.....	55
4.3.4. Politika Şartı.....	55
4.3.5. İnsan ve Toplum.....	56
4.3.6. Ekonomi ve Finansman.....	56
4.4. Dünyada Akıllı Kent Anlayışı ve Örnekleri.....	57
4.4.1. Toronto.....	58
4.4.2. Londra.....	58
4.4.3. Tokyo.....	59
4.4.4. Barcelona.....	60
4.5. Başakşehir’de Kentsel Dönüşüm ve Akıllı Kent Olarak Başakşehir.....	62
4.5.1. Başakşehir’in Tarihçesi.....	62
4.5.2. Başakşehir’in Genel Yapısı.....	65
4.5.3. Kentsel Yenileşme Süreci Bağlamında Başakşehir.....	69
4.6. Başakşehir Akıllı Kent Alt Yapısı.....	69
4.7. Living- Lab Nedir? Başakşehir Living-Lab Uygulaması.....	72
4.7.1. Living Lab Sistemlerinde Kullanılan Ürün Geliştirme Yöntemleri.....	72
4.7.2. Başakşehir İnovasyon ve Teknoloji Merkezi.....	74
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	75
KAYNAKLAR	78
ÖZGEÇMİŞ	83

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Haussmann'ın açtığı kent içi yol ve caddeler 1853 (Paris).....	20
Şekil 2.2. Louvre art arda büyümesi 1858 (Paris).....	21
Şekil 2.3. Arc de Triumphe (Paris).....	22
Şekil 4.1. Barcelona yer altı galerileri (İspanya).....	62
Şekil 4.2. Resneli Çiftiliği (Başakşehir).....	64
Şekil 4.3. Azatlı Baruthanesi (Başakşehir).....	64
Şekil 4.4. Azatlı Baruthanesi (Başakşehir).....	65

21.YY'DA AKILLI BELEDİYECİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM (BAŞAKŞEHİR BELEDİYESİ MODELİ)

ÖZET

Bu tez çalışması kapsamında, kentsel yenileşme kavramının 1900'lü yıllardan itibaren yaşadığı gelişim süreci, kentsel yenileşmenin aracı olarak kentsel dönüşüm projeleri ve temel konuları, sürdürülebilir kentsel gelişme kavramıyla ortaya çıkan akıllı şehircilik ve kent formu ve planlama yaklaşımları incelenmiştir.

Bu yaklaşımlardan, akıllı şehircilik yaklaşımının özellikleri, örnekleri, uygulama araç ve teknikleri ele alınarak, özellikle Amerika'da kentsel yenileşme ve eskiyen alanları kente kazandırma amaçlı yapılan projeleri değerlendirmede belediye seviyesinde derinlemesine görüşme ve topluluk ölçeğinde kullanılan anket soruları ile proje özelinde akıllı şehirciliğin hayata uyarlanma matrisleri düzenlenecektir. Başakşehir Belediyesi'nin kentsel dönüşüm alanlarından seçilen örnekler akıllı şehircilikle ilgili yaptığı çalışmalar değerlendirilmiştir.

Birinci bölümde literatür araştırmasına dayalı olarak, kentsel yenileşme kavramı, sürdürülebilir gelişmenin kentsel form, sürdürülebilirlik göstergeleri ve planlama boyutu değerlendirilecektir. Kentsel yayılma kavramı, özellikle ve olumsuzluklarını azaltmada öncelikli eylem alanı olarak, kentsel dönüşüm alanlarının önemi ortaya koyulacaktır.

İkinci bölümde, literatür incelemenin değerlendirilmesi ile kentsel dönüşümün yönetilmesinde tezin alan çalışmasında kullanılacak anket ve matrisleri açıklanacaktır. Ayrıca kentsel dönüşümün yönetilmesinde ve akıllı şehircilik uygulamalarının üretilmesinin Türkiye'deki planlama sisteminde uygulanabilirliği irdelenecektir.

Üçüncü ve dördüncü bölümde, alan çalışmasının yöntemi, araçları ve bilgi kaynakları anlatılacaktır. Ardından Başakşehir ilçesi planlama çalışmaları kentsel yenileşme süreci ve belediye seviyesinde akıllı şehircilik uygulamalarının incelemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kentsel Dönüşüm; Akıllı Belediyecilik; Akıllı Şehircilik*

SMART MUNICIPAL WORK AND URBAN TRANSFORMATION IN 21ST CENTURY (BASAKSEHIR MUNICIPALITY MODEL)

ABSTRACT

Within the scope of this thesis study, intelligent urbanism and urban form and planning approaches emerged with the concept of urban renewal, the development process of urban renewal since 1900, the urban transformation projects and basic issues as an instrument of urban renewal, and the concept of sustainable urban development.

These approaches include in-depth interviews at the municipal level and questionnaires used in the community scale, evaluating the projects made in urban areas for urban renewal and urbanization especially in the USA, by taking into consideration the features, examples, application tools and techniques of intelligent urbanism approach and project adaptation matrices of intelligent urbanism It will be held. Selected examples from the urban transformation areas of Başakşehir Municipality were evaluated for their work on intelligent urbanism.

In the first part, based on the literature survey, the concept of urban renewal, the urban form of sustainable development, sustainability indicators and planning dimension will be evaluated. The concept of urban sprawl, especially as a priority area of action in reducing its negative impacts, will highlight the importance of urban transformation areas.

In the second part, the evaluation of the literature review and the questionnaires and matrices to be used in the field study of the urban transformation will be explained. In addition, urban transformation will be managed and the application of intelligent urban planning practices in the planning system in Turkey will be examined.

In the third and fourth section, the method, tools and sources of the field work will be explained. Then, studies of Başakşehir district planning studies will be carried out on urban renewal process and intelligent urban planning practices at municipal level.

Keywords: *Urban transformation; Intelligent Municipality; Intelligent Urbanism*

1. GİRİŞ

Geri kalmış ve gelişme süreci içerisinde olan birçok ülkede, gecekondu, slum, favela ve bidonville adlarıyla bilinen yerleşim alanları, kentlerin, değişen fiziki ve sosyoekonomik yapısında en önemli ve en değişken unsurunu oluşturmaktadır. Türkiye’de kentsel dönüşüm kavramı bu tür yerleşim alanlarının ıslahı için başlamıştır, 1950’li yıllarda başlayan ve sonrasında hızla artan niteliksiz binalardan oluşan ve kaçak yapılardan oluşan çarpık yerleşme ürünü alanların düzenli, sağlıklı ve yaşanabilir yerleşim alanlarına dönüştürmek amacıyla ortaya çıkan bir kavramdır. Kentsel dönüşümde konutların modernleştirilmesiyle kaliteli, düzenli ve sürdürülebilir alt yapı ağının kurulması, kentin nefes alma ve sosyalleşme alanları olarak yeşil alanların oluşturulması, işsizlik, suç gibi toplumsal çöküntülerin iyileştirilmesi hedeflenmiştir.

Büyükşehirler başta olmak üzere çok fazla göç alan kentlerde yerel yönetimlerin birincil kaygısı, bu tür niteliksiz ve sağlıksız kentleşmeyi durdurmak ve var olanları ıslah etmek olmuştur. İstanbul’un Anadolu’nun birçok kentinden kat be kat büyük olan ilçelerinin nerdeyse yarısı bu tür yapılardan müteşekkildir. 1980’li yıllarda çıkarılan imar affı yasaları ile gecekondualarda nisbi ıslahlar yapılmıştır. Fakat, bu sefer de kent dokusuna hiç uymayan, afetlere dayanıksız, kalitesi şaibeli kaçak konutlar çoğalmıştır.

2008 yılında, belde belediyesine Küçükçekmece ve Esenler ilçelerinden eklenen mahallelerle birlikte Başakşehir Belediyesi olarak kurulan bu ilçe de, İstanbul’un birçok ilçesi gibi epeyce bir kısmı gecekondu bölgesi olan bir yerleşim alanıdır. Önce 1989’da Bulgaristan’dan gelen göçmenler için yapılan, sonrasında da 1995 yılında yapılmaya başlanan toplu konutlar ile birlikte nüfusu hızla artmaya başlamıştır. Bugün de ilçe nüfusunun büyük bir kısmı toplu konutlarda yaşamaktadır.

Başakşehir’de ekonomik yapının en büyük payı sanayi sektöründedir. İstanbul’un Avrupa yakasındaki en büyük organize sanayi bölgesi olan İkitelli Başakşehir Belediyesi ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. 700 hektar alan üzerinde kurulan İkitelli Organize Küçük Sanayi Bölgesi, TEM otoyolunun kuzeyinde kurulmuştur. Ayrıca,

Başakşehir İlçesi sınırları içerisinde çok sayıda sanayi tesisi vardır.

Başakşehir’de sanayi sektörünün payının çok yüksek olması, 1970’lerde yaşanan iç göçten etkilenen ve bu nedenle gecekondulaşmanın çok fazla olduğu bir ilçe olmasına neden olmuştur.

Türkiye’de özellikle son 20 yılda en birincil faaliyet alanı olan kentsel dönüşüm ve kentlerin ıslahı/imarı hiç kuşkusuz en yoğun eylemlerini İstanbul ve ilçelerinde yürütmektedir. Bu dönüşüm projelerinin verimli, sürdürülebilir olması için teknoloji ve inovasyon ve çağın gerekliliği olan bilişim ağı üzerinde planlanan, uygulanan, kontrol edilebilen ve bu sayede aksaklıkların minimum, verimliliğin maksimum seviyeye çeken akıllı kent sistemlerine dönüşümü de sağlaması gerekmektedir.

Dünyanın en fazla göç alan, en kalabalık, en büyük ya da en gelişmiş kentlerinin hemen hepsi hızla akıllı kent sistemine geçmektedir. Çünkü, hızla çoğalan nüfusun hızla artan sorunlarına anında çözüm üretebilmek için teknolojiden yararlanmak zorunluluğu oluşmuştur. Hemen herkesin elinde bulunan mobil cihazlar, tabletler, bilgisayarlar sayesinde kentlerin işleyişindeki her türlü hizmet ve bu hizmetlerdeki aksaklık veya değişiklik vatandaşa en kısa sürede ulaştırılabilmektedir. Ayrıca, bu hizmetlerden yararlanan kentlilerin gündelik hayatına dair alışkanlıklarının sürdürülebilirliğini sağlayacak inovasyon çalışmalarını yapabilmek için akıllı kentler kurmak gerekmektedir.

Binaların yenilenmesi esnasında çok yakın gelecekte dünyanın bütün büyük kentlerinin kullanacağı “akıllı kent” sisteminin alt yapısını kuramazsak, maalesef bugünkü kentsel dönüşüm çalışmalarının hepsi boşa gidecektir. Akıllı kent sistemleri aslında geleceğin kent ve kentlilik kavramlarının şekillendirilmesi çabasıdır. Bu çabanın dışında kalan bir kentsel dönüşüm, gecekondu ve gecekondu kültürünün çok katlı binalara aktarılmış hali olacaktır.

Ülkemizde akıllı kent sistemine ilk katılan yerel olması nedeniyle Başakşehir bu tezde inceleme alanı olarak seçilmiştir. Hem mobil ve interaktif hizmet sunumuyla hem de Living-Lab gibi ar-ge çalışmalarının yapıldığı birimleri ile ülkemizde başka kentlere örnek teşkil edebilecek bir düzeydedir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Hedefi

Bu tezin amacı, kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilirlik potansiyellerinin değerlendirilmesinde akıllı şehircilik ilkelerinin kullanılabilirliğinin ortaya konulmasıdır.

Bu kapsamda günümüz mekân oluşumunda fiziki mekândaki denetimsiz ve yaygın büyümenin nasıl kontrol edilebileceği, vatandaşın akıllı şehircilik ilkeleri kullanılarak oluşturulan şehirlerde yaşamının nasıl kolaylaştıracağı en önemli kaygılarından biridir.

Kuramsal çerçevenin biçimlenmesinde öncelikle, kentsel yenileşme, kentsel dönüşüm kavramları ile kentsel yönlendirici bir fırsat alanı olarak kentsel dönüşüm projelerini ele alan akıllı büyüme ve akıllı şehircilik kavramlarına odaklanılmıştır.

Kentsel büyüme ve değişimin sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini anlayabilmek için bütünlük yöntemlere ve gelişmekte olan ülkelerde deneysel araştırmaların artmasına ihtiyaç vardır.

Tez çalışmasının temel hedefleri;

- . Türkiye ve dünyada kentsel dönüşüm sürecini irdelemek
- . 21.Yy'ın teknolojik, sosyolojik ve ekonomik değişimlerine ayak uydurmaya çalışan kent tasarımı hakkında bilgi vermek
- . Kentsel dönüşüm sürecinde alt yapı olarak akıllı kent sisteminin kurulmasının zorluğu, zorunluluğu, sürdürülebilirliğini irdelemek

1.2. Konunun Önemi ve Gerekçesi

Kentlerin fiziki değişimi yanında, bilgi çağının gereği olan interaktif yaşam ve hizmetlerin ve değerlerin şeffaf ve kolay ulaşılabilir olmasını sağlayan alt yapısal dönüşümün de planlanması ve uygulanması zorunluluğunu yadsımak mümkün değil. Yerelin ulaşımdan, ısınmaya, eğitime, sağlık hizmetlerine, çevre düzenlemesinden çevre temizliğine kadar her türlü hizmeti hakkında 7/24 bilgi hakkına sahip olmak isteyen kentli için bilişim ağı üzerinden bir hizmet sunumu kaçınılmaz olmuştur.

Binalarla birlikte yeni bir kentlilik ve yaşam şekli olan akıllı kent kavramı tüm dünyada önem kazanmaktadır.

Hem bugünün hizmetlerinin aksamaması ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi,

hem de bu hizmetlerin sürdürülebilirliği için kentleşmeden akıllı kentleşmeye doğru evrilen süreçte elbette ülkemiz de dahil olmuştur.

Bilgisayar ve akıllı mobil cihazlarla bile ulaşılabilen kent bilişim ağları, aksaklıklar ve beklentiler hakkında en kısa sürede başvurulacak merciiler oluşturulması yönünden de paydaşlar için çok büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Çalışmada, Başakşehir Belediyesi'ne ait alanda belirlenen akıllı şehircilik kentsel dönüşüm projesinden, alan odaklı dönüşüm özelliği gösteren projeler incelenmiştir. Bu tez, kentsel dönüşüm, akıllı büyüme ve akıllı şehircilik kavramlarını birlikte ele alarak, kentsel dönüşüm projelerinin, sürdürülebilir iyileşmenin sosyoekonomik ve fiziki çevre bileşenleri ile bir bütün olarak ele alınmasını sağlayabilmesi nedeniyle Türkiye'de uygulanan kentsel dönüşüm planlama pratiği için önem taşımaktadır.

1.3. Kuramsal Çerçeve

Tez, kuramsal bir çalışma olarak düşünülmektedir. Alanı, İstanbul'un Başakşehir ilçesi ile sınırlıdır. Akıllı şehircilik ile ilgili dünyada ve Türkiye'de gelinen noktalar ile birlikte İstanbul'un Başakşehir Belediyesi'nin Türkiye'deki akıllı belediyeciliğe ilk örnek olmasından ve büyük adalar halinde düzenlenen kentsel yenilenme sürecinde yaptığı bilişim ağı alt yapı oluşturma süreci incelenecektir.

1.4. Yöntem

Bu çalışma, niteliksel (qualitative) metotları bir arada kullanan karma bir metodoloji içermektedir. Genel olarak literatür araştırması ve alan çalışması olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Çalışma, stratejik plan anlayışı çerçevesinde bir sistematığın kurulmasına bağlı olarak, mevcut durum analizi ve gelecek beklentisi ile başlayan süreçle şekillenerek, "stratejik yol haritasına" dönüştürülecektir.

Tezde, alan çalışması en azından anket tarzı bir alan çalışması kullanılmamakla beraber, zengin bir literatür taraması ve bu konuda hazırlanıp yayınlanmış belge- videolar ve bu görsellerin deşifresinden elde edilen veriler çalışmada kullanılacaktır.

2. TEORİK ÇERÇEVE BAĞLAMINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM VE AKILLI BELEDİYECİLİK

2.1. Kentsel Yenileşmeye Ait Tanım ve Kavramlar

2.1.1 Kentsel Sürdürülebilirliğin Gerekliliği

Türkiye’de göçün neden olduğu hızlı, plansız, denetimsiz ve çarpık kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunların en başında kaçak yapılaşma sorunu gelmektedir. Büyük kentlerde göçle gelen insanlar kentte ucuz ve planlı yerleşim arazisi bulamamaktadırlar. Bu tür araziler bulsalar dahi imar, düzenleme, konut projelendirme, alt yapı ağına eklenme gibi kentsel yaşamın bürokratik işlemlerin zorluğu, bu işlemlerin tamamlandığı arazilerin ise ödeyebilecekleri meblağların çok çok üstünde fiyatlarla satılması, çoğunluğu kamu arazisi olan kent çeperlerindeki alanlarda yapılar yapmışlardır. “Politik amaçlı göz yummalar, denetimsizlik, bugüne kadar çıkarılan imar afları ve gecekondü afları bu tür yasadışı gelişmelerin sonuçlarıyla birlikte oluşumunun ve sürecinin yasallaşmasına yol açmış ve özendirici olmuştur.” (Talu: 20)

Kentsel sürdürülebilirlik, kentler ve onları çevreleyen mücavir alanlardaki en küçük kentsel birimden kent merkezine kadar tüm meskun alanlar arasındaki bağlantıları sağlayan bir olgudur. Kentlerin sürdürülebilirliği, insanların hayat alanlarının hareketliliğini kolaylaştıracak biçimde organize ederek daha iyi kaynak sağlama, insan ihtiyaçlarına daha iyi cevap verecek şekilde kentler oluşturmaktan geçmektedir. Kentlerin sürdürülebilirlik özellikleri içinde buldukları toplumsal ilişkilerin yapısıyla ilgilidir. (Bozlağan: 56)

Kentler, üretim ve tüketim etkinliklerinin ve nüfusun yoğunlaştığı merkezler olarak sürdürülebilirliğin ekonomik büyüme, toplumsal gelişme ve çevre koruma hedeflerine erişimde belirleyici bir yer tutmaktadır. Kentlerin, doğal kaynakların en büyük tüketicileri olmaları, kirlilik ve atık kaynağına dönüşmeleri, kentleri sürdürülebilirlik tartışmalarının gündemine taşımıştır. “Sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik ve

teknolojik gelişmelere paralel bir şekilde ortaya çıkan çevre sorunlarının önüne geçebilme ve ekosistemin korunması üzerine odaklanmıştır.” (Akkoyunlu Ertan: 21)

Sürdürülebilir kentsel yenileşme stratejileri mevcut kentsel bütünleşme eğilimlerine dayalı olarak oluşturulacak ortaklık modelleri ve yönetim stratejileri temelinde oluşturulacak çerçeve program için bir araç olarak kabul edilmiştir. Oluşturulacak “çerçeve program” ile kentin sürdürülebilir kentsel yapıya ulaştırılması ve kente olası çözüm sürecinde kendi özgün, rekabetçi ve yarışabilir yapısı ile etkin rol üstlenebilecek standartta bir yapı kazandırılması hedeflenmiştir.

Kentsel alan içinde bu değerlerin her birinin, toplumsal değerlerle bir bütün olarak sağlıklı ve dengeli bir şekilde korunup rasyonel kullanılması ve bu ilkeler ışığında geleceğe aktarılması kentlerde sürdürülebilirliği sağlamaktadır. (Özden: 129)

“Sürdürülebilir kentsel gelişme, kentsel mekânların, bu mekânlar içinde yer alan eylemlerin ve kentte yaşayanların, çevresiyle birlikte bir bütün olarak varlığını dengeli bir şekilde devam ettirebilmesi ve kent içerisinde üretilen değerlerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesini sağlamaktadır.” (Bayram: 19)

2.1.2 Kentsel Yenileşme

Global, ulusal ve yerel ölçeklerde iç içe geçmiş ilişki ağlarıyla etkileşen kentler, teknolojik gelişme ve iletişim ağlarının sağladığı olanaklarla ekonomik, sosyal ve fiziki değişimlerin en hızlısını yaşamaktadır.

Kentsel yenileşme kavramı 1980’lerde ilk olarak Birleşik Krallık ve ABD’de ulusal ölçekteki planlamanın maddelerinden biri olmuş ve zamanla daha da önem kazanmıştır.. Son yıllarda daha başarılı ve bütüncül uygulamalara ulaşan bu kavram, küreselleşme ve sürdürülebilirlik kavramlarının belirlediği bir ortamda, bu kavramlarla etkileşim içinde şekillenmiştir. Kentsel yenileşme, “kentsel alanda yaşanan sorunların, fiziki, ekonomik ve sosyal boyutların birlikte ele alınıp, bütünleştirici bir yaklaşımla” çözülmesidir. (Eryıldız: 132)

Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra tartışılmaya başlanan kentsel yenileşme kavramı yenileme, yeniden canlandırma, rehabilitasyon gibi pek çok kavram ile birlikte kullanılmıştır. Ve hâlâ kavram kargaşası içinde tam olarak tanımlanamamış ya da kapsamı ve içeriği üzerine yapılan tartışmalar sona ermemiştir. Kentsel yenileşme yaklaşımının, rehabilitasyon, yeniden geliştirme, yeniden canlandırma ve yenileme

gibi yaklaşımlardan farkı; fiziksel boyutun yanı sıra, sosyal ve ekonomik boyutları da içeren hedefleri olması ve “daha uzun dönemli, daha stratejik ve daha kararlı bir tutum göstermesidir.” (Özden: 28)

Kentsel yenileşmenin en temel amaçları, zaman içerisinde çöküntü alanı haline gelen alanların kent yaşamına ve kent dokusuna kazandırılmasıdır. Bu amaca ulaşmak için gerçekleşmesi gereken hedefleri ise, alanlardaki fiziksel çöküşün durdurulması ve binaların güçlendirilmesi veya tekrar yapılması, çöküntü alanı haline gelen alanlarda hızla çöken sosyal yapının da düzeltilmesi, bu bölgelerde ekonomik faaliyetler başlatılması veya var olan faaliyetlerin canlandırılması ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesidir.

Kentsel yenileşme, kentlerde özellikle tarihi varlıkların çöküşü ve kültürel mirasın yok olması sorunu karşısında, sürdürülebilir ve toptancı bir yaklaşımla zarar görmüş kent dokularının iyileştirilmesini hedeflemektedir. “Kentsel yenileşme salt, çöküntü halindeki tarihi kent dokuları için değil, gecekondulaşma ile kurulan ya da eskiden kentin canlı bir parçası olmasına rağmen zaman içerisinde cazibesini ve nüfusunu kaybetmiş, terk edilmiş bölgelerdeki sorunları da kapsamaktadır. Yenileşme, sorunlu alanların tespit edilmesinden sonra, öncelikle fiziksel dokunun iyileştirilmesi ve korunması amacı ile programlar üretme, geliştirme ve en elverişli araçlarla alana müdahale yöntemini uygulamaktadır.” (Budak: 20)

Kent yönetiminde sürdürülebilir kentsel gelişme ve kentsel büyümenin yönetimi iki önemli kamu politikasını oluşturmaktadır. Sürdürülebilir kentsel gelişmeyi sağlamak için kurumsal yapı, kültürel, sosyal, ekonomik ve fiziksel anlamda gerekli değişim ve dönüşümü gerçekleştirip, planlamada yeni ve bütüncül yaklaşımlar ortaya koymak gerekir. Sürdürülebilirlik kentsel gelişmenin sağlanması için temel kriter olan kentsel yaşam kalitesi, sadece çöküntü bölgelerine odaklanan ve bu bölgelerdeki belirli insanlara yönelik stratejilerle sürdürülebilir olamayacağı mümkün değildir, ülke çapında eşit dengeli kentsel gelişim vizyonu temelinde oluşturulacak politikalar ile bölgeler arası denge ve eşit gelişme sağlanabilecektir. (Erdoğan ve Aklanoğlu: 124)

İnsanların kent merkezlerinde kalmalarını sağlamak için bu bölgelerin insanlara pozitif kentsel deneyimler sunması gerekir. Sosyal ve ekonomik fırsatların maksimum seviyeye ulaştırılması, kentsel strüktürün bunu desteklemesine imkân sağlanmasını gerektirmektedir. Eski kentin ise dokuya farklı kullanımlar oluşturmak ve bu

kullanımların bu bölgeye uygunluk sağlaması ve olumlu katkı sağlayıp çevrenin değişim ve dönüşümünde de etkili olması gerekir. Bu anlamda kentsel yenileşme bütün bu aktivitelerin gerçekleşmesinde belirleyici rol oynamaktadır.

2.1.3 Kentsel Yayılma

Türkiye'de kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenen alanlar genellikle kent bazında belirli bir sınırla noktasal nitelikte belirlenmektedir. Bu durumda alınan plan kararları belli bir kent parçasını etkileyen noktasal plan kararlarını içermektedir. Kentsel alanda birbirinden kopuk arazi planlama politikalarına ve kararlarına sahip kentsel yayılmayı tetikleyen uygulamalara neden olmaktadır.

Kentsel yayılma, kentin merkezinden çeperlerine doğru fiziksel olarak genişlemesidir. Aynı zamanda kentsel yayılma terimi içerisinde çevresel ve sosyoekonomik faktörlerin değişimidir. kentsel yayılmayı, hem kentsel arazi kullanımının bir kalıbı olarak (belirli bir zamanda bir metropolde mekânsal yapılandırma) hem de bir süreç olarak zaman içinde şehirlerin mekansal yapısındaki değişikliklerdir.

Kentsel yayılma, kentin plansız ve kontrolsüz olarak genişlemesidir. “Büyük kentsel alanların düşük yoğunluklu fiziksel dokularının serbest piyasa ekonomisi koşulları altında ağırlıklı olarak tarımsal alanlara doğru genişlemesi olarak da ifade edilebilir. Kentsel yayılma, fiziksel, çevresel ve sosyoekonomik nedenlere bağımlı olduğu için dinamik, doğrusal olmayan ve çok bileşenli bir yapıya sahiptir ve karmaşık sistem teknikleri ile modellenenmektedir.” (Ayazlı ve Batuk ve Demir: 18-22)

Günümüzde de kentlerdeki nüfusun hâlâ hızla artmaya devam etmesi, kentlerin yerleşim ve yaşam alanı ihtiyacını artırmakta ve ortaya çıkan büyüme süreciyle birlikte kentler fiziki mekanlarında da kent çeperlerine doğru aynı hızla yayılmaktadır. 1960'lar sonrasında kentlerin demografik olarak büyüme ve fiziki olarak saçaklanarak yayılması, dünyanın hemen hemen tüm kentlerinin en başat sorunu olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri Ulaştırma Bakanlığı 1956 yılında, bir arada bulunan fabrikaları, ticarethaneleri, dolayısıyla belirli merkezlerde yoğunlaşmış aşırı kalabalık nüfusu mekansal olarak ülkenin daha tenha bölgelerine doğru yayma yolunda karar almıştır. Yapılan bu değişikliğe duyduğu rahatsızlığı sosyolog ve yazar William H. Whyte dile getirmiş ve şehirlerin kırsal alanlara doğru ilerlediğini belirtmiştir. 1958 yılında Whyte “Kentsel Yayılma” adında bir çalışma yayınlamıştır. Bu çalışmada yapılan banliyölerin ne kent ne de kıra benzemediği, giderek yeşil alanların yok olduğu

ve yayılma sonrasında bazı kentlerin birleşebileceği uyarısında bulunmuştur. Bundan yaklaşık yarım asır sonra “yayılma” literatürde yer almaya başlamıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kentler genişlemekte ve metropoliten kentler çevresindeki yerleşmelere değin gelişimini devam ettirmektedir. “Bazı kentsel fonksiyonlar, metropoliten kentin sınırının dışına taşacak şekilde yerleşmeye başlamış, sürekli olmayan, arada boş, kullanılmayan alanların bulunduğu, dağınık bir yerleşim örüntüsü oluşmaya başlamıştır. Metropoliten kentin bu yeni büyüme biçimi kentsel saçaklanma (yayılma) olarak adlandırılmaktadır.” (Karataş: 3)

2.1.3.1 Kentsel Yayılmanın Fiziksel Formu

Kentlerin hızlı bir şekilde büyümeleri araç kullanımının ve dolayısıyla trafik akışının artmasına, ekolojik dokunun ve çevrenin tahrip olmasına, nüfus yoğunluğuna, gürültüye, tüm bu etmenler nedeniyle yaşam kalitesinin düşmesine ve sosyal ayrılmaya neden olmaktadır. Kent çeperlerinde bulunan banliyöler, yakın geçmişte bile kırsal olan alanlarla birleşmeye başlamış ve buralarda yeni yerleşim bölgeleri ortaya çıkmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde üretim, sanayileşme, teknoloji gibi etmenlerin gelişimi ve değişimi doğrultusunda insanların yerleşme alanları sürekli bir büyüme içerisinde olmuştur.

Sanayileşme süreci ile birlikte ortaya çıkan kentlerin en birincil sorunu, belirli bölgelerde yoğunlaşmış ve yığılmış büyük insan topluluklarıdır. Kent merkezleri adeta bir mıknatıs gibi çok büyük insan topluluklarını kırsaldan kentlere doğru çekmiş, her geçen gün katlanarak artan göç eden insan nüfusunun yükünü taşıyamaz hale gelmiştir. Bu durumun oluşmasının nedenlerinden birisi 20. yy’ın ulaşım araçlarına bağımlı gelişme sürecidir. Ulaşım aracı merkezli kentleşme anlayışı, yani herhangi bir ulaşım aracı ile kent merkezine bağlanmış olan kent çeperlerinde yerleşme tercihi sıçramalı ve dağınık büyümeyi meydana getirmiştir. “Kent yoksullarının yaşadığı kentin mücavir alanlarındaki yerleşim birimleri ve varoşlarla, zenginlerin uydu kentleriyle durmadan yatay ve dağınık bir biçimde genişleyen tüzel kent otomobilin ürünü olmuştur.” (Doğan: 79) Kent yaşamı biçimi açısından günümüzün kentlerinin bir başka özelliği de konut, çalışma, dinlenme, alışveriş gibi etkinliklerin giderek daha fazla birbirinden ayrılması, mekânsal olarak yayılması ve bunların sonucu ulaşım araçlarına olan bağımlılığın gün geçtikçe artmasıdır.

“Kentın fiziki alanının her noktasına yayılan bu yerleşme biçimi, kent merkezlerinde ya da merkeze yürüme mesafesinde bulunan yerleşim alanlarındaki konutların, karşılayabileceklerinden çok daha yüksek fiyatlarda olmasından kaynaklıdır. Dolayısıyla kaliteli ve uygun fiyatlı konutlara erişebilmek için kent merkezinden uzak ve kentsel rantın düşük olduğu bölgelerde yerleşmeyi tercih etmek zorunda kalan bireyler, ister istemez kentın genişlemesine neden olmaktadır.” (Karakurt Tosun: 32)

Bu durumda, sürdürülebilir bir kent formu için olmazsa olmaz sayılacak en önemli üç unsur: ortalama bir nüfus büyüklüğü, yaşanabilir bir çevre ile kuşatılmış, orta ve alt gelir gruplarının da erişebileceği ucuzlukta yoğunlaştırılmış konut alanları ve kentın her noktasından kent merkezine en kısa yoldan erişim imkanı.

2.1.3.2 Kentsel Yayılmanın Nedenleri

“Her türlü ulaşımın gelişmesi ve yaygınlaşması kentsel yayılmayı tetikleyen en önemli etkidir. Tarihin her döneminde yollar, geçtikleri yerleri erişilebilir kılmış ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren demiryolu taşımacılığının gelişmesi ve sanayi devrimi ile birlikte kara ulaşım yollarında ve araçlarında meydana gelen gelişmeler erişilebilirliği kolaylaştırmış ve küçük yerleşim yerleri, günümüzün metropol şehirleri haline gelmiştir.” (Yayla ve Coşkunoglu: 22)

Temel anlamda iki nedenden dolayı kentsel yayılma yaşanmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve planlama sürecinde kentsel tasarımda bölgelemelerin yanlış yapılmasıdır. Bunların yanı sıra kent merkezlerindeki konutların iş merkezi alanlarına dönüşmesiyle birlikte üst gelir grubunun kent çeperlerindeki uydu kentlere taşınması, merkezdeki hava kirliliği, suç oranı, gürültü oranındaki artış ve açık alan yetersizliği, kent merkezinde arsa fiyatlarının çok yüksek olmasıdır.

“Konut yapım teknolojilerindeki gelişmeler, nüfus artışı ve daha büyük konuta olan talepteki artış, kentsel rantın neden olduğu arsa spekülasyonları sonucunda bu taleplerin karşılanamaması, toprak satışından veya tarım arazisinin konut alanına dönüştürülmesinden elde edilen gelirin tarımdan elde edilecek gelirden kat be kat fazla olması nedeniyle kent çeperlerinde bulunan tarım arazilerinin yapılaşmaya açılması, adil, etkin ve doğru planlanmış vergilendirme politikalarının olmayışı yayılmayı oluşturan sebepler arasında sayılmaktadır”. (Karataş: 4)

2.1.3.2.1 Kentsel Yayılmanın Sonuçları

Kentsel yayılmaya yapılan eleştirilerin hemen hepsi, doğaya verilen zarar ve doğada yapılan tahribat, tarım alanlarındaki hem fiziki hem de üretim azalması, bu azalmaların günlük ihtiyaçların maliyetlerini yükseltmesi, sosyal hayatın zayıflaması, bireyler arası ilişkileri çok sınırlı, kırılğan hale getirmesi, bireyler ve gruplar arasında eşitsizliği arttırması, doğal kaynakları tüketmesi noktasında birleşmektedir. Ayrıca kentsel yayılma eleştirilerinde, tarz yerleşmenin bireysel motorlu ulaşım aracı bağımlılığını ve fosil yakıt kullanımını arttırdığı, dolayısıyla doğada bırakılan karbon ayak izinin fazlaşmasının yarattığı küresel ısınmaya sebep olduğu belirtilmektedir.

Kentin genişlemesi esnasında, içinde bulunduğu çevreyi değiştirmesi, ekolojik sistemi de değiştirmesi, birey ve doğa arasındaki bağı kopmasına, bireyin doğaya uzaklaşması ya da yabancılaşması nedeniyle hem biyolojik, hem fizyolojik hem de psikolojik birçok sıkıntı yaşamasına yol açmaktadır.

Şehir plancıları, yayılmanın sonuçları ile ilgili konunun farklı bir boyutuna vurgu yapmıştır: Kent estetiğinin yok olması. Kentsel yayılmanın kentlere estetik katkısının olmadığı gibi yaşam kalitesini düşürdüğünü savunan şehir plancıları ve mimarlar, bu sürecin aynı zamanda mekânsal sıradanlık oluşturduğunu, bu sıradanlığın kentlerin ruhunu yok ettiğini ileri sürmektedirler. Kentsel yayılma ile toprak bilinçsizce kullanılmakta, tarım arazileri ve ormanlık alanlar hızla tüketilmektedir. Bu tür bir toprak kullanımı ile kentsel sürdürülebilirliğin mümkün olmadığı çok açık bir gerçektir. Yayılmanın bir diğer sonucu da toplumsal eşitsizliktir. “Çünkü, toplumun her kesimi yeni üretilen alanlardan faydalanamamaktadır. Kent merkezi ise göçmenler ve marjinal gruplar için çekici hale gelmekte ve izole olmaktadır.” (Akseki: 36)

Kentsel yayılma çevreye geri dönülemez zararlar vermektedir. Bu süreçte, yayılma sonucu ortaya çıkan çevresel etkiler, yayılmanın kendisi kadar kalıcı ve çözülmesi güç sorunlar doğurmaktadır. Kentsel yayılmanın çevresel etkilerini enerji, alan, iklim, hava, su ve biyolojik çeşitlilik başlıkları altında değerlendirmek mümkündür.

2.1.3.2.2 Kentsel Yayılmanın Olumsuz Etkilerinin Azaltmaya Yönelik Gelişme Önerileri

Günümüzde hemen hemen bütün kentlerin en başat özelliği olan dağınık kentsel yerleşim, sayısız sorunu kent yaşamına katmaktadır. Çevreciler arasında yaygın olan, kent merkezinden yığılmış kalabalık nüfuslar şeklinde yerleşmektense, dağınık ve küçük birimler halinde yerleşmelerin tercih edilmesinin çevreye daha duyarlı yaşam formu oluşturacağı iddiası, uzak banliyölerin katılımıyla daha da büyüyen kent çapları, kentsel yayılmanın önüne geçmediği gibi, yayılmayı hızlandıracağı gerçeğini göz ardı etmektedir. Çevreciler bu iddialarını, uzakta yaşayan bireylerin küçük yerleşim alanlarındaki gündelik konfora istinaden ileri sürmektedirler. Oysa yerleşimin gittiği her alana, yol, elektrik, trafik, ekonomik faaliyetler de gitmektedir. Bu tür büyümeye verilen ad kentsel yayılma ve genişlemedir, doğadaki tahribatın ana nedenlerinden biri bu genişlemedir. Bu söylem, kentsel yayılmayı durdurmak bir yana teşvik etmektedir. Saçaklanarak yayılan bir kent formu, sürdürülebilir kentsel gelişmenin tasarruflu enerji kullanımı, ekolojik dengeyi bozmayan yerleşme ve tarım arazisi olan alanları koruyarak yapılaşma gibi bazı temel hedeflerine ulaşmayı engellemektedir. Kentsel yerleşim alanlarının fiziki olarak genişlemesi doğal ve verimli alanların yapılı çevreye dönüşmesini hızlandıracak ve saçaklanmaya paralel olarak artacak olan birim konut sayısı enerji tüketiminin tasarruflu kullanımını engelleyecektir.

Sürdürülebilir bir kentsel gelişme için yayılmanın durdurulması gereklidir. Bu bağlamda, kentlerin fiziksel gelişiminin sınırlandırılması için birçok alanda adımlar atılmalıdır. Mevcut kentsel alana yatırım yapılması gerekirken var olan altyapı güçlendirilmeli, toplu taşımayı hem fiyat, hem konfor hem de zaman açısından cazip hale getirecek sistemler kurulmalıdır. “Kentsel alanda yoğunluk artırımına gidilmesi de gerekmektedir. Konutlarda küçülmeye giderek, aynı alana daha fazla konut yapılmalı, meskun alanlarda sanayi faaliyetlerine ve konutların iş merkezine dönüşmesine izin verilmemelidir.” (Yazar: 112)

Sürdürülebilir kentsel gelişme için, kentsel yayılmayı da önleyecek öneriler, kentsel yapı alanlarında yoğunlaşma ve kentsel tasarımın yeniden yapılmasıdır. “Arazi kullanımının düzenlenmesi ve sınırlandırılması, ulaşım sistemlerinin ergonomik hale getirilmesi, enerjinin etkin ve tasarruflu kullanılması, altyapının optimal verimlilik ile planlanması, insan ve doğa ilişkisinin yaşanabilir ve sağlıklı bir çevre ilkesi ile

düzenlenmesi gibi birçok unsurun bileşkesinde, kentsel formun yeniden oluşturulması ve en uygun biçime ulaştırılmasının gerekliliği genel kabul görmektedir.” (Özcan ve Yenice: 274)

2.1.4 Kentsel Dönüşüm Tanımı ve Kapsamı

Kentsel dönüşüm, çok net ve kısa bir ifade ile, bir yerleşim alanının tümünün veya belli kesiminin değişmesi, başka bir biçime girmesi şeklinde tanımlanmaktadır. (Keleş, passim)

Kentsel dönüşüm ile ilgili kaynaklarda birbirinden farklı birçok tanım bulunmaktadır. Bu tanımların hemen hepsinde kentsel dönüşüm, niteliğini kaybetmiş alanların ekonomik, toplumsal ve fiziksel anlamda kapsamlı ve bütünlük yaklaşımına iyileştirilmesine yönelik uygulanan eylemlerin bütünü ifade ediyor.

Kentsel dönüşüm, çökme ve bozulma olan kent alanlarının ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel şartlarını kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşımla iyileştirmeye yönelik uygulanan eylemlerin hepsidir. Kentsel dönüşüm, yeni kentsel alanların planlanması ve kentsel yayılmaya neden olacak genişlemeden çok, var olan kentsel alanların etkili kullanımını için yeniden planlanması ve yönetimi ile ilgilidir.

Kentsel dönüşümün kapsamı ve içeriği ile ilgili bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. Ortaya ilk çıkışından bugüne kadar farklı şekillerde ele alınan kentsel dönüşüm (urban regeneration, urban transformation, urban renewal), kentlerin ve kent parçalarının ihtiyaçları doğrultusunda müdahale şekilleri ve derecelerine göre farklı ülkelerde farklı kapsamlarda tanımlanmıştır. Yani aslında, her ülke veya kent, kendi dönüşümdeki uygulamalar üzerinden tanım yapmıştır. Kent alanlarının esenlendirilmesine yönelik uygulamaları yapan ülkelerin idari, hukuki ve sosyoekonomik yapılarının farklılığı bu uygulamalardaki vizyon, amaç, strateji ve yöntemlerini de farklılaştırmıştır. Bu farklılıklar içerisinde ortak nokta ise, kentsel dönüşümün, sorunlu kent alanlarının iyi şartlara ulaşması amacıyla yapılıyor ve bu amaç için yapılacak tüm uygulamaların planlanıyor olmasıdır.

“Kentler; kentsel gelişim sürecinde sanayileşme, göç, savaş, deprem, yangın ve doğal afetler gibi nedenlerle dönüşüme uğramaktadırlar. Dolayısıyla kentsel dönüşümün bir gerekli olduğu alanlar; tahribata uğramış, köhnemiş, kentsel dokusunu ya da sosyal ve ekonomik özelliklerini kaybetmiş, farklı nedenlerle çöküntüye uğramış ya da kent dışı yasal olmayan yerleşmelerin olduğu alanlar olarak karşımıza çıkar.” (Özden; 2007)

Türkiye’de ise 1990’lı yıllardan sonra tartışılmaya başlanan ve 2000’den sonra ivme kazanan kentsel yenileşme kavramının yenileme, yeniden canlandırma, rehabilitasyon, gibi pek çok kavram ile birlikte kullanıldığı ve bir kavram kargaşası içinde bazen anlamını tam olarak bulamadığı görülmektedir. “Kentsel yenileşme yaklaşımının, rehabilitasyon, yeniden geliştirme, yeniden canlandırma ve yenileme gibi yaklaşımlardan farkı; fiziksel boyutun yanı sıra, sosyal ve ekonomik boyutları da içeren hedefleri olması ve daha uzun dönemli, daha stratejik ve daha kararlı bir tutum göstermesidir.” (Özden: 28)

Kentsel dönüşüm kavramı ilk olarak Avrupa’da II. Dünya Savaşı sonrasında kullanılmaya başlanmıştır. Savaş sırasında büyük ölçüde tahrip olan kentler ve sonrasında sanayinin yarattığı kentsel yığılma ve yayılma sürecinin başlaması; kentlerde kaderine terk edilen çöküntü alanların oluşmasına neden olmuştur. 1948 yılında Fransa’nın sosyal refah devletine geçiş sürecinde yaptığı düzenleme ilk yasal düzenleme örneğidir. İlk olarak bahsedilen bu bölgelerde dönüşüm müdahaleleri yapılmış, 1990’lı yıllardan itibaren de globalizasyon ve neoliberal politikaların etkisiyle oluşan yeni kentleşme pratikleri içerisinde daha farklı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Kent merkezinde çöküntü alanlarında yaşayan çoğunlukla kent yoksulları ve işçi sınıfından oluşan gecekondu halk kent çeperlerine gönderilmiş ve bu boşalan alanlar, genellikle kentsel rant odaklı yeni yerleşim birimlerinin inşa edildiği mekanlara dönüştürülmüştür. Buna istinaden; kentsel alanlarda fiziki, sosyal ve ekonomik dönüşümün yaşandığı tüm süreçler kentsel dönüşüm olgusunun bir parçası olarak tanımlanmış, politik ve yasal nedenlerle dönüştürülen yerleşim alanlarının kapsamına yaklaşık son elli yıldır kendiliğinden ya da dış faktörlerin etkisiyle dönüştürülen alanlar da girmiş, ve özellikle toplumsal dönüşüme ve değişime neden olan müdahaleler de bu kavrama dâhil edilmiştir.

Akkar’ın sınıflandırmasında kentsel dönüşümün beş temel amacı vardır:

- I. Toplumsal bozulmanın nedenlerinin tespit edilmesi, bu nedenlerin ortadan kaldırılması ile kentin bu alanlarının çöküntü (slum) alanı haline gelmesini önlemek. Kentsel alanların çöküntü haline gelmesi ile toplumsal çöküntü arasında çok kuvvetli bir ilişki vardır. Toplumsal çökmenin veya bozulmanın nedenlerini bulup, çareler üreterek kentin çökmesine engel olmak.

- II. Kent dokusuna ait birçok ögenin fiziksel değişim ihtiyacına cevap vermek. Yani, kentsel dönüşüm projeleri kentin hızla değişen ve bozulan dokusunda ortaya çıkan yeni fiziki, toplumsal, ekonomik ve ekolojik ihtiyaçlarına göre dağılmış veya parçalanmış kent parçalarını tekrar bir araya getirmek.
- III. Mevcut kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve sağlıksız kentsel yayılmayı önlemeye yönelik stratejilerin oluşturulması. Günümüzün en popüler söylemlerinden olan “sürdürülebilirlik” hedefine bağlı olarak, kentlerin hali hazırda var olan ve atıl duruma gelmiş alanlarının tekrar kullanımını sağlamak.
- IV. Kentsel yaşam kalitesini arttırmaya yönelik başarılı bir ekonomik kalkınma stratejisi geliştirmek, bu strateji doğrultusunda fiziki ve toplumsal dönüşümü sağlamak.
- V. Kentin dönüşümü, yayılması, korunması gibi süreçlere üçüncü aktör denen sivil güçlerin de katılımını sağlamak. Toplumsal koşullar ve siyasi güçlerin ürünü olarak kentsel politikanın biçimlendirilme ihtiyacını karşılamak. Bunun için de yerelin sivil paydaşlarının da beklentilerini, becerilerini de bu sürece dahil etmek. Katılımcılık ilkesi doğrultusunda dönüştürülen fiziki mekanın sahiplerini de dönüşüm sürecinde etkinleştirmek. (Akkar; passim)

2.1.4.1 Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

Kentsel dönüşüm oldukça geniş anlamalı bir kavramdır. Dönüşüme uğrayacak her alanın kendine ait dinamikleri ve sorunları vardır. Bu doğrultuda her soruna farklı şekilde bir uygulama ile çözüm bulunmaktadır. Geri dönüşü olmayacak şekilde yıpranmış niteliksiz alanlarda uygulanan yöntem ile tarihi kent merkezinde nitelikli kent dokusuna sahip bir alanda uygulanacak yöntem aynı değildir. Bu nedenle literatürde birçok uygulama yöntemi bulunmaktadır.

Dönüşüm uygulamaları kentlerin sağlıksız bir ortam oluşturan, fiziksel/ mimari, sosyal ve ekonomik özellikleri itibariyle kent dokusuna uymayan alanlarının yeniden canlandırılması, sağlıklı hale getirilmesi ve kentsel estetiğin oluşturulması için yapılan birçok yöntemden oluşmaktadır. Farklı ülkelerde yapılan bu uygulamalar her ne kadar çeşitli isimlerle anılsa da, temelde 9 kentsel dönüşüm yöntemi bulunmaktadır. Türkiye’de bu konuda kavram birliği henüz oluşmuş değildir. Bu uygulama türleri şunlardır:

Yenileme (Renewal):

Kentsel çökmenin yaşandığı alanlarda, fiziki ve sosyal çevre koşulların iyileştirilmesi için, alanın bütünüyle veya kısmen yıkılarak, yıkılan yapıların yerine yeni ve modern binaların inşa edilmesidir.

Sağlıklaştırma (Rehabilitation):

Kent dokusunun ve kentin mevcut yapısının korunarak, oluşan çöküntü alanlarının, restore edilmesi ile tekrardan değerli hale getirilmesidir.

Koruma (Preservation - Conservation):

Toplumun tarihsel ve kültürel değerlerini yansıtan fiziksel dokusunun, yaşanan değişim ve gelişimler nedeniyle yok olmasının önlemek, bu dokuyu çağdaş yaşamla bütünleştirmek, tarihsel ve kültürel varlıkları ekonomik ve işlevsel koşullarla sağlıklaştırmak için yapılan dönüşüm uygulamasıdır. Koruma kavramında, özgün niteliği ile koruma (preservation) veya kısıtlı değişimlerle koruma(conservation) olmak üzere iki tür yaklaşım vardır.

Yeniden Canlandırma (Revitalization):

Kentin daha önceleri ekonomik, sosyal ve kültürel cazibe alanı olan merkezi kesimlerinde bulunan daha sonraları cazibesini kaybettiği gibi çöküntü alanı haline gelen bölgelerinde, bu duruma yol açan nedenlerin ortadan kaldırılması veya yapılacak fiziki, sosyal ve ekonomik müdahalelerle bu alanların yeniden canlandırılmasıdır.

Yeniden Geliştirme (Redevelopment):

Kurtarılamayacak ölçüde kentsel çökmelerin meydana geldiği varoş, gecekondu, bidonville, slum, favela gibi isimlerle bilinen, yoğun olarak alt gelir gruplarının yaşadığı toplumsal çöküntünün bütünüyle yıkılarak yeni bir kentsel tasarım oluşturulması şeklinde uygulanan kentsel dönüşüm yöntemidir. Fiziki müdahale yanında sosyal dönüşümü de kapsar.

Düzenleme (Improvement):

Kentsel alanın belirli bir plan ve program içerisinde gelişmesi ve kontrolsüz genişleme ve yayılmaların engellenmesi için uygulanan projelerdir.

Temizleme (Clearance):

Çöküntü alanlarındaki sağlıksız meskenlerin, bu alanda yer alan diğer yapıların, olumsuz şartların veya buna neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması şeklindeki uygulamadır. Çöküntüye neden olan ya da çöküntünün devamlılığına yol açan fiziki ya da sosyal tüm etkenlerin yok edilmesi şeklinde uygulanan kentsel dönüşüm yaklaşımıdır.

Boşlukları Doldurarak Geliştirme (Infill Development):

Kentin belirli alanlarında var olan boş arsalarla yeni konutlar, sosyal ve kültürel faaliyet için kullanılacak donatıların eklenmesiyle, alan sakinleri yerlerinden edilmeden daha zengin bir alan elde edilmesidir.

Tazeleme-Parlatma (Refurbishment):

Kentin tarihi ve kültürel öneme sahip alanlarının park olarak değerlendirilmesi, yeşillendirme veya çevre düzenleme donatılarıyla yeniden düzenlenmesiyle, bu alanların sahip oldukları önemi yansıtmaları, yeni değerler kazanması ve canlandırılmasını hedefleyen uygulamadır. (Şişman-Kibaroglu, 2009)

2.1.5 Kentsel Dönüşüm Tarihi

Sanayi Devrimi sonrası, yığılma şeklinde oluşturulan kentlerde hızla artan kentsel kirlilik, sağlıksız ve düşük nitelikli konut alanları nedeniyle sağlıksız/ kalitesiz bir yaşamsal çevre meydana geldi.

19.yy'dan bugüne kadar kentsel dönüşüm anlayışlarında çokça değişik yöntem ve anlayış izlenmiştir.1800'lerin ortasından 1945'lere kadar kentsel dönüşümde ne önemli müdahale biçimi kentsel yenilemedir. Urban renewal denilen bu yöntemin piri ise Osman Paşa adı ile anılan ve kentsel dönüşümün ve kamulaştırmanın Atilla'sı lakabıyla tanınan Haussmann ile başlatıldı. Paris'i kuran adam da diyebileceğimiz Paris Valisi Haussman kentsel dönüşüm ile siyaset bilimi ve şehircilik literatürüne "kamulaştırma" kavramını ekledi.

Endüstri Devrimi sonrasında, Avrupa kentlerinde artan çevre kirliliği ve toplumsal bozulmalar kentlerin ıslah edilmesini mecburi hale getirdi. 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren ilk olarak kentlerin daha temiz ve sağlıklı kılabilme amacıyla "Park Hareketi" başlatıldı. Kent merkezlerinde geniş caddelerin, bulvarların açılmasını, kent merkezlerinde büyük yeşil alanlar oluşturan bu hareketin önemli projelerini Baron Haussman 1850-1860 yılları arasında Paris'te gerçekleştirdi.

Haussmann'ın kentsel dönüşümün başka bir yönü ise, o dönemde sıkça görülen işçi

ayaklanmalarını bastırmak için zorlanan kolluk kuvvetlerinin hareket alanını genişletmek; isyan noktalarına ulaşabilmek üzere projelendirilmiş “geniş sokak ve caddeler”dir. Ortaçağ’dan kalan dar sokaklarda hareket alanı daralan ve gücünü kaybeden kolluk kuvvetleri, “Park Hareketi” nin de öngördüğü üzere tüm yolların genişletilmesi, genişletilmiş tüm yolların düz hatlar halinde çok daha geniş caddelerle bağlanması, tüm bu caddelerin devasa büyüklükteki bulvarlar ve yeşil alanlara çıkmasıydı. Bu amaç sağlıklı ve düzenli kentler oluşturma amacıyla örtüşmekteydi. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için Paris’in neredeyse tümü “kamulaştırma” yöntemi ile kamunun tasarrufuna bırakıldı. Baron Haussmann “kamulaştırma” tanımını kamu yönetimine sonrasında çok daha fazla kullanılmak üzere katmıştır.

2.1.5.1 Haussmannizasyon

Hem Fransızlar hem de uluslararası kamuoyu için büyük önem geniş çaplı çalışmaların altında Haussmann’ın imzası bulunmaktadır. Paris ve çevre kentler gibi Avrupa’nın belli başlı kentleri de “Osman Paşa” dan etkilenmişlerdir. Bu etki 1. Dünya Savaşı sonrasına kadar sürmüştür.

Kentsel dönüşümün ve kamulaştırmanın çok yoğun olduğu ortamda elbette bu projelere ve eylemler dair sayısız yorum ve polemik de üretilmiştir. Bu polemikler sonunda kamusallaştırma faaliyetlerinin “aşırıya” kaçtığını iddia eden, kent dokusunu yerle bir eden yıkımlar, kent yoksullarının kent merkezinden sürülmesini içeren kentsel dönüşüm faaliyetlerini tanımlayan Haussmannlaştırmak, Haussmanizasyon gibi kavramlar ortaya çıkmıştır.

Uzun zaman sonra bile birçok kişi Baron Haussmann’ı, Paris’i yakıp yıkan, kent ruhunu yerle bir eden “modern çağın Neron’u” lakabını taktıkları, otoriter bir yönetici olarak görmekteydi. Bir başka bakış açısına göre ise de Haussmann, çok özel bir öngörüye sahip biridir ve onun sayesinde Paris inanılmaz bir değişime uğrayarak zenginliklerin ve kutlamaların ev sahibi olan, yaşanılabilir bir kent haline gelmiştir. Haussmann’a, modern çağın Neron’u diyenler, şehrin yağmalandığını, demokrasinin ve mülkiyet hakkının hiçe sayıldığını iddia ederlerken, diğerleri ise Paris’i Haussmann’ın yarattığını ve şehirciliğin ancak bir imparatorun sultanı altında kalkınabileceğini iddia etmekteydiler.

Haussmann tam 17 yıl boyunca kararlı ve azimli bir şekilde Paris’e hükmetmiştir.

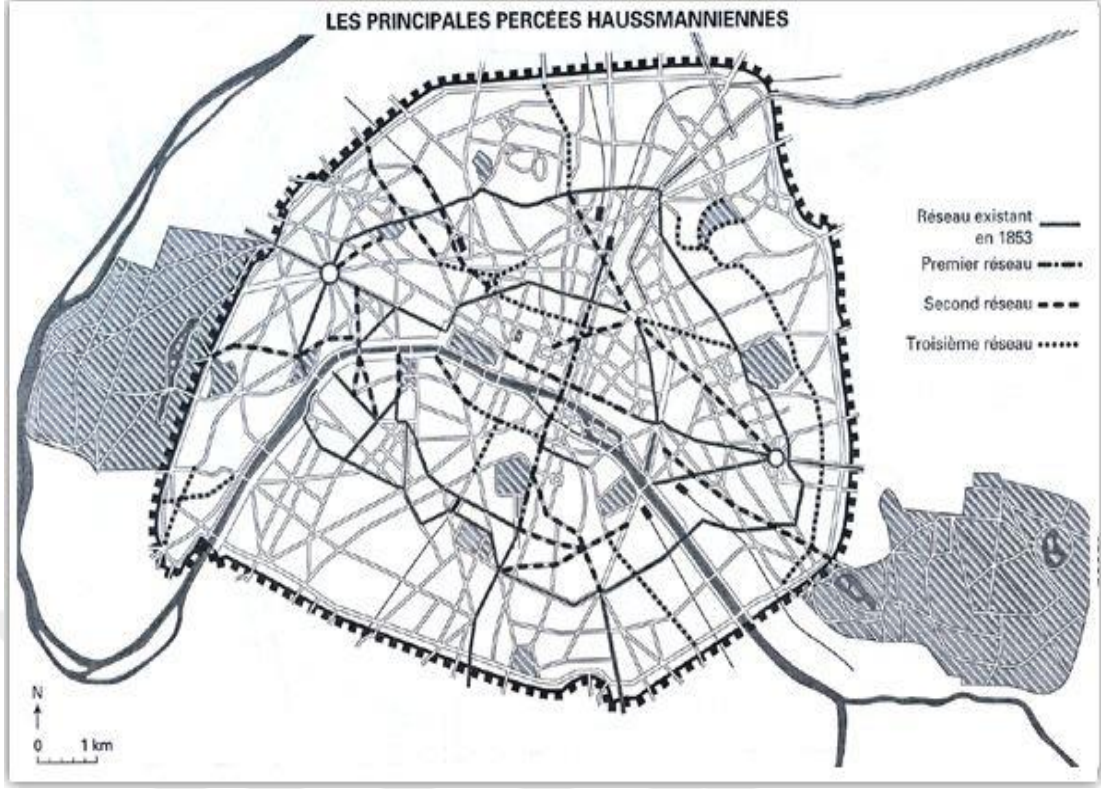
Kanalizasyon sistemi ile Paris’i alt yapıya kavuşturmuş, yeni yollar açmış, yolları

geniş caddelere bağlamış, geniş caddelerin bağlandığı muazzam bulvarlar kurmuş ve tım bu yollara kaldırımlar ve ışıklandırma yaptırmıştır.

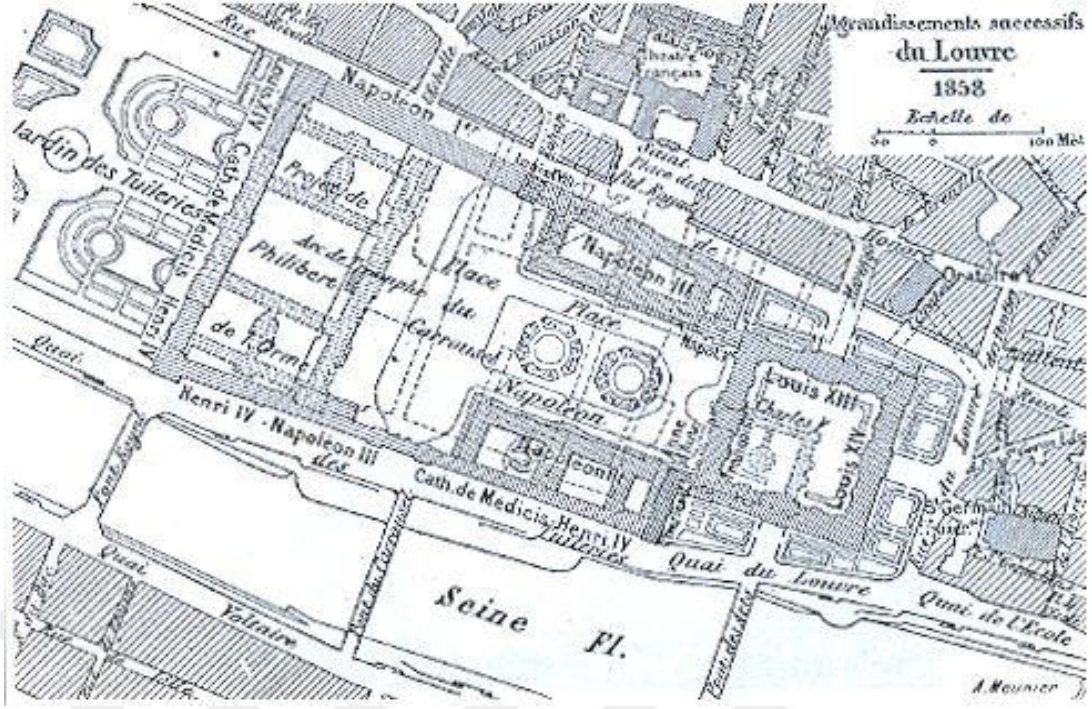
Bu gibi b uy uk çaplı çalışmaların asıl önemli yanı, s urekliliğiydi.

“Kentsel d ön üş üm için d üzenli bir program yapılmış, çalışmalar için harcanan para hesaplarda harcanacağı tahmin edilen miktarın epeyce fazlası harcanmıştı. Buna rağmen birkaç istisna d ışında çalışmalar harfi harfine plan ve programa uyularak devam ettirildi.” (Ergin öz: 139 vd.)

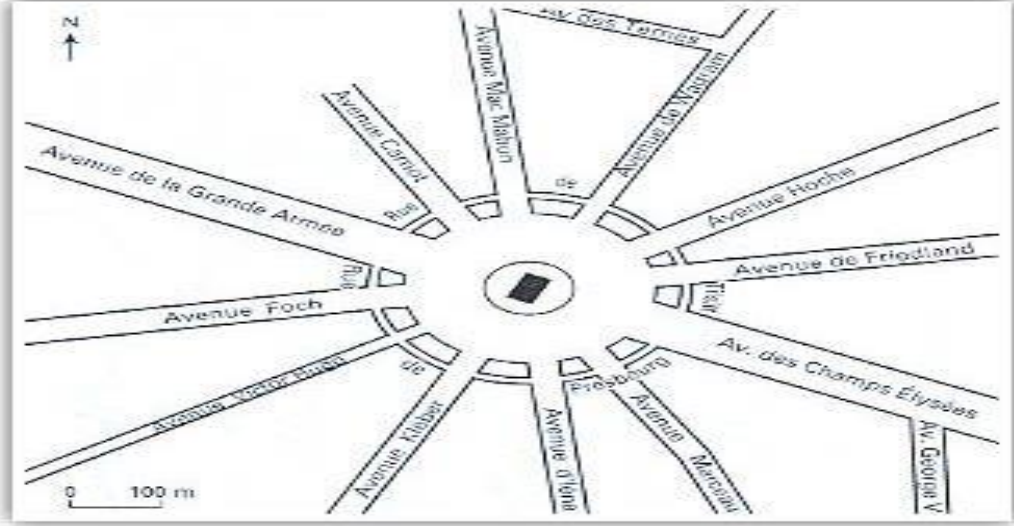
Hausmann’ın b oylesine devasa bir proje ve topyekun d ön üş ümü hayata geçirebilmek için sıradan yetkiler d ışında başka yetkilere ve her şeyden önce idari birtakım aygıtlara ihtiyaç oldu. İmparator III.Louis-Napoleon da, Baron Hausmann’a oldukça geniş yetkiler verdi. B uy uk çapta çalışmaların b ürokratik engellere ve halk protestolarına takılmadan ilerlemesi Hausmann’ın hukuki ve b ürokratik yapıyı çok iyi tanması sayesinde olmuştur.

Şekil 2.1: Haussmann'ın açtığı kent içi yol ve caddeler 1853(Paris)

Şekil 2.2: Louvre'un art arda büyümesi 1858 (Paris)

Şekil 2.3: Arc de Triomphe: 12 büyük caddenin birleştiği kavşak(Paris)

2.1.6 Dünyada Kentsel Dönüşüm

Sanayi devrimi sonrasında meydana gelen aşırı kalabalık ve yoğun yerleşim yerleri, devamlı artan kentsel kirlilik, plansız ve sağlıksız yapılaşma, alt yapı yetersizliği nedeniyle yaşam standartları çok düşük, sağlıksız kentler kurulmuştur. Kara Avrupası'nın kentsel dönüşüm hikayesinin asıl yazarı, Haussmann'ı Paris'i yeniden kurması için yetkilendiren 3. Napoleon olarak kabul edilebilir. 3. Napoleon, Londra sürgünü esnasında bir büyük yangın sonrasında kentin yeniden inşasına şahit olmuştur. Bu süreçte tank olduğu planlama ve eş güdüm, kamu yararıyla hareket eden merkezi yönetimin kararlığı (kentsel dönüşüm) onu oldukça etkilemiş ve hayran bırakmıştır. Ülkesine döndüğünde kendi kenti olan Paris'te uygulama kararı ve azmiyle başlattığı kentsel dönüşüm, 1. Dünya savaşı sonrasına kadar tüm Avrupa'yı etkilemiştir.

Sağlıklı kentsel alanlar oluşturmak için kamusal alanların genişletilmesi yöntemiyle yoğun bir kent merkezi yeşillendirmesi yaşanmış, kentlerin merkezine doğal yaşam alanları ve devasa büyüklükte parklar kurulmuştur. 19. yy. ikinci yarısında "Park Hareketi" adıyla bilinen dönemde kentleşme, kentsel alanlar ile doğal hayatın iç içe geçtiği bir kentsel form kurulmuştur. 1844'te Liverpool'da kurulan Birkenhead Parkı, 1845'te kurulan Londra'da Victoria Parkı ve 1863'te de New York'ta kurulan Central Park gibi büyük yeşil zonlar, "Park Hareketi"ne örnek verilebilir.

Daha sonraları ise Avrupa'da kentlerin ortalarından büyük caddeler geçirerek, kentin merkezinde oluşan nüfus yoğunluğuna çare bulma şeklinde ortaya çıkmıştır. Açılan bu

caddeler önemli alanlardan olan bu parklara bağlantısı sağlanmış trafik büyük ölçüde düzenli hale getirilmiştir. Bu süreçte, Paris’te büyük yıkımlar yapılmış; çok geniş caddeler ve yollar açılmıştır.

Avrupa’da bu gelişmeler yaşanırken Amerika’da “güzel kent” hareketi başlamış, kent merkezlerinde açılan bu geniş cadde ve yolların kesiştiği alanlarda kamu binaları, mahkeme, kütüphane ve müzeler olarak kullanılacak, yüksek estetik beğeniye hitap eden önemli eserler yapılmıştır.

İngiltere’de 20. yüzyılın ilk yarısında, “Bahçe Kent Hareketi” ve “Yeni Kentler Hareketi”lerine paralel olarak gelişen bir başka şehircilik akımı da “Modernist Hareket”tir. Bu akıma göre kentlerin modernleşebilmesi için temiz, sağlıklı ve güzel çevrelere sahip olmaları; kentlerdeki sağlıksız alanlar yıkılmalı; bu alanlar tekrar yapılaşırken geniş yeşil alanlar üzerine inşa edilen büyük yapılardan oluşan bir kentsel doku geliştirilmelidir. (Özden, Kemal: 323)

1950’lerde şehirlerin köhnemiş alanları genellikle mastır plana dayalı olarak yeniden inşa edilmiş ve genişlemiş banliyö oluşumları başlamıştır. Sosyal boyutta konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi, ekonomik boyutta az miktarda özel sektör yatırımı varken kamu sektör yatırımı daha ön plandadır. Çevresel anlamda sanayinin etkilerini gidermek amaçlı peyzaj ve yeşil alan düzenlemeleri yapılmıştır.

Kentsel köhnemiş alanların ve II. Dünya Savaşı sonrası yıkılan alanların dönüşmesi kentsel alanların tekrar önem kazanmasını sağlamıştır. 1960’larda banliyöler büyümüş ve saçaklanma etkileri gözlemlenmektedir. Kamu ve özel sektör arasında dengeli bir katılım ortaklığı gözlenirken ekonomik anlamda özel sektör ağırlık basmaktadır. Sosyal boyutta yasayanların yaşam standardının artırılması amaçlanmıştır.

1970’lerde dönüşüm projelerinde semt ve mahalle bazında uygulamalar artmıştır. Ekonomik anlamda ve katılım açısından özel sektörü rolü daha da artmakta ve kamunun zorunlu kaynaklarından da faydalanılmaktadır. 1980’lerde sürdürülebilir gelişim ve değişim projeleri uygulanmıştır. Ekonomik boyutta özel sektörün hâkimiyeti söz konusuken ortaklık girişimleri artmıştır. 1990’larla birlikte günümüzde bütünleşik kentsel dönüşüm ve gelişim planlarına yönelik özel ve kamu ortaklıkları hâkimiyeti, gönüllü fonlar ve ajans oluşumları gözlemlenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, gayri ihtiyari olarak, kentsel planlamanın ana konusu thrip olan veya yıkılan konutların fiziksel onarımı olmuştur. Bu dönemde izlenen

strateji, “kentlerin yeniden inşasıdır (urban recontruction). Amerika Birleşik Devletleri’nde hiçbir şehir yıkım görmemiş olsa da, merkezi yönetimin öncülüğünde yeniden yapılandırma politikaları izlenmiştir. (Alptekin:28)

Amerikan şehirlerinin kentsel dönüşümünde tarihi süreci etkileyen 10 temel olay dikkate değerdir. Bu olaylar; Amerika’da 1847’de yoğun göçün başlaması, 1885’de çelik konstrüksiyonlu gökdelenlerin şehirlere girişi, 1886’da elektrikli tramvayın icadı, 1893’de Kolombiyalıların etkisi, 1908’de yaygın otomobil kullanımına geçiş, 1916’da New York şehri Zonlama (bölgeleme) Yasası’nın kabulü, 1929’da Borsanın iflası, 1940-1945’de 2. Dünya Savaşı, 1950 sonrasında Soğuk Savaş ve 1958’de jet uçaklarına geçiş olarak sıralamak mümkündür. 1960’larda “urban sprawl” ile kentin yayılması başlamıştır. 1960’larda nüfusun % 70’i kent sınırlarında yasarken 1990’lara gelindiğinde nüfusun % 60’ı kent dışında yaşamaktadır. Banliyöleri oluşturan bu saçaklanma ırk ayrımcılığı, trafik sorunları, sağlık sorunları, rekreasyon alanlarının eksikliği, işsizlik, yoksulluk gibi sorunların oluşmasına neden olmuştur. Kent içinde de suç oranının artmasına, çevre kalitesinde düşüşler ve çöküntü alanların oluşumuna neden olmuştur. Bu nedenle “Smart Growth Network” adlı kuruluş ile banliyölerdeki nüfusu çekme amaçlı vergi ödemelerinde değişiklikler yapılmıştır.

1949 yılında ABD’de çıkarılan Konut Yasası ile sosyal konut politikası genişletilmiş ve kurumsallaşmış bir kentsel yenileme anlayışı oluşturulmuştur. Merkezi yönetimce yetiştirilen ve kentsel yeniden geliştirme planları konusunda uzmanlar, rehberlik yapmaları için yerel yönetimlere gönderilmiştir. (Akkar:31)

1970’lerde karşı kentleşme ile nüfusun yeniden dağılımı gerçekleşmiştir. 1980-1990 arası dönemde kentsel dönüşüme ilişkin 3 belirgin boyut göze çarpmaktadır:

- Şehirleşmeye yeniden bir dönüş gerçekleşmiştir.
- Azınlık nüfusunda artış yaşanmıştır.
- Nüfus yayılmaya devam ederek, iş alanlarının ve metropolitan alanların tarihî şehir merkezlerinden dışarıya doğru yönelim gerçekleşmiştir.

1990 yıllarında hükümetin çöküntü yaşayan kentlere canlandırma anlamında yenilenmesi için büyük kaynakların ayrıldığı bir olmuştur. 2000’li yıllar ise kentsel dönüşüm faaliyetlerinin, ulusal bir politika haline gelmesi ve tüm ülke sathına yayılmasına şahit olmuştur.

2.1.7 Türkiye’de Kentsel Dönüşüme İlişkin Yasal Düzenlemeler

Kentsel dönüşüm ve kentsel değişimin planlanması Türkiye için oldukça yeni bir konudur. Kent ve kentlilik haklarının Türkiye’de tarihsel gelişimi anayasal haklar bağlamında incelediğinde, 1921 Anayasası’nda bir haklar listesinin olmadığı görülmektedir. 1924 Anayasası, koruyucu birincil hak ve özgürlükleri içermesine rağmen, o zamanın yeni anayasalarına girmeye başlamış olan sosyal ve ekonomik haklara (üçüncü kuşak haklar) yer vermemiştir.

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan ilk defa 1961 Anayasası’nda ile bahsedilmiştir. 1961 Anayasası’nın 49. maddesi “devlet yoksul ve dar gelirlili ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır” hükmü ile, sosyal devlet anlayışını anayasal güvenceye aldığı görürüz.

1982 Anayasası’nın 57. Maddesi ile “Devlet şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayıcı tedbirleri alır” hükmü getirilmiş olup, 1961 Anayasası’nda var olan yoksul ve dar gelirlilere öncelik veren sosyal devlet anlayışı terk edilmiştir. 1982 Anayasası’na “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” hükmü konularak üçüncü kuşak haklardan olan “çevre hakkı” bir insan hakkı olarak kabul edilmiş ve anayasal güvenceye alınmıştır. (Görün ve Kara:150)

Türkiye’de arazi kullanımındaki politikalar ve buna ait koordinasyonun geliştirilmesi 1980’li yıllardan sonra ön plana çıkmıştır. Göç ve göçlere bağlı kent nüfuslarındaki artış, gecekondulaşma, kent merkezinde yoğunlaşmalar, altyapı sorunları, verimli tarım arazilerinin kullanılması, sanayileşme, inşaat sektörünün itici gücü gibi unsurlar arazi kullanım planlamasına yönelik politika üretme gereğini ortaya çıkartmıştır. (Bayraktar: 82) Üretilen politikalar genellikle geçici çözümler sunmakla birlikte sosyal anlamda ihtiyaca yönelik yapılan konutlar ve bir yandan çıkarılan gecekondu aflatı sosyal ve mekânsal-işlevsel adaletsizliği beraberinde getirmiştir.

“1980 sonrası dönemde ekonomide ranta dayalı faaliyetlerin daha fazla gelişmesiyle birlikte kent merkezleri ve merkeze yakın alanlar yerel, ulusal ve küresel sermaye tarafından karlı birer yatırım alanı olarak görülmüş ve hızla dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm sürecinde planlama ilkeleri göz ardı edilmiş, sermaye açısından çekici görülen alanlar projeler yolu ile kısa sürede dönüştürülmeye başlanmıştır. Birçok kentte kent planlarında öngörülmediği halde kent merkezleri hızla değişmiştir. Bazı

kentlerde merkezi iş alanlarının ve sanayinin başka bölgelere taşınarak, büyük alışveriş ve iş merkezleri, lüks konut alanlarının vb. yapıların inşa edildiği büyük kentsel projelerin planlama ilkelerinden bağımsız gerçekleştirilmesi söz konusu olmuştur.” (Erbey: 79)

Batı’da kentsel dönüşümün kurumsallaşması çok zaman önce gerçekleşmiş olmasına karşın Türkiye’de 1950-1980’li yıllarda başlayan dönüşüm süreci en etkili dönemlerini 2000 senesinden sonra yaşamaya başlamış ve 10 yıl önce kurumsallaşma amaçlı adımlar atılmaya başlanmıştır. Kentsel dönüşüme gerekçe olarak iç ve dış göçler nedeniyle yayılan kentsel alanlarda genelde dezavantajlı grupların yaşadığı çöküntü alanlarının oluşması, gecekondulaşma diye de adlandırılan kaçak ve düzensiz yapılaşma, sosyal ve ekonomik eşitsizliğin belirginleşip ayrımcılığa neden olması (gettolaşma şeklinde yerleşim) ve yıpranmış konutlar gösterilmiştir. “2000’li yılların kentsel dönüşüm açısından iki önemli yanı bulunmaktadır. Birincisi; kentsel dönüşüm yasalarında yer bulmaya başlaması, ikincisi ise; katılımcı yaklaşım ve dönüşümün fiziki boyutun yanında sosyal boyutunun da kent planlamalarında yer almasıdır.” (Aydınlı ve Turan: 62)

Türkiye’de bugüne kadar uygulanan kentsel dönüşüm yöntemlerinden en yaygın olanları kentsel yenileşme ve kentsel canlandırma’dır. Şimdiye kadar yapılan kentsel yenileme çalışmalarının en önemli nedeninin doğal afetler ve onların meydana getirdiği zararlar olduğu bilinmektedir. 1992 Erzincan, 1998 Ceyhan, 1995 Dinar, 1999 Marmara depremleri can kaybının ve yıkımın şiddetli olduğu depremler arasındadır. 1999 Marmara depremi, deprem risk altındaki kentlerde riski azaltmaya yönelik çalışmalar için en önemli bir etken olmuştur. (Genç: 117)

Avrupa’da ve Amerika’da kentsel dönüşümde kullanılan yöntem ve teknikler deneme yanılma yöntemi diyebileceğimiz yapılan uygulamalarda elde edilen deneyimler ve bilgiler ışığında değişmiş ve gelişmiştir. Artık dönüşümde belirleyici etken toplumların yapısal dinamikleri olmuş ve kentlere özgü ruh korunmaya başlanmıştır.

“Türkiye’de özellikle 1990’larla birlikte yaygınlaşan kentsel dönüşüm projelerinin, bir kentsel alanı tamamen yıkmak ya da dönüştürmek ve sakinlerini de başka bir yere taşımak olarak gerçekleştiği görülmektedir.” (Altınörs Çırak ve Yörür: 79)

Türkiye’deki kentsel dönüşüm süreci ile batı ülkelerinde yaşanan kentsel dönüşüm süreçleri arasında bazı benzerlikler olmasıyla birlikte epeyce fark bulunmaktadır.

Bunun nedeni ise Türkiye'nin sahip olduğu ekonomik, siyasi, tarihi, toplumsal kültürel farklılıklar yanında, sanayileşme sürecinde yaşanan farklılıklardır. Sanayileşme ile başlayan kentleşme ve kentsel yayılma, bu süreçteki farklılıklar nedeniyle birbirine benzemeyen kentleşme formları oluşmasına neden olmuştur.

Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları ilk dönemlerinde tamamen yıkıp yeniden yapmaya yönelik teknikler kullanılırken daha sonraki dönemlerde tarihi ve kültürel yapıyı koruyarak dönüşümü gerçekleştirme yöntemleri tercih edilmeye başlamıştır. "Türkiye'de kentler gelişmiş Batılı ülkelerin örneklerinden çok daha hızlı dönüşmüşlerdir. Bu dönüşümü denetleyen kurumsal ve yasal düzenlemeler ve getirilen planlama yaklaşımları çoğu kez dönüşümün gerisinden gelmiştir." (Ataöv ve Osmay: 59)

Dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler doğal olarak yönetim şekillerini de etkilemektedir. Ülkemizde de kamu idare şeklinin kendini güncellemeye başlaması, yerel yönetimlerin yükümlülüklerinde ve uygulamalarında değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bunun neticesinde de uygulamaya konulan yeni kentleşme politikaları ve kanunlar kentlerin gelişim seyrini yeni bir boyuta taşımıştır.

2.1.7.1 Göç Sonrası Kent Planlamasına İlişkin Düzenlemeler

Ülkemizde 1950'li yıllardan sonra ivme kazanan sanayileşme sonucu hızlı kentleşme hareketleri başlamıştır. Hem tarımın makineleşmesi ve hem de sanayinin gelişmesi ile büyük kentlerde işçi talebinin artması ile kırsal alandan büyük kentlere hızlı ve plansız bir göç hareketlerini tetiklemiştir. Bu süreçle beraber kentlerde demografik, iktisadi ve kültürel sorunlar meydana getirecek yapılaşmalar meydana gelmiş, bu sorunlar zaman içerisinde çığ gibi büyümüştür.

Bu tür kontrolsüz, hızlı yapılaşma, tarihi- kültürel varlıklara ve kentsel dokuya çok ciddi zararlar vermiştir. Öte yandan milli politika halinde uygulanan "cumhuriyet sonrası modern yapılaşma" nedeniyle Türk kenti tarihsel doku anlayışına uyulmamıştır. Kentlerin tarihsel yerleşim alanlarında, en eski mahallerinde, kent dokusunu biçimlendiren kent ruhunu oluşturan alanlarda, terk edilmiş, tahrip olmuş ve köhneleşmiş bölgeler meydana gelmiştir. Bu durum dönüşüm yapılması baskısının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.1.7.1.1 Türkiye’de Gecekondu

Kentleşme ve kentleşme ile ilgili sorunlar deyince akla ilk geleni, belki de en önemlisi hiç kuşkusuz göç ve göç ile beraber oluşan gecekondu/gecekondulaşma sorunudur. Gecekondu, ister hayati gerçeklerin, yetersiz kanunlara, düzenlemelere ve yasaklara üstünlüğü olarak görülsün, ister kamu arazilerinin gasp edilerek kent dokusunu yerle bir eden yeni bir kentleşme şekli olarak görülsün, isterse de çarpık kentleşmenin bir ürünü olarak görülsün, gecekondu olgusu çok boyutlu, girift sorunlar bileşkesidir. Gecekondulaşma, sosyoekonomik ve kültürel uyumsuzluklara, çatışmalara ve sorunlara yol açmaktadır.

Türkiye, gecekondu ve gecekondulaşma olgusu ile kırdan kente kitlesel göçün başladığı 1950’lerde tanıştı. O dönemde, gecekondu, kitlesel göçün etkilerini hafifletmede en önemli kurumlardan biri haline gelmiş, kent alanları için bir tür tampon görevi yüklenmiştir. “Göç hareketleri başladığında kentlere gelen insanların konur talebi karşılanamadığından, yasadışı yollarla üretilen gecekondu, ülkemiz kentleşmesinin ilk aşamalarında ortaya çıkmış ve 1950’lerde de kurumsallaştırılmıştır.” (Karpat: 25)

Gecekondu, kent çeperlerinde kurulan fakat kent merkezine bağlı bir yerleşme şeklidir. Sözlük anlamıyla, izinsiz olarak bir gecede kurulu verilen yapıdır. Genellikle bu evler illegal yani kaçak olarak yapılır. 1945’ten sonra kentleşmenin çok hızlanmasına koşut olarak “gecekondu” olgusu da ivme kazanmış ve kentin sosyal dokusu bakımından çözülmesi zor, ağır problemlere yol açmıştır. Gecekondu artık bir kent çeperi veya kenar semt yerleşme biçimi olmaktan çıkmış, ulusal kalkınma ve kentsel yaşamın ekonomik, sosyal ve çevresel açılardan ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Türkiye’de gecekondu ile ilişkin ilk yasa 1948 yılında çıkartılan 5218 Sayılı yasadır. Ankara Belediyesi sınırları içerisinde bulunan gecekonducuların durumunu iyileştirmeleri için çok çocuklu, Ankara’da evi bulunmayan, sürekli iş sahibi olan, kente yerleşme tarihi eski ve mali durumu bu yasadan yararlanmayı gerektirecek derecede zayıf olan ailelere, bedeli on yılda eşit taksitlerle ödenmek üzere arsa verilmiştir.

5228 Sayılı Yasa ile Emlak Kredi Bankası’nın ihtiyaç sahiplerine inşaat bedelinin % 75 ine kadar % 5 faizle kredi vermek yetkisi verilmiştir. Bu yasa ile arsa sahiplerine bu arsalar üzerinde en geç iki yıl içerisinde inşaat yapma mecburiyeti de getirilmiştir.

1949 tarihli 5341 Sayılı yasa ile hedeflenen gecekondu yapımının önlenmesi ve yapılanların yıkılması gerçekleştirilememiştir.

Plansız kentleşmenin yoğun olduğu dönemlerde üç aşamalı bir yöntem uygulanmıştır. İlk olarak, belediyeler, hazineden ve çeşitli kamu idarelerinden aldıkları arsaları ucuz ya da bedelsiz olarak vatandaşlara tahsis etmişlerdir. İkinci aşamada; gecekondu yapımı yasalarla yasaklanmıştır. Üçüncü aşamada ise siyasi rant elde etmek için popülist politikalarla daha önce yapılan gecekonduları meşrulaştırma yoluna gidilmiş, ardı ardına imar affi yasaları çıkarılmıştır.

1980’li yıllarda gecekondu bölgelerinde dönüşüm kararı gündeme gelmiş 1984 yılında 2981 Sayılı “İmar ve Gecekondu Mevzuatına Uygulanacak Bazı İşlemler” ile 6785 Sayılı İmar Kanunu’nun bir maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun, gecekondu dönüşümü sürecinde önemli rol oynamıştır. 1980’li yılların sonunda imar ve ıslah planlarının yanı sıra kentsel dönüşüm olgusu ve projeleri belediyelerin gündemine girmiştir. (Günay: 86)

Ülkemizde kentsel dönüşüme yönelik yapılan ilk yasal düzenleme “5140 sayılı Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu” dur. İlk kapsamlı ve ayrıntılı düzenleme bu yasa ile yapılmış olsa da bundan önceki dönemlerde de kentsel dönüşüm uygulamaları ve bu uygulamalarına ilişkin yönetsel karar örnekleri bulunmaktadır. Örnek olarak, Ankara’nın başkent yapılması sonrası yapılan düzenlemelerdir. Ayrıca, 3194 Sayılı İmar Kanunu, 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu gibi yasal düzenlemeler mevcutken bugün itibarıyla 5104 Sayılı Kanun ile doğrudan kentsel dönüşüme yönelik bir düzenleme yapılmıştır. Son olarak “6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun” kentsel dönüşüm için çıkarılmış en geniş düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de kentsel dönüşüm konusu ve gerekliliği ise 1999 Marmara ve Düzce Depremlerinde yaşanan yıkımlarla daha da görünür hale gelmiştir. Kentsel dönüşüm, kentleşme, yerleşme sorunları, bina kalitesi, deprem riski yüksek alanlarda kurulan kentlerde yapılaşma üzerinde en çok konuşulan ve tartışılan konularından biri haline gelmiştir.

1980 sonrasında uluslararası sermayeden pay almak ve global kent inşa etmek amacıyla yapılan uygulamalarla İstanbul’un kent dokusu çok ciddi değişime uğradı. Kamu arazileri, atıl sanayi bölgeleri, limanları, kentin ruhunu taşıyan tarihi

mahalleleri, kent yoksullarının yerleşim alanları ile kentin neredeyse tamamı kentsel dönüşüm kapsamına girdi. Bu dönemde ekonomik faaliyetlerin baş aktörü olan inşaat ve gayrimenkul sektörleri, kentsel dönüşüm uygulamaları ile adeta pompalandı. 1999 Marmara depremi ile kentsel dönüşüm pratiği hem hızlandı ve yaygınlaştı. Depremde yaşanan ağır can kayıpları, kentin yapılaşmasını düzeltmeden ve iyileştirmeden depreme hazırlanmanın mümkün olmadığı gerçeği söylemi ile meşruiyet çerçevesi kazanmıştır. Kentsel dönüşüm, hedeflenen kentsel alanların konumu, dönüşüm ile elde edilecek rant potansiyeli, konut stokunun nitelikleri, mülkiyet durumu gibi faktörler göz önünde bulundurularak farklı yöntemlerle uygulanmaktadır. İstanbul'da konut bölgelerindeki kentsel dönüşümün yasal çerçevesi dört ayrı düzenleme ile oluşturuldu: Kronolojik olarak ilk iki düzenleme gecekondular yasası ve imar affı yasaları ile yapılmıştır. Üçüncüsü düzenleme ise kentsel yenileme alanı ilanı (rezerv yapı alanı) ile dönüşüm olup, bugün uygulamalara yön veren dördüncü düzenleme ise halen yürürlükte olan afet riskli alan ilanı yoluyla (6306 Afet Yasası ya da Kentsel Dönüşüm Yasası da denir) dönüşümdür.

TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şubesi'nin 2008'de yayınladığı "Kentsel Dönüşüm ve Bursa Raporu" nda yapılan detaylı ve kapsamlı bir kentsel dönüşüm tanımına göre kentsel dönüşüm, kentin fiziksel koşulları ile toplumsal problemleri arasında doğrudan bir ilişki kurmak, kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermek, kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı başarılı bir ekonomik kalkınma yaklaşımını ortaya koymak, kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejilerini ortaya koymak, toplumsal şartlar ve siyasi erklerin ürünü olarak kentsel politikanın şekillendirilme ihtiyacını karşılamak gibi amaçlara hizmet etmek üzere ortaya çıkmıştır.

Kentsel alanların çöküntü bölgeleri haline gelmelerinin en önemli nedenlerinden birisi, bu alanların ekonomik canlılıklarını yitirmesidir. Kentsel dönüşüm projeleri, fiziksel ve toplumsal çöküntü alanları haline gelen kent parçalarında ekonomik canlılığı yeniden getirecek stratejileri geliştirmeyi ve böylece kentsel refah ve yaşam kalitesini arttırmayı amaçlamaktadır.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un 31/05/2012 tarihli ve 28309 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren

kadar kentlerin fiziksel ve sosyo-ekonomik yetersizliklerine bağlı, kentin dönüşüm gereksinimi doğrultusunda kentsel mekanların yenilenme faaliyetleri 5104 Sayılı Kuzey Ankara Giriş Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanununun 73. maddesi, 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunlardaki düzenlemeler ile gerçekleştirilmektedir.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile değişen dönüşüm gereksiniminin birincil önceliği, afet riski altındaki alanların ve yapıların sahip oldukları tehlikenin bertaraf edilmesi olarak tanımlanmaktadır. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un amacı; "afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir".

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, can ve mal güvenliği üzerinde olası afetler nedeniyle var olan riskleri ortadan kaldırmayı hedeflerken, kentsel alanların ve yapıların planlama esaslarına ve şehircilik ilkelerine uygunluğunun sağlanmasıyla hedefe ulaşmayı öngörmektedir.

Kentin, fiziksel koşulları ile toplumsal sorunları arasında doğrudan bir ilişki vardır. Kentlerde, fiziksel çöküntünün kaynağı, toplumda yaşanan bozulmadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları da bu bozulmanın nedenini araştırır, önerilerde bulunur. Kentsel dönüşümün amaçlarından biri de budur. Kentsel dönüşümün amaçlarından ikincisi: kentsel alanların geliştirilmesi ya da üretilmesi sürecinde tercih edilecek kentsel politikaların ne olacağının belirlenmesidir. Üçüncüsü: hem fiziksel hem de toplumsal açıdan çöküntü alanı haline gelmiş, kent parçalarında, ekonomik canlılığı sağlayacak stratejiler geliştirerek, orada yaşayan insanların yaşam kalitesini arttırmaktır. Amaçlardan dördüncüsü de: şehirlerin kültürel, tarihi kimliklerinin korunması, canlandırılması, doğal yapısının korunması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. (Akkar: 23-47)

2.1.8 Türkiye'de Kentsel Dönüşüm

Ülkemiz için kentsel dönüşüm kavramı, göç ve gecekondular kavramlarından ayrı düşünülemez derecede birbirine bağlıdır. Kentlerin ıslahına ve düzenlenmesine

yönelik ilk çalışmalar, Osmanlı'da

Türkiye'de 1990'lara kadar yapsatçı diye bilinen müteahhitler tarafından yapılan bir ya da birkaç binanın sıfırdan yapılması şeklinde uygulanan kentsel dönüşüm, 2000'li yıllardan itibaren toplu konut şeklinde kentsel tasarıma dönüştü.

Yerel ve küçük müteahhitler aracılığı ile yapılan kentsel dönüşüm çalışmalarında, kentlin tamamına etki edecek bir iyileştirme, dönüşüm olmadığı gibi, sadece binaların yenilenmesinden ibaret olan, alt yapıya müdahale edilmediği için alt yapı, ulaşım vs. sorunları çözememiştir. Bu tür sıkıntıların çözümlendiği, planlı ve sağlıklı kentler için büyük firmalar tarafından yürütülen toplu konutlar şeklinde yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları uydu kentler oluşturmuştur.

Büyük firmaların çok büyük araziler üzerinde yaptığı kentsel dönüşüm çalışmaları daha planlı, alt yapısı firma tarafından üstlenilmiş, dolayısıyla belediye ve kamu bütçesine maliyeti küçülmüş büyük ölçekli projeler geliştireceklerdi. (Uşaklıgil: 42)

Türkiye'deki kentsel dönüşümün büyükşehirlerde başladığı, dönüşümün en yoğun olduğu yerlerin büyükşehirler olduğu görülmektedir. Sanayi tesislerinin Türkiye'nin batısında yoğunlaşması nedeniyle, göçün ve nüfusun büyük çoğunluğu buraya yerleşmiştir. Bu tip yoğunlaşmış ekonomik faaliyetler ve nüfus, bölgeler arası eşitsizliğin artmasına, refahın bu bölgelerde toplanmasına, terk edilen bölgelerde ve çok göç veren kentlerde köhneleşmenin artmasına yol açmıştır. 1927 yılı verilerine göre 13 milyon olan nüfus, 90 yılda 80 milyona ulaşmıştır. Bu nüfusun %77'si 10.000 ve üzeri nüfusa sahip alanlarda yani kentlerde yaşamaktadır. Bu kadar hızlı nüfus artışı, artan nüfusun tarıma dayalı ekonomi ile hayatını idame ettirememesi, tarımda ve üretimde hızla gelişen ve çoğalan makineleşme nedeniyle kent merkezlerine doğru kitlesel göçler yaşanmıştır. Büyük kent merkezlerine yaşanan göçler bir yandan bu yerleşim yerlerinde konut ihtiyacını doğururken diğer yandan çarpık ve kaçak (gecekondu) yapılaşmaya neden olmuştur. Aşırı ve kontrolsüz göç hareketleri, istihdam fazlası nüfusun kentlerde yığılmasına, işsizlik ve maddi eşitsizlik nedeniyle planlı bölgelerde yerleşme imkânı bulamayan göçenler de çareyi kentin uzak bölgelerine yerleşmekte bulmuşlardır. Şehir plancılarının "saçaklanma" ya da "yağ lekesi" dedikleri düzensiz büyüme alanları oluşmuş, bu alanlar zamanla çöküntü alanlarına dönüşmüştür. Kentlerin doğal çevresi olan, su havzalarının ve ormanların olduğu bu alanların çökmesi, kentin planlı alanlarının da yaşam kalitesini

düşürmüşlerdir. (Bayraktar; 2013:19-20) Bu çöküntü alanları aynı zamanda ekonomik gerilemeye de sebebiyet vermiştir. Çünkü, bir kent alanının çöküntüye uğraması, o alandaki ekonomik ilişkilerin ve faaliyetlerin de çöküntüye uğramasına yol açmıştır. Dönüşüm uygulanacak çöküntü alanlarında fiziki canlılıkla beraber mali canlanmayı sağlayacak projeler hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

Hemen hemen tüm kentlerde sanayi bölgeleri ile konut alanları zamanla iç içe geçmiş, tarihi kent merkezlerinin bulunduğu bölgeler kaçak yapılaşma ve iş merkezlerinin bu alanlarda yoğunlaşması ile bozulmuştur. İstanbul, hem demografik büyüklüğü, hem ekonomik büyüklüğü nedeni ile hem de kentsel dönüşümün getirdiği tüm problemleri yaşıyor olması nedeniyle dönüşüm projelerinin en çok uygulandığı kent olma özelliğini taşımaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri ve kente biçilen rol ışığında İstanbul'daki dönüşüm, küresel kent vizyonunun tetiklediği süreç çerçevesinde şekillenmekte, kentin kıyıları bir sterilizasyon sürecine girerken kentsel vitrin halini almakta, diğer taraftan da kıyıda kalmayan bölgeler yeni vizyonun ihtiyaç duyduğu konut alanlarına dönüşmektedir (Kahraman, 2006, s.95).

Bu tür büyük projeler ilk önceleri KIPTAŞ (İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş) tarafından üretildi. Daha sonra TOKİ 2004 yılından itibaren önce büyük şehirlerde, sonrasında da tüm Türkiye'de kentsel dönüşüm projelerinin yöneticisi oldu.

16 Mayıs 2012 tarihinde kabul edilen 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile ülke sathında kentsel dönüşüm ve yenilenme seferberliği başladı. Bu kanunun amaçlar kısmında TOKİ resmen görevlendirilmiştir;

Amaç MADDE 1-

(1) Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.

Tanımlar MADDE 2-

(1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Bakanlık: Çevre ve Şehircilik Bakanlığını,

b) İdare: Belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeleri, bu sınırlar dışında il özel idarelerini, büyükşehirlerde büyükşehir belediyelerini ve Bakanlık tarafından

yetkilendirilmesi hâlinde büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyelerini,

c) Rezerv yapı alanı: Bu Kanun uyarınca gerçekleştirilecek uygulamalarda yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere, TOKİ'nin veya İdarenin talebine bağlı olarak veya resen, Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenen alanları,

ç) Riskli alan: Zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, Bakanlık veya İdare tarafından Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının görüşü de alınarak belirlenen ve Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılan alanı,

d) Riskli yapı: Riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmi ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıyı,

e) TOKİ: Toplu Konut İdaresi Başkanlığını, ifade eder.

Bu yasada sözü geçen afet kavramı sadece doğal afetlerden etkilenmiş ya da afetlere dayanıksız hale gelmiş binalardan söz etmemektedir. Kentin sosyal anlamda da çöküntü alanı haline gelmiş veya cazibesini kaybetmiş alanlarının da kentsel dönüşüme dahil edilmesi düşünülmüştür.

TOKİ'nin çok büyük ölçekli projeleri kentsel dönüşüm uygulamasını da değiştirdi. Kentin meskun alanlarında binaların yenilenmesi şeklinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmaları, hızla mücavir alanda yapılan büyük uydu kentler oluşturma çalışmasına dönüştü.

Türkiye'de arazi kullanımındaki politikalar ve buna ait koordinasyonun geliştirilmesi 1980'li yıllardan sonra ön plana çıkmıştır. Göç ve göçlere bağlı kent nüfuslarındaki artış, gecekondulaşma, kent merkezinde yoğunlaşmalar, altyapı sorunları, verimli tarım arazilerinin kullanılması, sanayileşme, inşaat sektörünün itici gücü gibi unsurlar arazi kullanım planlamasına yönelik politika üretme gereğini ortaya çıkartmıştır. (Görün-Kara; 2010)

Üretilen politikalar genellikle geçici çözümler sunmakla birlikte sosyal anlamda ihtiyaca yönelik yapılan konutlar ve bir yandan çıkarılan gecekondu afları sosyal ve mekânsal-işlevsel adaletsizliği beraberinde getirmiştir. 1980 sonrası dönemde rant ekonomisinin gelişmesiyle birlikte kent merkezleri ve merkeze yakın alanlar yerel,

ulusal ve küresel sermaye tarafından karlı birer yatırım alanı olarak görülmüş ve hızla dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm sürecinde hiçbir planlama yapılmamış, adeta bir furya şeklinde sermaye açısından çekici görülen alanlar oldubittiye getirilmiş projeler yolu ile kısa sürede dönüştürülmeye çalışılmıştır. “Birçok kentte kent planlarında öngörülmediği halde kent merkezleri hızla değişmiştir. Bazı kentlerde merkezi iş alanlarının ve sanayinin başka bölgelere taşınarak, büyük alışveriş ve iş merkezleri, lüks konut alanlarının vb yapıların inşa edildiği büyük kentsel projelerin planlama ilkelerinden bağımsız gerçekleştirilmesi söz konusu olmuştur.” (Erbey; 2004)

Avrupa ve Amerika’da kentsel dönüşüm çok önceleri yasal ve kurumsal bir yapıya kavuşmasına karşılık ülkemizde 1950-1980’li yıllarda yaşanan yoğun iç göç ile oluşan gecekonduların ıslahı ve kente entegrasyonunu sağlamak amaçlı düzenlemelerle çok sınırlı bir dönüşüm yapılmıştır. Hatta, 1990 öncesi dönemde yapılan çalışmaların hemen hiçbiri dönüşüm değildir; yasal düzenleme şeklinde yapılmıştır. Kentsel yenileme ve dönüşüm süreci 1990’lı yıllarda başlamış, en etkili dönemlerini 2000’den sonra yaşamaya başlamıştır. Kentsel dönüşüme gerekçe olarak genellikle göçler, gecekondulaşma, sosyoekonomik eşitsizlik ve konut stokunun kalitesizliği gösterilmiştir. Kentsel dönüşümün yasalarda yer bulmaya başlaması da 2000’li yıllardan sonra olmuştur. 2000’li yılların kentsel dönüşüm açısından iki önemli yanı bulunmaktadır. Birincisi; kentsel dönüşüm yasalarda yer bulmaya başlaması, ikincisi ise; yönetim ve dönüşümün fiziki boyutun yanında sosyal boyutunun da kent planlamalarında yer almasıdır. (Aydınlı-Turan; passim)

Bugüne kadar yapılan kentsel dönüşüm süreçlerinde en yaygın uygulama biçimi kentsel yenileme ya da kentsel canlandırma olmuştur. “Ülkemizde yapılan kentsel yenileme çalışmalarının en önemli nedeni olarak ise doğal afetler ve onların meydana getirdiği zararlar olduğu bilinmektedir. 1992 Erzincan, 1998 Ceyhan, 1995 Dinar, 1999 Marmara depremleri can kaybının ve yıkımın şiddetli olduğu depremler arasındadır. 1999 Marmara depremi, deprem riski altındaki kentlerde riski azaltmaya yönelik çalışmaların başlamasını hızlandırıcı bir etken olmuştur.” (Genç; 18)

Avrupa’da ve Amerika’da kentsel dönüşümde uygulanan müdahale yöntemleri zaman içinde değişiklik göstermiştir, edinilen deneyimler ışığında teknik ve uygulama çeşitliliği oluşmuş, yöntemler geliştirilmiştir. Kentsel dönüşümde belirleyici unsur, toplumların ve kentlerin kültürel varlıkları olmuş, kentlere özgü ruh korunmaya başlanmıştır. “Türkiye’de özellikle 1990’larla birlikte yaygınlaşan kentsel dönüşüm

projelerinin, bir kentsel alanı tamamen yıkmak ya da dönüştürmek ve sakinlerini de başka bir yere taşımak olarak gerçekleştiği görülmektedir.” (Çırak-Yörür: 32)

Türkiye’deki kentsel dönüşüm ile batı ülkelerinde uygulanan kentsel dönüşümler arasında ciddi farklar vardır. Bunun nedeni her ülkenin ve toplumun sahip olduğu etnolojik, ekonomik, siyasi, tarihi, toplumsal kültürel kendine özgülüktür. Hem tarihsel süreçten getirilen kültürel farklar, hem de gelecekte beklenen farklılıklar, dönüşüm ile sahip olunmak istenen kent formlarını da farklılaştırmıştır. Türkiye’de kentsel dönüşümün ilk başladığı yıllarda tamamen yıkıp yeniden yapma eğilimi yaygın iken, dünyadaki gelişmelere paralel olarak, ülkemizde de tarihi ve kültürel yapıyı koruyarak dönüşümü gerçekleştirme, tercih edilir duruma gelmiştir. “Türkiye’de kentler gelişmiş Batılı ülkelerin örneklerinden çok daha hızlı dönüşmüşlerdir. Bu dönüşümü denetleyen kurumsal ve yasal düzenlemeler ve getirilen planlama yaklaşımları çoğu kez dönüşümün gerisinden gelmiştir.” (Ataöv-Osmay: 3)

Dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler doğal olarak yönetim şekillerini de etkilemektedir. Ülkemizde de kamu idare şeklinin kendini güncellemeye başlaması, yerel yönetimlerin yükümlülüklerinde ve uygulamalarında değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bunun neticesinde de uygulamaya konulan yeni kentleşme politikaları ve kanunlar kentlerin gelişim seyrini yeni bir boyuta taşımıştır.

3. KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ VE AKILLI BELEDİYECİLİK

1980 sonrası planlama anlayışı, yenedünya düzeni çerçevesinde önemli yapısal değişiklikler geçirmiştir. Planlama kavramına getirilen eleştiriler içerisinde liberal eleştiri her zaman olmuştur. Ancak liberal eleştirinin yoğun bir şekilde planlamaya etki etmesi 1980’lerde yaşanan gelişmeler çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler, kitlesel üretim sisteminin girdiği bunalımdan kurtulmak amacıyla gündeme gelen kapsamlı yeniden yapılanma projesi çerçevesinde dünya genelinde refah devleti uygulamasından ve onun en önemli aracı olan kapsamlı planlama anlayışından giderek uzaklaşarak, liberal bakışın eleştirileri doğrultusunda ve yeni birikim sürecine hizmet edecek şekilde yeniden yapılandırılmıştır.

3.1 Kentsel Dönüşüm Uygulama Yöntemleri

3.1.1 Kentsel Koruma

Mimari ve şehir plancılığına ait bir kavram olan koruma, kentlerin belirli bölgelerinde yer alan, tarihi ve sanatsal değeri yüksek yapı, anıt ve doğal güzelliklerin bugüne geldiği gibi geleceğe de ulaşması için her türlü tahrip edici ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınmasıdır.

“Özgün niteliği ile koruma, toplumun geçmişteki değerlerini yaşantısını yansıtan fiziksel yapının zaman içerisinde yok olmasının engellenmesi ve özgünlüğünün korunarak çağdaş yaşama dâhil edilmesidir. Sınırlı değişim ile koruma ise, mevcut kültürel varlığın topluma faydalı olacak şekilde sağlıklılaştırılmasıdır.” (Polat ve Dostoğlu: 61)

Kent merkezlerindeki ani nüfus yığılmaları ve ekonomik dalgalanmalar sonucunda meydana gelen bu alanlarla kentlerin yerel kimlikleri de zedelenmektedir. Dolayısıyla, bu çöküntü alanlarının yeniden canlandırılması ve bölgenin fiziksel, sosyal ve ticari bileşenlerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Böylelikle konut ve çevresel doku kalitesinin artırılması, ticari bileşenler, toplum içinde yaşanabilir iş ve hizmet

alanlarının yaratılması, iş oranında artış ve suç oranında da düşüş hedeflenmektedir. (Özden:167)

3.1.2 Kentsel İyileştirme

Koruyucu uygulama türlerinden biri olan kentsel iyileştirme, bir yerleşim yerinin tamamının ya da bir kısmının işlevsizliğine son vermek, özellikle oturulabilirlik niteliklerini yitirmiş ve eskimiş konut alanlarını kaliteli ve yaşam için gerekli ölçütlerine kavuşturmak olarak tanımlanmaktadır. Kentsel alanın kendine özgü yapısına zarar veren, bu özgünlüğe aykırı tüm yapıların ayıklanması kentsel iyileştirmenin hedefleri arasındadır. (Erbey: 81)

3.1.3 Kentsel Yenileme ya da Kentsel Yeniden Oluşum-Yeniden Hayat Verme

Gerek yerleşim şekli, gerekse yapı stokunun durumu bakımından yaşam ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi imkânı bulunmayan alanlardaki yapıların tümünün veya bir bölümünün ortadan kaldırılarak yeniden tasarlanıp, imar edilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Kentsel yenileme; kent içindeki alanların sosyoekonomik, fiziksel ve kültürel açıdan dezavantajlı olan kesimlerinin gelişime açılması yöntemidir. Daha geniş bir ifadeyle; kamu-özel sektör ve sivil toplumun katılımını savunan, yoksul bölgelerin ıslahına, yapı ve çevre iyileştirilmesine çalışan, kişilerin yaşam mekânlarının iyileştirilmesi yanında ticaret ve sanayi sayesinde ekonominin de ilerlemesini amaçlayan; bununla birlikte,” kent merkezlerini, günümüz yaşamına entegre olabilecek niteliğe kavuşturmak bakımından geliştirilmiş bir planlama çalışması” olarak tanımlanmaktadır. (Polat ve Dostoglu: 63)

3.1.4 Kentsel Yenileme

Yenileme, kentin bir bölümünün veya bir yapının belirli bölümlerinin, tekniğine uygun şekilde iyileştirilerek korunmasıdır. Buna göre, bir bütünü oluşturanların tamamen değiştirilmesi, yeni bir niteliğe kavuşması ve eylem olarak, yıkma ve yeniden yapmayı içermektedir. Aynı şekilde, bir yerleşim yerinin kalitesinin yükseltilmesi amaçlanarak fiziksel bir müdahaleyle açık alanların iyileştirilmesi, trafiğin düzenlenmesi ve kentsel altyapının geliştirilmesi amaçlı bir eylemdir. (Özden; 175)

Kentsel yenileme ile yıkılan eski yapıların geride bıraktığı toprak yeni kullanımlara

ayrılmaktadır. Bu tür bir uygulama, en köklü değişimin uygulandığı dönüşüm şeklidir ve genellikle kentsel ve ekonomik rantı ya da yaşam kalitesi çok düşmüş, kullanımı riskli hale gelmiş alanlarda uygulanmaktadır. Kentsel yenileme ile kent merkezinde bulunan çöküntü alanlarındaki fiziksel, sosyal ve ekonomik sorunlara bir çözüm getirmek ve bu alanları kente tekrar dâhil etmek amaçlanmaktadır. Dolayısıyla bu sorunlar nedeniyle toplum tarafından dışlanan bölge, toplum ile bütünleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle kentsel yenileme uygulamaları bölgede yaşayanları doğrudan etkilemektedir. Ancak bu uygulamaların sonunda genellikle çöküntü alanlarında yenilense de alt gelir grubu bölgeden taşınmak zorunda bırakılmaktadır. Bunun gerçekleşmemesi için kentsel yenileme projelerinin, bölge halkının sosyolojik durumunu da ele alan sosyal çalışmalar yapılması, sosyal politikalarla yönlendirilmesi gerekmektedir.

1950'lerde modernist planlama anlayışının temellerinin atılmasıyla planlamanın ana konusunu II. Dünya Savaşı sonrasında hasar gören konutların fiziksel onarımı oluşturmuştur. Bu nedenle, zarar gören kentlerin yeniden canlandırılması amacıyla girilen arayışlar sonunda Avrupa'nın çeşitli kentlerinde toplantılar düzenlenmiş ve kentsel yenilemenin ilkeleri saptanmaya çalışılmıştır. (Özden: 23-24)

Ancak kentsel sorunların çözümleri, merkezi alanların yıkılması ve yoksul grupların bölgeden uzaklaştırılması şeklinde gerçekleşmiştir. Böylelikle bu alanlardaki yapılar hem onarılmış hem de bu alanlara yepyeni bir görüntü kazandırılmıştır. Bu süreç içerisinde yoksul grupların bölgeden uzaklaştırıldığı göz önünde bulundurulduğunda sosyal adaletin dikkate alınmadığı görülmüştür. Bu da sosyal dokuyu bozması nedeniyle eleştirilmiştir. Amerika'nın 1950 ve 1960'lardaki kentsel yenileme projelerine bakıldığında, bu projelerin gayrimenkul piyasasının talepleri doğrultusunda gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu da Amerika'daki pek çok kentsel yenilemenin olumsuz sonuçlanmasını beraberinde getirmiştir. İngiltere'de ise 1955-1974 yılları arasında 1,2 milyon konut yıkılmış ve 3,2 milyon kişi yerlerinden edilmiştir. Bu dönemde, devlet tarafından yeni kentler kurularak artan nüfus ve konut açığına çözüm bulmak amaçlanmıştır. Ancak bu amaç 1970'lerde, konut çevrelerinin³⁷⁷ yüksek yoğunluklu olması, modernizmin etkisindeki yapılardan meydana gelmesi ve katı bölgeleme kurallarının uygulanmasından dolayı pek çok sosyolojik hasara yol açmıştır. 1980 yılından sonra ise yeni kentlerin planlaması durdurulmuştur. (Kocabaş:2)

3.1.5 Kentsel Yeniden Canlandırma

Kentsel canlandırma, ekonomik, sosyal ya da fiziksel olarak çöküntü alanı haline gelmiş bir bölgenin, buna yol açan faktörlerden arındırılarak tekrar hayata döndürülmesidir.

Kentsel canlandırmada dönüşümün kentsel planlama ve tasarım boyutu esastır. “Kentsel dokunun sahip olduğu tüm potansiyelleri ve kent dinamiklerini ortaya çıkartmak için geliştirilen mekânsal tasarımlar bütünüdür.” Günümüz kentleri büyüme sürecinde, kentsel fonksiyonların dengesi sürekli değişir ve kentlerin birçoğu dinamizm kazanır. Aynı canlı organizma gibi canlılığa sahip olan kentler, doğar, yaşar, yaşlanır ve yok olur. Kentlerin kaderine terk edilen kısımları şaşırtıcı şekilde en tarihi alanlarıdır. Bu dinamizmin tarihi kentsel dokuda daha az etkili olduğu ise açıktır. Tarihi kentsel doku genellikle zaman içerisinde yıpranır, zarar görür hatta kaderine terk edilir. Koruma statüsüne alınmış bir çok tarihi yapı koruma adına yok olmaya mahkum edilmektedir. Bu yanlış uygulamayı değiştirmek elbette ki mümkündür.

Ülkemizde, tarihi yapıların niteliksiz konut ve ticaret yapıları ile boğulmuş olduğu birçok örneğe rastlamak mümkündür. Tarihi binalara özgün niteliğine son derece aykırı eklemeler yapmak, etraflarını betonarme yapılarla kapatarak görünürlüklerini engelleyerek unutulmaya terk etmek, bahçelerini otoparka çevirerek tarihi ve kültürel anlamlarını yok etmek gibi birçok yanlış ve zararlı eylemlerle bu tür değerli alan ve bina tahrip edilmektedir. Kentlerin potansiyeli olarak tanımlanacak birçok yer artık kentteki problemlili alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kente ve kentliye sahip olduğu bu tür değerleri ve bu değerlerin potansiyellerini hatırlatmak adına geliştirilen kentsel canlandırma projeleri, tasarım kararları ile desteklenmelidir. Kentsel canlandırma projelerinde alınan önemli tasarım kararından birisi, alana uygun geliştirilen ulaşım önerileridir. Ulaşım sisteminin düzenlenmesi ve iyileştirilmesi etkin bir kentsel canlandırma projesinin en önemli unsurudur.

Kentsel canlandırma projesi gerçekleştirilecek alanda, yayalaştırma projeleri ile kentin yaya dolaşım şemasını yeniden tanımlamak mümkündür. Örneğin İstanbul Suriçi bölgesi için böyle bir düzenleme yapmak oldukça yararlı olacaktır. Böylece proje

geliştirilen alanın hem kendi içerisindeki yaya bağlantısı hem de yakın çevresi ile olan fiziksel bağı sağlıklı oluşturulabilir. Yayalaştırılan alanın tarihi yapıların yoğun olduğu yerlerde oluşturulması, araç trafiği içerisinde sıkışıp kalmış tarihi yapıları korumak ve daha iyi algılanmalarını sağlamak adına da önemlidir. Ayrıca, araç trafiği nedeniyle girilemez, gezilemez hale gelen bu tür değerli alanların yayalaştırılması ile bu alanlardaki ticari faaliyetler de arttırılabilecektir.

“Kentsel canlandırma projeleri ile insanların konut ve iş yerlerinde sağlıklı ve güvenli yaşamlarını sürdürebilecekleri, kentin tanımlı ve fonksiyonel yeşil alanlarında farklı aktivitelerin olduğu mekânlar geliştirilmelidir. Bu amaçla şehir merkez alanlarında ekonomik, fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda bazı düzenlemeleri yapılmalı ve kentsel yaşam kalitesi ön planda tutularak hareket edilmelidir.” (Karaaslan; 2010)

3.1.6. Soylulaştırma

İngilizce gentification kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılan “soylulaştırma” kavramı, tarihi ve kültürel değeri olan eski kent merkezlerinin orta ve üst sınıf tarafından yeniden keşfedilmesi ve bu eski kent merkezinin “kent yoksullarının” elinden alınmasına yol açan dönüşüm politikaları ile ortaya çıkmıştır.

“Soylulaştırma eski kent merkezlerinin özellikle yeni orta sınıf tarafından yeniden keşfedilmesi ve kent merkezinde yaşayan işçi sınıfı ile diğer kent yoksullarının yerinden edilmesi biçiminde özetlenebilecek bir yeniden yapılanmadır.” (Şen; 2011)

Soylulaştırma, kentsel mekânda yapılan bir müdahalenin bir sonucudur. Bu bağlamda, bir çöküntü alanında yapılan bir takım fiziksel değişiklikler sonucunda bölgede yaşayanlar her ne kadar fiziksel olarak daha yaşanabilir alanlarda yaşamaya başlasalar da bölge üst sınıflar için de çekici hale gelmektedir.

Soylulaştırma ilk olarak 1963 yılında Ruth Glass tarafından kavramsallaştırılmıştır. İlk olarak 1970’li yıllarda konut alanlarının rehabilitasyonunun yol açtığı bir nüfus değişimini ifade etmek için kullanılan soylulaştırma kavramı, günümüzde farklı anlam ve içerik kazanmıştır. Buna göre soylulaştırma artık daha geniş kapsamlı bir toplumsal dönüşüm sürecidir ve kentsel alanların çeşitli mücadele biçimleriyle kente yeniden kazandırılmalarıdır. Ancak bu uygulama sonucunda genellikle düşük gelirli kullanıcılar dışlanmakta ve bölgeyi terk etmek zorunda kalmaktadırlar. (Enlil; 2000)

Soylulaştırma kavramı, 1980’li yıllara kadar orta ve üst sınıfın, kentin tarihi ve mimari

değeri yüksek eski banalarına yerleşmiş olan kent yoksullarını bir tür “göç”e mecbur bırakarak bu binalara yerleşmesi ve bu yapıları rehabilite ederek sosyal yapıyı değiştirmesi olarak kullanılmıştır. Bu kavrama verilecek en popüler ve güncel örnek, İstanbul Cihangir’dir. 1980’lerden sonraki süreçte kavram, anlam değişikliğine uğramıştır. Günümüzde ise yüksek gelir grupları, yoksul kesimleri yine yerlerinden etmekle birlikte eski yapıları rehabilite etmek yerine, rant oluşturabilecek alanların yıkılarak yerine lüks ev ve ticari alanların yapılması şekline dönüşmüştür.

Kentlerin, finans, iletişim ve bilişim hizmetleri ağırlıklı yeni ekonomik işlevleri üstlenmesiyle, bu işlevleri yerine getirecek uygun işgücünün de kent merkezlerindeki yoğunluğu artmıştır. Üretime yönelik sektörlerde çalışan kesim çalışma ve yaşam koşullarının kaybolması ile kentlerin çeperlerine itilirken, yeni işlevleri yerine getirecek olan “plaza insanları/çalışanları” kent merkezlerine yönelmektedir. Soylulaştırma adı verilen bu süreç hemen hemen tüm dünya kentlerinde yaşanmakta, mekânsal ayrışmaları derinleştirmektedir. (Aksümer-Temiz; 2007)

Kentsel dönüşümün soylulaştırmaya etkisi üzerine iki farklı yaklaşım vardır: Soylulaştırmayı bir kentsel dönüşüm politikası olarak ele alan yaklaşım ve kentsel projelerin bir yan etkisi olarak ele alan yaklaşım.

Soylulaştırmaya bir kentsel politikası olarak ele alan yaklaşıma göre; alanın dar gelirli sahipleri orta ve üst sınıfla yer değiştirmekte, bu değişim ile kent yoksullarından üst gelir grubunun eline geçen “değerli” tarihi alanların korunması, iyileştirilmesi ve yüceltilmesi sağlanmaktadır. Bu görüşü savunanlar, soylulaştırma kavramını kentsel dönüşümün bir unsuru olarak kullanmaktadır.

Soylulaştırmayı kentsel politikaların yan etkisi olarak gören yaklaşımda ise; oluşturulan kentsel projeler, mekânın sosyal yapısını değiştirmekte, kent yoksulları kent çeperlerine itilmekte ve mülkiyet zorunlu olarak el değiştirmektedir. Soylulaştırma, kentsel dönüşümün bir unsuru değil, yarattığı bir sorun olarak görülmektedir. (Ergun-Gül; 2010)

4. AKILLI BELEDİYECİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM MODELİ: BAŞAKŞEHİR BELEDİYESİ

4.1 Akıllı Kent

4.1.1 Akıllı Kent Kavramı ve Kapsamı

Kentli nüfustaki artışla beraber, yaşanan kontrolsüz kentsel yayılma ve genişleme; genişlemiş kentte enerji, su, ulaşım, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi kentsel altyapı hizmetlerinin sunumunda önemli baskılar yaratmaktadır. Bu hizmetlerin sunumunda maliyet yükünün hafifletilmesi, kaynak etkinliğinin artırılması ve paydaşlara yaşam kalitesi yüksek mekânlar yaratılması açısından, merkezi ve yerel yönetimler bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı yeni kent tasarımları arayışına girmiştir. Kentsel altyapıların ve kaynakların yönetiminde ve paydaşların şimdi ve gelecekteki ihtiyaçlarının kesintisiz karşılanması için, kentlerin akıllı hale gelmesine ihtiyaç vardır. Teknolojik gelişmeleri ve çevresel sürdürülebilirliği bir arada ele alan akıllı kentler (smart city), uluslararası yazında farklı isimlerle tanımlanmaktadır: zeki kent (intelligent city), dijital kent (digital city), sürdürülebilir kent (sustainable city), teknolojik kent (technocity). (Varol; s. 44)

Tüm bu isimlendirmeler kavramsal içerik olarak birbirinden farklı olsa da, kapsamaları açısından birbirleriyle örtüşmektedir. Akıllı kentlere geçiş sürecinde; planlama, işletme ve uygulama açısından yenilikçi bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yaklaşım, akıllı kent kavramının daha derinden anlaşılmasını ve uygulamaların bu anlayışla bağlantılı gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bu konuda en büyük görev merkezi ve yerel yönetimlere, yani kamuya düşmektedir.

Akıllı Şehirlerin Bileşenleri

Akıllı şehirlere dönüşüm sürecinin planlanması ve bu dönüşüm sürecinin izlenmesi ile ilgili literatürde ve uygulamada çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan Cohen'in "Akıllı Kentler Çarkı (Smart Cities Wheel - SCW)" metodolojisi ön plana

çıkılmaktadır. Avrupa Birliği (AB) tarafından da kabul edilen bu yaklaşıma göre, akıllı şehirler 6 bileşenden oluşmaktadır:

1.*Akıllı hareketlilik/ulaşım (Smart mobility)*: Bu bileşen, en geniş tabirle, bilgi ve iletişim teknolojileri destekli entegre ulaşım sistemlerini içermektedir. Öncelikli olarak çevre dostu ve özellikle dezavantajlı gruplar için kapsayıcı ulaşım çözümleri getirmeyi amaçlamaktadır. Bu bileşen kapsamında, gerçek zamanlı trafik bilgisinin üretilip yolcular, sürücüler ve operatörlerle paylaşılması öncelikli konuların başında gelmektedir.

2.*Akıllı yaşam (Smart living)*: Bilgi ve iletişim teknolojileriyle insanların yaşamları kolaylaştırılmakta ve kent sakinlerine daha sağlıklı ve güvenilir bir ortam sağlanmaktadır.

3.*Akıllı yönetim (Smart governance)*: Bu bileşen kapsamında, birlikte çalışabilir bilgi ve iletişim teknolojileri çözümleriyle farklı seviyedeki paydaşlar arasında etkin ve etkili bir iletişim, kamu yönetiminde şeffaflık ve katılımcı karar alma mekanizmalarının oluşturulması sağlanmaktadır. Ayrıca, açık veri politikalarıyla kamu kesimi tarafından üretilen verilerin açık ve ücretsiz bir şekilde tüm ilgili paydaşlarla paylaşılması, gerek kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanması gerekse katma değeri yüksek ürün ve hizmetlerin üretilmesi açısından önemlidir.

4.*Akıllı çevre (Smart environment)*: Yenilenebilir enerji, akıllı şebekeler, mikro şebekeler, akıllı sayaçlar, ileri hava kirliliği izleme sistemleri, çevre dostu binalar ve kent planlaması, enerji verimli akıllı sokak aydınlatmaları, katı atık yönetimi, akıllı su yönetim ve drenaj sistemleri gibi çözümleri kapsamaktadır.

5.*Akıllı ekonomi (Smart economy)*: Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak verimlilik artışı, e-ticaret, ileri üretim ve tedarik sistemleri, akıllı kümelenmeler ve iş ekosistemleri ile yaşayan laboratuvarlar gibi uygulamalar, bu bileşen kapsamında değerlendirilmektedir.

6.*Akıllı insanlar (Smart people)*: Bu bileşen kapsamında, insanların bilgi ve iletişim teknolojileri kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilerek yaratıcılığı ve inovasyonu özendirici kapsayıcı bir toplum oluşturulması amaçlanmaktadır. (Elvan Lütü: İTÜ Vakfı Dergisi, 2017)

Akıllı kent kavramı, teknolojinin kentsel problemlerin çözümünde aktif olarak kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, akıllı kentin doğuşu ve gelişmesi

teknolojiyle birlikte her geçen gün daha fazla genişlemektedir. Kavramsallaşma süreci devam etmekte ve çok çeşitli tanımları yapılmaktadır ama tüm bu tanımlardan anlamlı ve kapsamlı bir özet tanım yapılırsa, akıllı kenti, kent altyapısının işlevlerini ve hizmetlerini (konutlar, ulaşım, enerji dağıtımı, çöplerin toplanması, katı atıkların bertaraf edilmesi ve geri kazanımı ve kişisel güvenlik gibi) birleştirmek için kente ait tüm verilerin birleştirilerek oluşturulan bir bilişim ağı sistemi ile yönetim uygulanması şeklinde tanımlamak mümkündür.

Akıllı kent için yapılan açıklamalar ve tanımlamalarda üç temel unsur öne çıkmaktadır. Bunlar;

- . Çevreye uyumluluk
- . Bilgi teknolojilerinin kullanımı ve inovasyon,
- . Sürdürülebilir gelişmedir.

Akıllı kente dönüşüm, şehrin coğrafi, tarihi, ekolojik, endüstriyel, sosyal, ekonomik, sanatsal vs. tüm varlıklarına dayanan bütünleşik bir çerçeve gerektirmektedir. Bu varlıklarla ilgili tek bir eksiklik bile akıllı kente dönüşüme engel olacaktır. Çünkü, akıllı kent, kentin tüm varlıklarının ve bu varlıklara dair tüm bilgilerin birleştirilmesi ile kurulacak bir yapıdır. Stratejik bir çerçeve geliştirmek ve yönetmek etkili kentsel planlama için olduğu kadar ve tüm dünyada sınırlı olan kaynakların etkili kullanılması için de yardımcı olacaktır. (Akıllı Kentler Masa Başlı Çalışması / akillisehirler.org/ Erişim Tarihi Kasım 2016)

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Kamu Teknoloji Platformu tarafından hazırlanan ve Haziran 2016'da yayımlanan Rapor'da yapılan sınıflandırmalara göre, akıllı kentlerin alt yapısal unsurları şöyledir:

- Su arzının yeterliliği
- Elektrik arzının yeterliliği
- Katı atık toplama, ayrıştırma ve geri dönüşüm sistemleri
- Toplu taşıma ve toplu taşıma sisteminin etkin mobilitesi
- Barınmanın uygun bütçeli olması
- Bilişim alt yapısının kaliteli ve etkin oluşu
- İyi yönetim, e-Devlet, e-Belediye, katılımcı yönetim,

- Sürdürülebilir gelişme, sürdürülebilir kaynak yönetimi
- Güvenlik
- Sağlık ve eğitim hizmetleri

Akıllı kent, özellikle teknolojinin hızla gelişimi ile birlikte 90'lı yıllarda gelişmeye başlayan sürdürülebilir kent yaklaşımlarına, kent gelişimine fayda sağlayacak teknolojik uyum süreçlerini öne çıkaran bir yaklaşımdır. İletişim teknolojileri, otomasyon ve yapı malzeme teknolojileri ekolojik kaygıların giderek arttığı yerkürede doğaya duyarlı gelişme yaklaşımlarını desteklemektedir. Bu doğrultuda dünya çapında birçok organizasyon, proje ve girişim, kentlerin geleceğine akıllı bir vizyon sunmayı misyon edinmiştir.

“Sistemde tüm veriler tek bir veri tabanında etkin ve ayrıntılı bir şekilde ilişkilendirilmiş olarak tanımlanabilmekte, saklanabilmekte, işlenebilmekte ve analiz edilebilmektedir. Bu sayede, karar verme ve uygulama süreçlerinde, tasarruf edilebilmekte, kurumsal kaynak planlama altyapısı oluşturulabilmektedir.” (Kentsel Dönüşümde Atılacak 20 Önemli Adım/ akillikentler.org/ Erişim Tarihi Mayıs 2016)

4.2 Concerto Kentleri Girişimi

Sürekli artan nüfus, kentleşme oranı ve tüketim unsurları karşısında kentsel çevre, doğal çevre ve enerji sorunları büyümektedir. Aynı zamanda gelişen teknoloji ise kentsel yaşam ve kentsel tasarım sürecine yenilikler getirmektedir. Buna dayanarak 90'lı yıllardan itibaren, kentlerin doğa ve insan üzerinde bıraktıkları negatif izlerin minimuma indirilmesi, nüfus ve kentleşme baskısının kaldırılabilmesi, daha verimli, yaşanılır kentler için yeni planlama yaklaşımları ve çeşitli girişimler (yeşil kent, ekokent, yaşanabilir kent, dijital kent, akıllı kent girişimleri vb.) geliştirilmektedir. Akıllı kent, birçok yaklaşımın temel niteliklerini içinde barındıran yeni gelişen bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Henüz genelleşmiş net bir tanımı bulunmamakla birlikte farklı kentsel gelişme senaryoları kapsamında ele alınan bir niteleme olarak gündemdedir. Akıllı yerleşme kavramı temelinde kentlerin doğa ve insan için maksimum verimlilik sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması düşüncesini yansıtmaktadır.

20. yüzyılın yönetim gurusu kabul edilen Peter F. Drucker; “*Ondokuzuncu yüzyıla kadar, hiç sona ermeyen zorlu görev, insan soyunun ve çevresinin doğal etkenlere*

karşı korunmasıydı. Ama bu yüzyılda yeni bir ihtiyaç doğmuştur: Doğayı insana karşı korumak” der.

Şehirler artık her anlamda beklentileri karşılayamaz hale gelmiş durumdadır. Arabalar yollardan, insanlar evlerden ve ihtiyaçlar da imkanlardan çok daha hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu durumda; trafiğin sorunsuz akması, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi, vergi sistemleri, yeşil alanlar, eğitim, sağlık, iletişim, güvenlik, yerleşme ve daha birçok alanda işleyen bir kent düzenini egemen kılmak neredeyse imkansız hale gelmektedir.

İnsanın aklını zorlayan bu hızlı değişim, yeni bir şehir tasarımı ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu yeni şehir tasarımında ‘teknoloji’ ve özellikle de ‘iletişim teknolojisi’ en temel unsur olarak kendini göstermektedir. İçinde ‘evimizin’ de bulunduğu binalar, çoğunlukla plazalarının içinde olan yeni iş yerlerimiz, işe giderken bindiğimiz metrolar ve bu yeraltı trenlerine binmek için beklediğimiz istasyonlar, uzun zamandır cebimizde taşıdığımız ve yakın zaman önce de ‘akıllı’ hale gelen telefonlarımız ve kentteki yaşamımızı kolaylaştırmak – ya da hızlandırmak – için telefonumuza yüklediğimiz onlarca uygulama; hep bu ‘yeni’ şehir tasarımının bir parçası ya da bizatihi sonucudur. Bazılarının çarpıcı bir kavramsallaştırma ile ‘akıllı kent’ olarak tarif ettiği bu elektronik uygulamalar seti, yeni bir yaşam biçimi şekline evrilerek istesek de istemesek de hepimizi içine çekiyor ve bir süre sonra da bizi kendisinden bir parça haline getiriyor. “Akıllı kent”, dilimize İngilizce Smart Cities kavramından çevrilerek kazandırılmıştır. Bununla birlikte Bilişim Kentleri (informatic cities), Sayısal Kentler (digital cities) ifadeleri de kullanılmaktadır. Akıllı kent kavramı, genellikle akademik araştırmalar ve pazarlama konsepti olarak şirketler tarafından kullanılmış, ancak henüz net bir tanımı ortaya konulmamıştır. Genel olarak akıllı kent kavramının açıklanmasında üç temel nitelik öne çıkmaktadır; Bunlar; çevre ile dostluk, akıllı yönetim için bilgi teknolojilerinin kullanımı sürdürülebilir gelişme hedefleridir.

Uzmanlar, akıllı kentin bileşenlerini; güvenilir enerji ve su tedariki, kent ve şehirlerarası verimli ulaşım, verimli kamusal idare, kamusal datalara 7/24 erişim, yüksek kalitede entelektüel sosyal sermaye, yarışmacı üretici ve açık yerel ekonomi olarak belirtilmektedir.

Çeşitli kentsel uygulamalarda her geçen gün yaygınlaşan ‘akıllı kent’ yaklaşımı,

şehirlerin üzerindeki ‘yoğunluk baskısı’ nı azaltmasa da daha yönetilebilir kılması bakımından bir çıkış yolu olarak görülmektedir. Ülkemizde de bu yönde bir trend olduğunu tahmin etmek zor değildir. Türkiye Cumhuriyeti’nin 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı’nda da “Akıllı kentlere dönüşüm için gerekli tedbirler alınacaktır. Bu amaçla strateji ve hedefler tespit edilecek, bütünlük çalışmaları prensipleri ile gerek duyulan yönetim modellerinin hayata geçirilmesine yönelik politikalar belirlenecektir. Metropol bölgelerinde ve kentsel dönüşüm kapsamındaki bölgelerde akıllı kent uygulamalarına öncelik verilecek ve buna ilişkin bir yol haritası oluşturulacaktır” denilmektedir.

Daha çok belediyeler tarafından uygulamaya geçirilen akıllı kent çözümlerinin; belediye ve hizmetlerine mekandan bağımsız olarak ulaşabilme imkanı; şehir hayatını kolaylaştıran çeşitli uygulamalar ve akıllı şebekeler; standart ve herkese eşit kentsel hizmet sunumu; hizmet süreçlerinde bürokrasinin ve manuel kullanım hatalarının ortadan kalkması; bilgiye dayalı hizmet sunumu ve karar alma; kent yönetimine aktif katılım gibi çeşitli faydalarından bahsedilebilir.

Akıllı kent, özellikle teknolojinin hızla gelişimi ile birlikte 90’lı yıllarda gelişmeye başlayan sürdürülebilir kent yaklaşımlarına, kent gelişimine fayda sağlayacak teknolojik uyum süreçlerini öne çıkaran bir yaklaşımdır. İletişim teknolojileri, otomasyon ve yapı malzeme teknolojileri ekolojik kaygıların giderek arttığı dünyada doğaya duyarlı gelişme yaklaşımlarını desteklemektedir. Bu doğrultuda dünya çapında birçok organizasyon, proje ve girişim kentlerin geleceğine akıllı bir vizyon sunmayı misyon edinmiştir. Küresel girişimlerin (Europe Smart Cities, Concerto cities, Europe Smart Cities Ranking) yanı sıra, kentler kendi çapında akıllı şehir projeleri (Smart Wien, Amsterdam Smart City . Başakşehir Living-Lab vs) geliştirmektedir. (Akıllı Kent Şehri Kurtarabilir mi / ilimvemedenyet.com)

Enerji, Avrupa Birliği için stratejik öneme sahip bir konudur. AB’nin enerji ihtiyacı, sadece 1990-2000 yılları arasında %10 artmıştır. 2000 yılı verilerine göre dünyadaki enerji tüketiminin %15’i AB’ye aittir. AB, mevcut durumuyla dünyanın en büyük enerji ithalatçısı ve ABD’den sonra ikinci büyük enerji tüketicisidir. Bu alanda halihazırda %50 oranında olan dışa bağımlılığın 2030 yılında %68’e çıkacağı tahmin edilmektedir. AB’de Enerji Politikası’nın gelişimine bakıldığında, 2. Dünya Savaşı sonrasında, Fransa ile Almanya’nın demir-çelik kaynaklarının devletler üstü bir otoritenin yönetimine devredilmesi ve bu sayede gerek uluslararası güvenlik gerek

ekonomik büyüme açısından anahtar konumda bulunan demir ve çelik kaynaklarındaki çıkarların birleştirilerek Avrupa’da yeni bir savaşın önlenmesi anlayışının hakim olduğu görülmektedir. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), böyle bir anlayışla, 1951 tarihli Paris Antlaşması ile kurulmuştur. Böylece, bugüne kadar sürmüş olan Avrupa ekonomik ve politik bütünleşmesi de başlamıştır. Bu tarihten yedi yıl sonra, 1958’de, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nu (AAET) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu (AET) kuran Antlaşmalar imzalanmıştır. O zamandan beri, Enerji Politikası, ekonomik bütünleşmeye paralel bir biçimde, kademeli olarak gelişmiştir. Görüldüğü gibi enerji AB’nin en eski ortak politika alanlarından birisidir. Tüm bu yıllar boyunca, Ortak Enerji Politikası’nı belirleyici nitelikteki yaklaşımları etkileyen önemli değişiklikler yaşanmıştır: Örneğin, 1973’teki ilk petrol bunalımından önce, AB üyesi ülkeler, gelişmiş ülkelerin çoğu gibi, enerji tüketimlerinde savurgan davranmanın yanı sıra ithalata da aşırı bağımlıydılar. Petrol bunalımı, enerji arzını dış şoklardan koruyacak bir stratejiye ihtiyaç olduğunu göstermiştir. 1980’lerle birlikte çevre, bir başka ilgi konusu olarak ortaya çıkmıştır. Üretimden kullanıma kadar, mevcut enerji sisteminin küresel çevreye çok zararlı olduğu genel olarak kabul edilmiş, çevreyi tehlikeye atmadan enerji sistemlerinin nasıl yeniden yönlendirilebileceği konusu önemli bir soru haline gelmiştir. 1980’lerin sonunda ise, Avrupa Birliği, bu defa, enerji piyasalarının serbestleşmesi yönünde yeni bir eğilimle karşı karşıya gelmiştir. Bu bağlamda, ülkeler arasında parçalanmış mevcut piyasaların bütünleştirilmesinin gerektiği anlaşılmış ve enerji iç pazarı, artan rekabetin odağı haline gelmiştir. Bütün bu düşünceler, 1995 yılında kabul edilmiş olan ve AB enerji iç pazarı için genel ilkeleri ve hedefleri ortaya koyan "Avrupa Birliği İçin Bir Enerji Politikası" başlıklı Beyaz Kitap’ta yansıtılmıştır. Enerji arzının güvenliği, çevrenin korunması ve genel rekabet gücü, günümüzde AB Enerji Politikası’nın en önemli hedefleri olarak belirlenmiştir. (Türkiye Elektrik Mühendisleri Odası web sitesi)

Avrupa nüfusunun %75’inin yaşadığı ve toplam enerjinin %80’ini tüketen kentlerde bu enerji savurganlığını önleyecek projelere ihtiyaç duyuldu. 6. Çerçeve Program (2002-2006) kapsamında, Avrupa’nın kentsel yerleşim alanlarında sürdürülebilir bir enerji için CONCERTO’nun kurulmasına karar verildi. Enerji tüketiminin azaltılması ve yenilebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda, yerel düzeyde enerji tasarrufu sağlanmasına yönelik projeler desteklendi.

“*SETIS - SETPlan Akıllı Kentler*” Girişimi; Avrupa Birliği’nde enerji verimliliği ve

düşük karbon teknolojileri kullanımını tetiklemeyi, 2020 yılına kadar kentlerde sera gazı emisyonunu %40 azaltmayı, yaşam kalitesini arttırmayı, yerel istihdam, iş ilişkileri ve kamunun güçlenmesini hedeflemektedir. Plana göre, 20 milyon kişi için yeni yapıların sıfır enerji gereklilikleri karşılanacak, mevcut binaların daha az enerji tüketimi sağlamasına yönelik müdahaleler yapılacak ve 2015 sonrasında tüm binalar bu standarda getirilecektir. İnovatif, maliyet-verimli biyokütle, güneş ısısı ve jeotermal uygulamalar, ısı koruma teknolojileri, bölgesel ısıtma sistemleri, akıllı şebekeler, araç şarj istasyonları, akıllı ölçüm-yönetim sistemlerin gelişimi ve akıllı araçların yayılması amaçlanmaktadır. Diğer yandan, 2020 yılına kadar düşük karbon kamusal ulaşım ve bireysel ulaşım sistemlerinin, akıllı trafik yönetiminin, talep yönetiminin, yolculuk bilgi ve iletişim sistemi ve alternatif yakıtlı araçların geliştirilmesi hedeflenmektedir. “CONCERTO kentleri” girişimi; CONCERTO Avrupa çapında yerel otoriteler, teknik danışmanlar akademisyenler ve özel şirketleri içeren güçlü işbirliği aracıyla enerji verimliliği tedbirlerinin ve yenilenebilir enerji sistemlerinin kentlere entegre edebilmek amacıyla 2005’te oluşturulmuştur. 58 kent ve 23 ülke tam üye ve 70 ilişkili kent bilgi birikiminden faydalanmaktadır. Bu kent ve toplulukların misyonu geniş ölçekte yapı ve kentlerde enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjilerin nasıl kullanılabilceği üzerine araştırma ve yol göstermektir. CONCERTO kapsamında 1.830.000 m² yapı inşası ve sağlıklaştırılması yapılmıştır. Yılda 530.000 ton CO₂ emisyonu azaltılmıştır, 5.2 milyon kişi CONCERTO kentlerinde yaşamaktadır. Her yerleşim CO₂ emisyonlarını farklı yaklaşımlarla düşürmek için kendi yerel durumlarına uygulamaktadır. CONCERTO kentleri uygulamalarının temelinde kullanıcının enerji korumaya yönelik yapılacak tedbirler çerçevesinde davranış biçimini değiştirmek ve yenilenebilir enerjilerin kente aplikasyonu bulunmaktadır. “Amsterdam akıllı kent (Amsterdam Smart City)” girişimi; Yaşayanlar, özel şirketler ve hükümet arasında şimdi ve gelecekte enerjinin nasıl korunabileceğini tanımlamak için yapılandırılan öncü bir birliktir. Amsterdam Smart City yaşayanların enerji korunumu çerçevesinde davranışlarının değişimini teşvik etmek için inovatif teknolojiler üzerine odaklanmaktadır. Daha verimli olmayı ortaya koyan, CO₂ emisyonlarının azaltılmasını sağlayan girişimler enerji ve iklim programları için katalizör etkisi sağlamaktadır. 2009 ve 2010’da kentin çeşitli noktalarında, 12 lokal proje “çalışma, yaşam, mobilite ve kamusal mekan” alanlarına odaklanarak başlamıştır. İlk üç alan kabaca Amsterdam karbondioksit emisyonununun 1/3 ünden sorumludur ve projelerden kazanılan tüm bilgi ve birikimler diğer kentlerle

paylaşılmaktadır. (Sımmaz: 79)

4.3 Akıllı Kent Girişimlerinin Başarısı İçin Gerekli Faktörler

“Akıllı kent” terimi genellikle akademik araştırmalar ve pazarlama konsepti olarak şirketler tarafından kullanılmış, ancak henüz net bir tanımı ortaya konulmamıştır. Genel olarak akıllı kent teriminin açıklanmasında üç temel nitelik öne çıkmaktadır: Bunlar; çevre ile dostluk, akıllı yönetim için bilgi teknolojilerinin kullanımı ve sürdürülebilir gelişme hedefleridir.

Akıllı kent girişimleri için temel başarı faktörü, gerçek ve dijital dünyalar arasında iletişim kadar vatandaşlar, girişimciler, örgütler ve kurumlar arasında iş birliği etkileşimidir. Katılımcı bir yönetimle planlanmayan, uygulanmayan akıllı kent sistemlerinin sürdürülebilir ve başarılı olması olanaklı değildir.

Akıllı kent vizyonu, iletişim ve otomasyon sistemlerinin (dış mekan sensorları, mobile terminaller, vb.) özel ve kamusal mekanlar ile entegrasyonu olarak açıklanabilirken, diğer yanda akıllı teknolojilerin kente entegre edilerek tarihi kenti eko-dost ve enerji verimli yapma hedefini yansıtmaktadır. Yeşil enerji altyapısının (ısı ve elektrik üreten güneş panelleri, ev rüzgar türbinleri, elektrikli araç şarj istasyonları, akıllı şebekeler ile verimli enerji dağılımı ve kontrolü vb.) sağlanmasıyla kentin karbon ayak izinin azaltılmasını hedeflemektedir. Sımmaz vd. göre bir kentin bileşenleri; güvenilir enerji ve su ağı, kent ve şehirler arası verimli ulaşım, verimli kamusal idare, kamusal datalara 7/24 erişim, yüksek kalitede entelektüel sosyal sermaye, yarışmacı üretici ve açık yerel ekonomi olarak belirtilmektedir.

Akıllı yerleşme kavramı günümüzde ağırlıklı olarak teknolojik inovasyonların kentsel mekana aktarılması olarak ele alınsa da yukarıda sözü geçen tüm yaklaşımların bir parçasını teşkil etmektedir. Örneğin enerji korunumu için akıllı bir şebeke ile yönetilen kent yürünebilirliği veya kamusal mekan değerlerini yok saymamalıdır. Çeşitli planlama yaklaşımları ve akıllı kent girişimlerinde ifade edilen planlama ve tasarım ilkelerini beş alt başlıkta toplamak mümkündür. Bu ilkelere bağlı olarak günümüzde akıllı/verimli bir yerleşmenin fiziksel gelişimi temel olarak;

- Akıllı ve verimli alan kullanımı
- Verimli enerji kullanımı
- Etkin ağ kullanımı

- Yüksek toplumsal yarar
- Güçlü yerel ekonomik faktörlerinin verimliliği ile ölçülebilir. (Sınmaz; 84)

Bu kategoriler dolaylı olarak bir yerleşmenin, doğal ve beşeri değerlerinin korunması ve geliştirilmesi bakımından öne çıkan bileşenlerdir. Akıllı / Verimli bir yerleşme kurgusu için ilgili yerleşmeye dair bu bileşenleri tarif edecek parametrelerinin belirlenmesi ve yerleşmenin akıllı kentsel gelişme çizgisi yakalamak için bir yol haritası ve kontrol mekanizması üretmesi gerekmektedir. Akıllı yerleşme stratejileri ülkemizde *tek tip planlama* sistemine tabi olan kentlerimiz için önem arz etmektedir. Çok çeşitli coğrafi ve kültürel değerleri barındıran Türkiye, yerleşmelerin planlanmasında yere özgü değerlerin öne çıkarılması gerekmektedir. Akıllı yerleşme ilkelerinden “verimli enerji” yerleşmelerin coğrafi yapısının irdelenmesi, “verimli alan kullanımı” coğrafi eşikleri ve insan hareketliliğinin öne çıkarılması, etkin ağ yerleşme içinde ve yerleşmeler arası ekonomik ve sosyal ilişkilerin düzenlenmesi, “toplumsal fayda” kamusal alan değerinin yükseltilmesi, “yerel ekonomi” ise yerleşmenin dışa bağımlılığının azaltılması bakımından önem arz etmektedir. Akıllı yerleşme konseptinin planlama sistemine entegrasyonu yerleşmelere özel plan uygulamalarını ortaya koyabilecek, yerleşmeleri geleceğin eğilimlerine (enerji verimliliği ve etkin iletişim) fiziksel ve toplumsal bakımdan hazırlayabilecektir.

4.3.1 Yönetim ve Organizasyon

Akıllı kent çalışmalarında yönetsel ve örgütsel faktörlerin üzerinde çok fazla durulmamıştır.

Akıllı kent tasarımı hayata geçirmek için yönetsel ve organizasyonel unsurlar, başarı faktörleri açısından önemlidir ve karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelmek adına altı çizilmesi gereken bir etkidir. Huber ve Mayer’e göre akıllı kent girişimlerinde ve uygulanacak projelerde alternatif yönetim prosedürlerinin olması çok önemlidir. Çünkü, yönetsel değişim ve yenileşme, teknolojik yenileşmenin de derecesini etkilemektedir. (İsbak Raporu).

Uzaktan algılama, ölçüm, algı, analiz, çözümlenme, görselleştirme ve otokontrol gibi çok sayıda özelliği içeren kent yönetimi ve işleyişi için, akıllı bir mekanizmaya da ihtiyaç vardır. Ancak birçok kent yönetiminde ve kent meclislerinde, her birimin kendi içinde çalıştığına, birimler arasındaki kopukların koordinasyon ve eşgüdüm gibi yönetsel unsurların gerçekleşmesine engel olduğu görülmektedir. Birimlerin

dağınık ve birbirinden kopuk bir işleyişte çalışmaları sürdürdükçe, akıllı kent sisteminin kurulması, uygulanması mümkün olmayacaktır.

Bu nedenle, yerel yönetimler, politika ve hizmetlerinin etkililiğini ve etkinliğini artırmak için sundukları hizmetlerin üretimi ve tüketimini akıllı kent politikalarına formüle edip, uygulamaya geçirmeden deneyen ve denetleyebilen örgütler olmak zorundadırlar. Bilişim teknolojisindeki gelişmeler, kentsel tasarımlar, kentsel politikalarla eşgüdümü mecburi kılmıştır. Bunların kesişim noktaları ise örgütler içinde ve örgütler arasında yenileşme için verimli alandır. (İsbak Raporu)

4.3.2 Teknoloji

Küresel süreçler için önemli piyasa koşulları oluşturan İstanbul da bu sürecin etkilenen tarafı olarak sürece dâhil olmuştur. Küreselleşmenin temel aldığı üretim, iletişim, ulaşım teknolojilerinin değişim ve mekânsal etkilerinin koşullandırdığı ölçütlerle mekân üretimi alanında, bu koşul toprağın yasal yapılaşmaya açılması şeklinde gözlemlenmektedir. Bu da konut alanında küresel işletmelerin etkisinin artmasına ve buna bağlı olarak çok uluslu inşaat şirketlerinin yükselmesine neden olmaktadır. Tüm bu gelişmeler dâhilinde, küresel süreçlerin etkisiyle sanayi, İstanbul kent merkezini terk ederken hizmet sektörü hızla kente dahil olmaktadır.

Kentler, insan kaynaklı girişimler ve faaliyetler ile yapılandırılmış, bunlar da farklı araç ve teknolojilerin gelişim seviyesine göre hayat bulmuşlardır. Bu araçlar ve teknolojiler, insanların ve kentsel sistemlerin belirli ihtiyaçları çerçevesinde zaman içinde gelişmişlerdir. Teknolojinin karmaşıklığı iki faktör tarafından belirlenir: birincisi, mevcut kaynaklar; ikincisi ise inovasyondur. İnovasyon, basitçe, insanın teknolojiden elde ettiği kazanım şeklinde açıklanabilir. (İsbak Raporu).

Küreselleşen sermayeden nasibini almış bir kent olan İstanbul'da mekânsal değişim ve dönüşümlerde izlenebilir. Bugün geniş alana yayılmış konutların yerini farklı işlevlerin üst üste yığıldığı gökdelen tipi yapılar almaktadır.

Böyle bir yapıda konut işlevinin yanı sıra ofis ve alışveriş gibi fonksiyonlar da gözlemlenmektedir. Küreselleşen dünyada sahip olunan konut aynı zamanda yaşam tarzını da ifade etmekte, prestijli konut kişinin adeta ekonomik ve kültürel farklılığını ifade eden bir simge olarak görülmektedir. Bu da konut tasarımında üst düzey teknoloji ve ithal malzeme kullanımını beraberinde getiren ekonomik bir süreci tetiklemiştir. (Aslanoğlu: 113)

4.3.3 Yönetişim

“Yönetişim, siyasal iktidarın kimler tarafından kullanılacağına dair çözümler üreten, bunun mekanizmalarını ve modellerini oluşturan ve bütün bu mekanizmaları ve süreçleri, belli varsayımlar etrafında teorileştiren yeni bir iktidar etme yaklaşımıdır.” (Özügürlü: 96)

Mevzuat oluşturma, karar alma, planlama, denetleme gibi yönetim süreçlerine kamu ve özel sektör dışında üçüncü sektör denilen sivil toplumun da dahil edildiği, mali özerklik, katılımcı demokrasi, yerindenlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve bilgi edinme gibi yönetim unsurlarının eklendiği bir iktidar etme yöntemidir. İlk kez 1980’li yıllarda geri kalmış ülkeler için hazırlanan kalkınma raporunda kullanılan “governance” yönetişim kavramı, çok kısa sürede kabul gördü, gerçeklik kazandırılarak uygulanmaya başlandı. Yerel aktörlerin yönetimin her sürecine aktif ve etkin katılımı esas alan bu yönetim şekli, daha sonraları “good governance” şekline dönüştü.

Akıllı kent için bir diğer başarı faktörü, etki alanı geniş ve çok paydaşlı yönetim formların geliştirilip hayata geçirilmesidir. Gerekli yeterliliğe sahip ve karar alma gücü olan paydaşların işbirliği ve ortak yaratımı olmaksızın akıllı bir kent kurmak imkansız denecek kadar güç olacaktır. Akıllı yönetişim, akıllı kentin önemli bir unsuru olarak görülmektedir. Yeni süreçlerle ve araçlarla planlama, uygulama ve denetim aşamalarında toplumun desteği ve güvenini kazanmak akıllı kent olma yolunda her yerel yönetimin birincil önceliği olmak zorundadır.

Karar verme süreçlerinde, kamusal ve sosyal hizmetlerde çok çeşitli paydaşların varlığı, özellikle de sivil toplumun sürece dahil olması, son derece önemlidir. Bu bağlamda, akıllı kentlerin temeli akıllı yönetişimdir. Akıllı yönetişim, kentsel büyümeyi yönetmeyi ve planlamayı, tüm paydaşlarla ilişkilerde uyulacak prensipleri oluşturmayı amaçlamaktadır. Geleneksel bağlamda, kamuda yönetişimin, kurumların işleyişinde hiyerarşiden heterarşiye geçişi anlatılmaktadır. Oysa akıllı yönetişim, kent sakinlerinin doğrudan kendilerini temsil etmesi için talep yaratmayı sağlamaktır.

4.3.4 Politika Şartı

Akıllı kente dönüşümde teknoloji ve inovasyonun yanısıra, yerel yönetim kadar, merkezi yönetimin de devreye girmesi gerekmektedir. Akıllı kent sistemlerini oluşturmak için ulusal ölçekte etkin ve nitelikli teknolojik ve bilişsel alt yapının kurulması gerekmektedir. Bilişim ağına sahip olmayan, ya da var olan bilişim ağı

ülkenin her noktasında aynı kalitede olmayan ülkelerde akıllı sistemlerin kurulması mümkün olmayacaktır. Politika şartının birinci unsuru teknolojik alt yapıyı sağlamaktır. Bu süreç merkezi hükümet tarafından yapılmak zorundadır. Akıllı Kent politikası, kentin bölgesel, ulusal ve küresel bağlantılarını şekillendirmesi ve değiştirmesi bakımından önemli bir role sahiptir. Dolayısıyla politikaların eşgüdümü diğer kentlerde ve bölgelerde değişim için önemlidir. Bu nedenle metropoliten bölgeler için oluşturulan vizyonun ülkenin tamamına öngörülmesi ulusal bir politika olarak görülmesi önemlidir.

Bu kapsamda, akıllı kent politikası, kentteki topluluklar arasındaki farklılıkları ve değişkenlikleri tanıyan; böylece seçili teknolojik çözümlerin beraberinde getirdiği ekonomik ve sosyal risklerin yol açabileceği zorlukları öngörecektir ve bu zorluklarla ile baş edebilecek şekilde kurgulanmalıdır.

4.3.5 İnsan ve Toplum

İnsanlar kentin kullanıcıları olarak kent oluşumuna katkıda bulunurlar. Kentin sosyal ve mimari yapısı insanların ve toplumların yaşam biçimi ve kimliği ile eş zamanlı olarak şekillenmektedir.

Akıllı Kentler konusu tartışıldığında sadece teknolojinin kentte ve kentin alanlarında uygulanmasından söz edilmemektedir. Kentin akıllı tasarımının ve belediyeciliğin akıllı sistemlere formüle edilmesinin kent sakinleri üzerindeki etkisi öne çıkarılmaktadır. Bu durumda önceliğin araçlara değil amaçlara verilmesi gerektiği vurgulanmakta, amaç olarak da kent sakinlerinin memnuniyeti, refahı, güvenliği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, insan ve toplum akıllı kentin olmazsa olmaz unsurudur.

Bilişim teknolojileri altyapısının yanında, insan altyapısının ve insan sermayesinin rolü de akıllı kent tanımının önemli bir parçasıdır. Bu bağlamda sosyal sermaye, süreçte çok önemli bir rolü üstlenmiştir. Bununla birlikte, akıllı kentin öğrenmeyi öğrenen, uyarlayan ve yeniliği gerçekleştiren bir kentsel tasarım olduğu, bu bağlamda akıllı kente ulaşma sürecinde yaratıcı sınıfın, yüksek beceri sahibi işçilerin varlığı çok önemlidir.

4.3.6 Ekonomi ve Finansman

Geleneksel tüketim alışkanlıkları ve yeni yaşam düzeni arasındaki etkileşim ise

zaman-mekan ayrımı ve yerinden etme süreçlerinde ifadesini bulan küresel mekanizmalarla gerçekleşir. Bunun için bir örnek de alışveriş merkezleridir. “Alışveriş merkezlerindeki dükkânların birçoğu dünya çapındaki mağazalar zincirine ait olup bunların açılıp kapanmasında yerel değil küresel piyasa mekanizmalarının kararları geçerli olmaktadır.” (Karpat: 43)

Akıllı kent tasarımının ve ana unsurlarından biri olan ekonomi ve yüksek seviyede ekonomik rekabet edebilirliğe sahip kentin, akıllı kentin doğal bir parçası olduğu savunulmaktadır. Bu nedenle akıllı ekonomi için iş modelinin profesyonelleştirilmesi, yani uzmanlaşmış ve kalifiye iş modelleri, gerekliliği vurgulanmaktadır. Çünkü, akıllı kent için endüstriyel gelişmeye fırsat sunacak mekânlar kurulması çok önemlidir. Bu çerçevede, akıllı ekonomi, ekonomik rekabet edebilirlik kadar girişimcilik, markalaşma, güncellenme, verimlilik ve iş piyasalarının esnekliği kadar ulusal ve küresel piyasayla bütünleşmeyi de içermektedir.

Akıllı kent vizyonunun bir parçası olan ekonomi faktörü ile ilgili çeşitli sorunlar vardır. Hayata geçirilecek olan projelerin ve programların finansmanı bulmak bu zorlukların başında gelmektedir. Akıllı sistemler kurmayı amaçlayan ülkeler ve kentlerin, bu girişimleri için ek finansman kaynakları bulmaları gerekmektedir. Kentler, bu dönüşüm sürecinde ancak etkili finansal modeller geliştirdikleri ölçüde başarılı olabilirler. Çünkü, akıllı kent kurulumlarında ve uygulamalarında büyük ölçekli projelerin finansmanı kritik bir konudur. Bu noktada, akıllı kent tasarımlarının uygulanma aşamalarında kentlerde yeniliğe yatırım yapmalarına imkân verecek finansal modeller çeşitliliğinin geliştirilmesi çok önemli olacaktır. (Karpat; passim)

Özetlemeye çalışırsak, akıllı kent tasarımı, kentiyile bütünleşen, vatandaşlarının isteklerini, mevcut ve potansiyel sorunlarını zamanında ve yerinde tespit eden, önceliklerini nesnel ölçütlerle belirleyen, şeffaf, katılımcı, üretken ve sürdürülebilir belediyeciliği oluşturma çabasıdır denebilir.

4.4.Dünyada Akıllı Kent Anlayışı ve Örnekleri

Şehirde yaşayan nüfus arttıkça kentlerin problemleri de artmaktadır. Bu problemlerle başa çıkmanın tek yolu ise, teknolojiyi kullanarak kent hayatının birçok alanında planlama, uygulama ve kontrol sistemleri kurmak olacaktır. Bunun sonucunda ise akıllı şehir kavramının önemi artmakta ve her geçen gün daha fazla kent akıllı kent sistemine geçmektedir.

Akıllı Kentler Organizasyonunun sınıflandırmasına göre akıllı kent sistemlerinde Viyana, Akıllı Kent Vizyonu 2050, Yol Haritası 2020 ve Eylem Planı 2012-2015 gibi çalışmaları gündemine alarak akıllı şehir olma yolunda hızla ilerleyen kentlerin başında geliyor. Yönetişimi ve sivil toplumu etkin kullanabilen kentte, bilim çevreleri ile işbirliği önem arz ediyor. Viyanalı mimarlar ve bilim adamları, binalarda karbon tüketiminin ve salınımının azaltılması, kentsel tasarım ve planlama gibi konularda paydaş görevi üstleniyor ve belediyeyle işbirliği yapıyor.

4.4.1 Toronto

Kuzey Amerika kıtasının en akıllı şehri olarak anılan Toronto, düşük karbon kullanımının teşviki konusunda çok başarılı çalışmalara imza atıyor. Toronto’da sadece kamu sektörü değil özel sektör de bu amaç için yoğun bir biçimde, üst seviyede bir koordinasyon ve eşgüdümle çalışıyor. Şehirden buna verilebilecek güncel gelişme, çöp kamyonlarının doğalgazla çalıştırılması. Bu gaz ise, kentin çöp toplama alanından alınan çöplerin dönüşümünden elde ediliyor.

4.4.2.Londra

2012 yılında 8.3 milyon olan Londra nüfusunun, 2021’de 9.3 milyon, 2030 yılında 9.8 milyona ulaşması ön görülüyor. Tüm dünyada olduğu gibi Londra’da da son yıllarda hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak her gün daha fazla artan ulaşım, atık, sağlık hizmetleri ve enerji kaynakları problemleri ile başa çıkabilmek için “akıllı şehir” uygulamalarını yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Tutarlı bir veri havuzu oluşturabilmek için kamu ve özel sektör işbirliği içerisinde çalışan ve AB üyeleri ülkeler ile ortak bir veri havuzu oluşturan Londra, akıllı şehir uygulamalarında özellikle sürdürülebilirliğe yaptığı yatırımlarla dikkatleri çekmektedir. Trafik sıkışıklığını engellemek için uygulanan trafik sıkışıklığı vergisi bu uygulamalara örnektir. 2014 yılında şehirdeki tüm ulaşım ağı Londra’nın ulaşım şirketi ‘Transport for London’ tarafından temassız ödeme yöntemine geçirilmiştir.

Akıllı şebekelerin kullanımı, katı atıkların toplanması, ayrıştırılması ve geri dönüşümü, motorlu araç-bisiklet kazalarını önlemek üzere yakınlık sensörlerinin kullanımı, şehrin yeraltı altyapı haritalarının çıkarılması, sosyal medya kullanıcılarının aktif katılımıyla gerçek zamanlı trafik yönetimi, turistlerin hızlı ve kolay bir şekilde şehirde dolanabilmeleri için tasarlanmış online şehir içi ulaşım rehberi de uygulamaya

koyulacak çalışmalar arasında yer alıyor. Bu alanlarda planlanan birçok akıllı sistem çok kısa sürede tamamlandı ya da tamamlanma aşamasındadır.

Tech City Stars Project – Genç Yeteneklerin Yetiştirilmesi

Londra’da 16-24 yaş arası gençlerin işsizlik oranının %40’ı bulması sonucunda, bu işsizliğe bir çare olarak teknoloji alanında çalıştırılmak üzere yetiştirilecek gençlere bir tür çıraklık eğitimi veren yaygın eğitim ağı kurulmuştur. Teknoloji şirketleri için ‘istihdam havuzu’ oluşturmayı planlayan, hızlandırılmış, yaygın eğitimlerle genç kuşakların teknoloji şirketlerine kazandırılması amaçlayan Londra, dünyada akıllı kent sistemi ile eğitim alanında en başarılı kentlerden birisidir.

4.4.3 Tokyo

Asya’nın en önemli akıllı şehirlerinden biri olan Tokyo, banliyö bölgeleri için tasarladığı akıllı çözümlerle akıllı kentleşme ve ulaşım sistemleri ile bu konuda çok başarılı uygulamalar ve projeler üretiyor. Kent yönetimi bunun için ülkenin büyük ve başarılı teknoloji şirketlerinden olan Panasonic, Accenture ve Tokyo Gas firmalarıyla iş birliği yapmıştır. Evlere güneş enerjisi panelleri, güneş enerjisini depolama üniteleri ve elektrik ağına bağlı akıllı uygulamalar geliştiriyor. Tokyo kent sakinleri için akıllı mobil uygulamalarla çok çeşitli hizmetler üretiyor ve sunuyor.

2020 yılındaki yaz olimpiyatlarına ev sahipliği yapmaya hazırlanan Tokyo, akıllı kent sistemi konularındaki çalışmalarını hızlandırmıştır. Şehir atık yönetimi, enerji kullanımı ve dağıtımı, ve karbon ayak izi azaltılmasına yönelik, binalarda enerji yönetim sistemleri ile enerji verimliliğinin sağlanması ve yenilenebilir enerji kaynak kullanımının teşviki gibi birçok proje uygulamaları geliştirmiştir.

Japonya, dünyada en fazla karbondioksit salınımı yapan 33. ülke olarak yer alıyor. Karbondioksit salınımını azaltmak üzere Kyoto protokolünde yer alan anlaşma doğrultusunda başta ulaşım sektörü olmak üzere büyük şehirdeki fabrikaların delokalizasyonu alanlarında çalışmalara ağırlık vermiştir. 2011 Mart ayından sonra nükleer enerji üretimlerinin durdurulmasıyla fosil yakıt kullanımına dönüş yapmıştır. Bütün bu çabalara rağmen, 2012 karbondioksit salınımı verileri 2000’li yılların başlarına göre artış göstermiştir. Bu artışın konut ve ticari sektörlerindeki enerji tüketimi ile ilgili olduğu düşünülmektedir. 1997 yılında imzalanan Kyoto protokolü gereğince Tokyo’nun, karbondioksit salınımını 2020 yılına kadar %25 düşürmeyi hedeflemesine rağmen, 2013 yılında alınan verilere göre bu oran azalmadığı gibi %

3.1 artmıştır. Karbon salınımindaki bu artış, Fukuşima felaketi ve üretim santrallerinin olumsuz çıktıkları enerji sistemlerinin ve bu sistemlerde kullanılacak yakıt türünün değişmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur.

2011 yaz ayında Acil Güç Tasarrufu Programı uygulanmaya başlanmıştır. Bu programa göre LED lamba kullanımının artırılması, lambaların parlaklık standartlarının düşürülmesi, aletlerin enerji tasarrufu modunda kullanılması gerek küçük ve büyük işletmelerin gerekse evlerin enerji kullanım öncelikleri arasında yer almaktadır.

Hidrojen Toplumu

Güvenli, temiz ve ekonomik enerji sistemleri için Japonya, akademiden ve araştırma merkezlerinden endüstriyel gruplar el ele vererek hidrojen kullanımını hedeflemiştir. Hidrojen kullanımı birçok avantaja sahiptir: ülke sınırları içerisinde üretilebilir (dış ülkelere bağımlılığı azaltacaktır); geri dönüşümü olmayan zehirli atık üretmediğinden çevreye duyarlıdır; uygun bir teknolojiyle diğer yenilenebilir enerji türleriyle dengelenebilir yapıdadır. (Tokyo / akillisehirler.org / Erişim Tarihi Temmuz 2017)

4.4.4 Barcelona

Kent yönetimi, karbon tüketimini azaltmaya yönelik yaptığı yatırımlarla akıllı şehir konseptine uygunluğunu ortaya koyuyor. Karbon tüketimini azaltmaya yönelik olarak dünyada bir ilk olan solar termik enerji tüketimi talimatnamesi yayımlandı. Bu talimatname gereğince LIVE EV Project isimli proje devreye alındı ve şarj altyapısı hazırlandı. Ayrıca Barcelona'da çok kısa süre önce geniş çaplı bir akıllı şehir inovasyonu için laboratuvar anlaşması imzalandı.

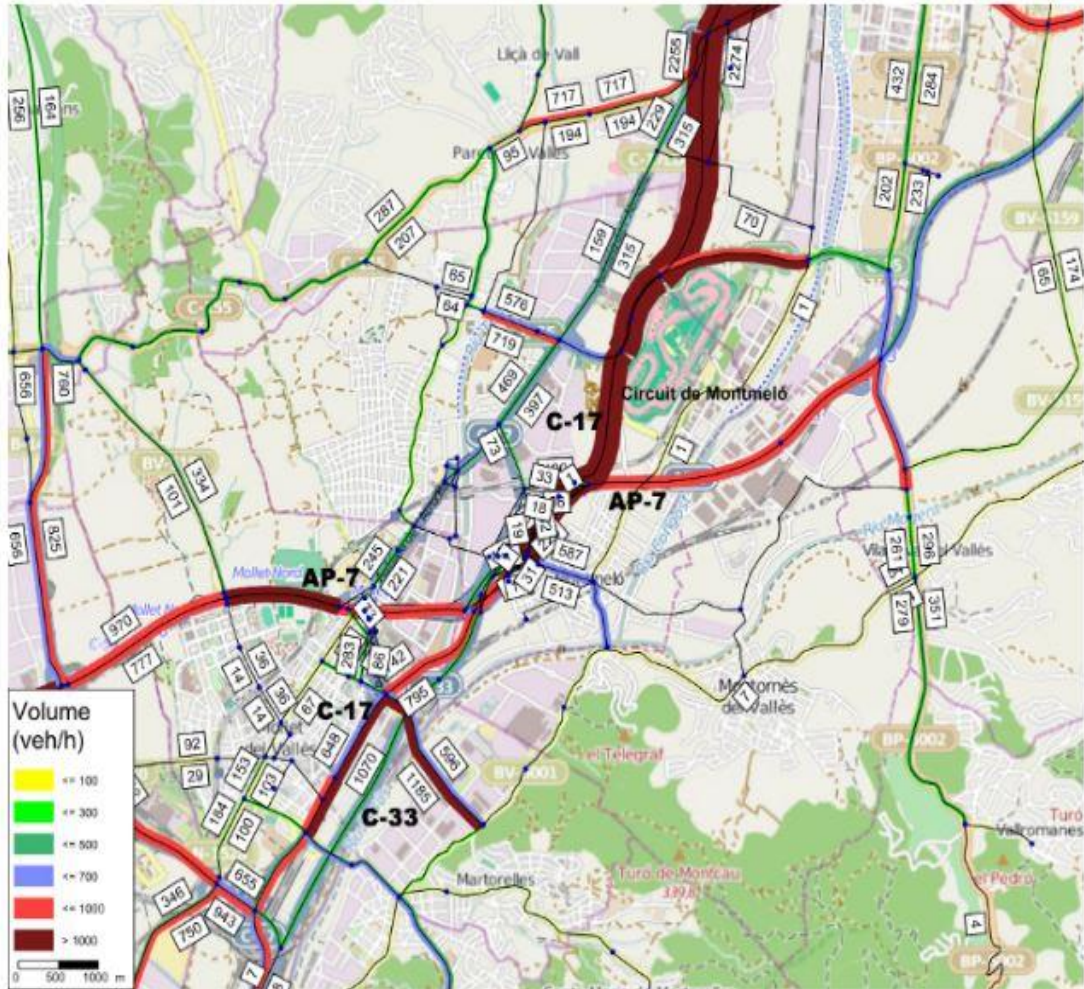
Kentsel Altyapılar için İntegral Çözümler (SIIUR Projesi)

Temel amacı enerji verimliliğini arttırmak, kirliliği azaltmak ve paydaşların ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak olan proje kapsamındaki çalışmalar sokak aydınlatma sistemlerinin kontrollü kullanım planlaması üzerine kurulmuştur. Sokak aydınlatmalarında led teknolojisinin kullanımı; ısı, nem, gürültü ve kirliliği tespit eden sensörler ile çevre dostu ve ekonomik aydınlatma sistemleri, aydınlatma sistemlerinin verimini test etmek ve yeni teknolojileri akıllı şehir ortamlarına entegre etmek üzere tasarlanmış ve hayata geçirilmiştir.

Bu sistem içerisinde Barselona kentinde kurulan büyük yeraltı galerileri ise akıllı kent

alt yapısı açısından bir mihenk taşı niteliğindedir. Enerji, telekomünikasyon, ısınma, hava basıncı ile işleyen atık toplama sistemlerini içeren, yeraltında 37 km uzunluğa ulaşan bir hizmet ağıdır. Bu hizmet ağı altyapı çalışmalarının kazı yapılmadan; mahalli sakinleri rahatsız etmeden yapılmasına olanak tanırken, zaman ve maddi anlamda tasarruf sağlamaktadır. Gündelik dilde söylemek gerekirse, doğalgaz, su, internet ve elektrik ağlarının ve bağlantılarının, kentin altında kesintisiz bir ağ şeklinde devamını sağlayan “ kablo ve boruları yeraltına çekme” projesidir.

Barcelona, ayrıca, akıllı bina ve cephe sistemleri ve şehrin bir ucundan diğer ucuna kesintisiz bir ulaşımı sağlayacak hibrit araba şarj istasyonları gibi başka akıllı kent proje ve planlamalarıyla 2015 yılında dünyanın en başarılı akıllı kent uygulaması ödülünün sahibi oldu. (Barcelona / akillisehirler.org / - Barcelona 2015'in En Akıllı Kenti / akillikentler.org / Erişim Tarihi Temmuz 2016)

Şekil 4.1: Barcelona Yeraltı Galerileri Haritası

4.5 Başakşehir’de Kentsel Dönüşüm ve Akıllı Kent Olarak Başakşehir

4.5.1 Başakşehir’in Tarihçesi

Başakşehir, Küçükçekmece’ye bağlı; Başakşehir, Kayabaşı, Ziya Gökalp, Güvercintepe, Altınşehir, Şahintepe yerleşimleri, Mehmet Akif Mahallesi’nin TEM’in kuzeyinde kalan bölümü, Sazlıdere Baraj Gölü’nün batısında, doğusunda ve güneyinde kalan kısımlarıyla Şamlar Köyü, Esenler’e bağlı; Başakşehir Büyükçekmece’ye bağlı Bahçeşehir yerleşimlerini kapsayan ve yaklaşık 10434 Hektarlık yeni bir ilçedir.

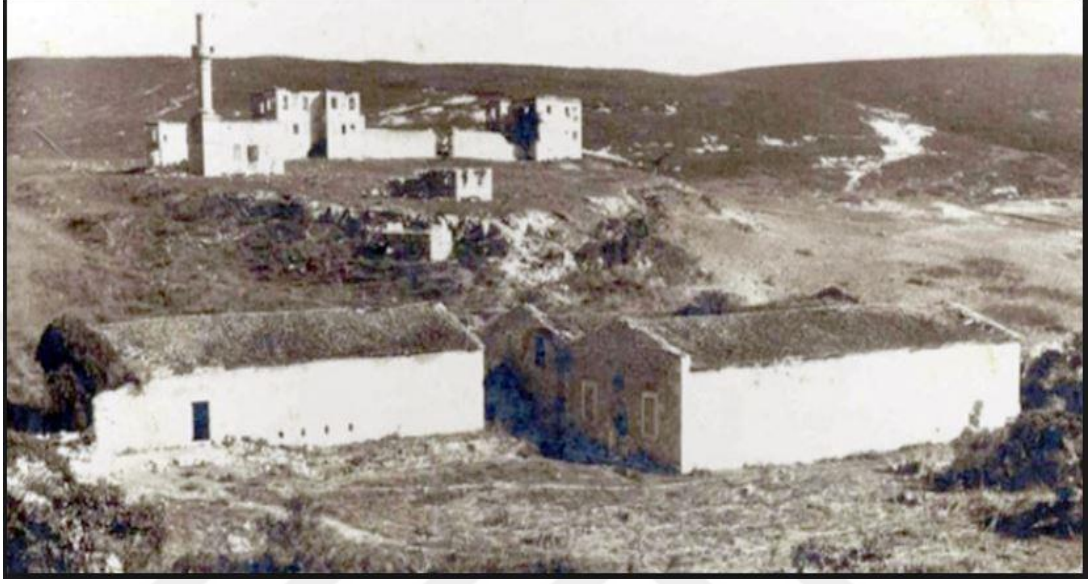
İlçenin Kuzey kısmı büyük oranda orman alanları ve su havzaları ile ekolojik-biyolojik öneme sahip alanlardan oluşmaktadır.

Yarımburgaz Mağaraları’nda ele geçirilen arkeolojik buluntu ve kalıntılara göre, Başakşehir bölgesi İstanbul’un en eski yerleşim alanıdır. Yaklaşık 800 bin yıl öncesine kadar giden kanıtlar vardır. Ayrıca, Yarımburgaz’da bulunan ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde sergilenen birçok eser, burada yaklaşık M.Ö. 5000’li yıllarda yerleşik ve gelişmiş insan topluluklarının yaşadığını göstermektedir. Yarımburgaz Mağarası ilçenin Altınşehir semtinde Kayabaşı yolu üzerinde bulunmaktadır. Mağarada alt paleolitik çağ ait kalıntılar ve Bizans dönemine ait bir kilise kalıntısı bulunmaktadır. Ancak, ağır tahribata uğramış, neredeyse yol olmuştur. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü’nce yapılmış olan bir kazıda, şu anki Yamaç Villaları’nın olduğu bölgede; Roma dönemine ait, kayaya oyulmuş Kaya Mezarları bulunmuştur. Kazı çalışmalarının devamında; bölgenin mezara çevrilmeden önce prehistorik dönemlerde de kullanıldığı sanılmaktadır.

Başakşehir’in bilinen en eski adı Azatlık’tır. Bu bölgede, baruthanede çalışan işçiler ve çoğunlukla da Ermeniler yaşıyordu. Meşrutiyetin ilanından sonra Arnavut Kökenli Resneli Niyazi Bey’e üstün başarıları karşılığında bu bölge armağan edilmiştir. Bu dönemden sonra bölgenin tamamı için Resneli Çiftliği ismi kullanılmıştır. Resneli Çiftliği günümüze kadar yıkılmadan ulaşmıştır. Baruthane binaları ve etrafındaki arazi de Hazine-i Hassa’dan Resneli Niyazi Bey ailesine verilmiş, 1950’li yıllara kadar Resneliler Çiftliği adıyla bu ailenin mülkiyetinde kalmıştır. Son sahibinin 1952’de vefatı üzerine çiftlik ve arazi mirasçılar arasında paylaşılarak, ayrı ayrı parsellenip satılmış, yerlerine modern siteler yapılmaya başlanmıştır.

Meşrutiyet’in ilânında önemli rolü olan bu Arnavut kökenli Osmanlı devlet adamı

Resneli Niyazi Bey'e ait çiftlik hâlâ ayaktaadır. Yarımbugaz Mağarası'nı geçtikten sonra tek tük de olsa tarihî konaklar görölmektedir. Ayrıca, çiftlik bölgesinin içinde bulunduğu vadide bitki çeşitliliği çok fazladır. Bu nedenle, buranın eko-arkeoloji parkına dönüştürölmesi düşünölmüştür. Sazlıdere üzerinde bir de tarihî köprü bulunmaktadır. Ancak, hâlâ kullanılan köprüde de ağır tahribatlar söz konusudur.

Şekil 4.2: Resneli Çiftliği (Başakşehir)

Şekil 4.3: Azatlı Baruthanesi

Şekil 4.4: Azatlı Baruthanesi

Resneli Çiftliği'nin sahibi Resneli Niyazi Paşa'nın ölümünden ve Azatlı Baruthanesi'nin kapanmasından sonra neredeyse terkedilmiş ıssız bir alan alana dönüşmüştür.

İlçede, Osmanlı vatandaşı bir Bulgar'ın çiftliği olan Bojdar, 93 Harbi'nde Bulgaristan'dan kaçan üç Türk aileye ev sahipliği yapar. O aileler bir süre sonra, şimdiki Boğazköy tarafından toprak satın almaya başlar. 1923-1927 yılları arasındaki mübadelede bölgeye Bulgaristan ve Yunanistan'dan yaklaşık 30 aile ile Romanya'dan bir iki aile muhacir gelir. Köyün neredeyse tamamı muhacirlere dağıtılır. Bu dönemden 1945'lere kadar Boşdere olarak bilinen Bojdar, daha sonra da Hoşdere olarak anılır. "İspartakule Mevkii" diye bilinen bölge ise; İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan tren yolunun Halkalı'dan sonraki istasyona verilen "İspartakule İstasyonu" nundan adını almıştır.

Göçmen mahalleleri olarak adlandırabileceğimiz Başakşehir bölgesi, 1970'lerden sonra bu sefer de anadolu'dan gelen göçmenlere ev sahipliği yapmaya başladı. Küçük çiftlik ve mahalleler halinde olan yerleşim alanı hızla daha büyük gecekondulara dönüşürken, mahallelerine dönüştü.

İOSB (İkitelli Organize Sanayi Bölgesi)'un kurulması ile bölgeye yerleşen işçilerin oluşturduğu gecekondular mahalleleri *kentkondulara* evrildi. . 1989'da Bulgaristan'dan

göç eden göçmenler için göçmen konutları yapıldı. Daha sonrasında hızla büyüyen bölge yerleşimi, 1999 Depremi sonrasında güvenli zemini nedeniyle İBB tarafından toplu konut inşaa alanı olarak seçildi. Ve yaklaşık 30 yılda inanılmaz bir ivme ile hem fiziki hem de demografik olarak çok büyüdü.

4.5.2 Başakşehir'in Genel Yapısı

Başakşehir'in orta bölgesi olan Şahintepe, Altınşehir ve Güvercintepe Mahalleleri kaçak yapılaşma ve gecekondulu olgusu ile kurulmuştur. İç göçün yoğun olduğu yıllarda en alt gelir grubuna mensup olanların kurduğu yerleşim alanında alt yapı hizmetleri çok uzun süre verilememiş, kısıtlı götürülmüştür. Başakşehir ilçesi kaçak ve plansız yapılaşmaların olduğu bir yerleşim yeridir. Plansız kurulan alanların en büyük sıkıntısı olan alt yapı kurma zorluğu ve hizmet ulaştırılmasının güçlüğü bu bölgede de yaşanmıştır. Plansız olarak yapılaşan mahalleleri dönüştürmek ve ıslah etmek, daha yaşanabilir bir mahalle haline getirmek ve ilçe bütününde konut alanlarını homojen dağıtmak amacıyla çeşitli imar planları hazırlandığı gibi, yeni gelişecek yerlerde de imar planı çalışmaları yapılmıştır. Günümüzde bile hala ıslah edilmemiş, plansız yerleşim alanları mevcuttur.

İlçedeki planlı imar yapılaşması göçmen konutları ve İkitelli Organize Sanayi Bölgesi ile başlamış, daha sonra 1999 Depremi'nden etkilenen afetzedelere yardım amaçlı konutlar ile devam etmiştir. Ardından TOKİ ve KİPTAŞ öncülüğünde yeni konut üretimlerine gidilmiştir. İlçede Gecekondulu Bölgesi ve Kentsel Yenileme Alanı bulunmaktadır. Bu plan ile gecekondulaşan bölgenin planlı yapıya geçişi amaçlanmaktadır. Bölgeye ilişkin ilk 1/5000 ve 1/1000 ölçekli imar planı 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Daha sonra yaklaşık 35 adet revize ve tadilat imar planları yapılmıştır. Bu imar planların 20 tanesi mer'i planlardır ki bu da bu bölgede parçacıl birçok planın olduğunun göstergesidir.

Başakşehir ilçe sınırlarının % 83'ü Ağustos 2012 tarihli ve 3573 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile olası afet riskini bertaraf etmek üzere yeni yerleşim alanı olarak kullanılması amacıyla "Rezerv Yapı Alanı" ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 12.12.2012 tarih ve 19003 Sayılı Olur'u ile de "İlave Rezerv Yapı Alanı" olarak ilan edilmiş edilmiştir. Geriye kalan alanın da %35'i TOKİ'ye, %40'ı Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmiştir. (Özdemir Çelik:100 vd.) Yani, ilçenin neredeyse tamamı TOKİ ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın tasarrufundadır.

Küçükçekmece Belediyesi'nden, Başakşehir Belediyesine devredilen alanlar, Oyakkent bölgesinin bir kısmı, Kayabaşı bölgesi, Resneli Çiftliği bölgesi, Tatarcık Mevkii, İkitelli mevkii, Atatürk olimpiyat alanı, Altınşehir-Güverintepe-Şahintepe Bölgesi, Başak 1. 2. Etap, Organize Sanayi Bölgesi Alanı, Tepeüstü mevkii, göçmen ve afetzede Bölgeleridir. Bu bölgelerde planların neredeyse tamamı Küçükçekmece Belediye Başkanlığı tarafından yapılarak, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanmıştır.

Şahintepe-Güverintepe-Altınşehir Mahallelerin olduğu İlçenin Orta bölgesi, gecekondulu alanları 1996 yılında yapılan İslah imar planları ile niteliksiz olarak gelişmiştir. 2008 yılında Küçükçekmece Belediye Başkanlığı tarafından planı uygulamaya uygulanamaması sonucunda 2011 yılında Başakşehir Belediye Başkanlığınca bölgedeki hisseli parsel sorununu çözmeye yönelik imar planları ve imar uygulaması çalışmaları yapılmıştır.

İstanbul'un kentsel gelişim sürecine bakıldığında birinci köprü bağlantı yolu olan E-5 çevresindeki yapılaşma ikinci köprünün açılmasıyla TEM ve çevresinde hızla devam etmiştir.

Başakşehir için günümüzde TEM çevresinde varlığını gösteren yapılaşma 3. Köprü bağlantı yolu olan Kuzey Marmara Bağlantı Otoyolunun ilçeden geçmesi ile yapılaşma hızla kuzeye doğru yönelmesi muhtemeldir.

Başakşehir, mekânsal gelişme bakımından farklılaşan (radyal gelişme, bahçekent, kaçak yapılaşma, toplu konut alanı) 3 farklı ilçenin birleşmesi ile 3 farklı merkez/bölge barındırmaktadır.

Küçükçekmece Belediyesi'nden ilçeye katılan ve ilçenin yaklaşık yüzde 64 unu oluşturan orta bölge; ilçenin ekonomik anlamda öne çıktığı OSB'yi, tarihi ve kültürel özellikler bakımından öne çıkan Yarım Burgaz Mağaraları Bölgesini ve ilçenin niteliksiz olarak gelişen konut alanlarını kapsamaktadır.

Başakşehir Kentsel Gelişim bakımından 3 farklı tip yerleşme bölgesine ayrılmaktadır. Plansız yapılaşan orta bölge mahalleleri, Altınşehir, Güvercintepe, Şahintepe ve Ziya Gökalp Mahalleleri olarak, planlı gelişen Başakşehir bölgesi mahalleleri de Başak ve Başakşehir Mahalleleri ve Uydu Kent gelişimine örnek teşkil eden Bahçeşehir 1. Kısım ve Bahçeşehir 2. Kısım Mahalleleri ise Bahçeşehir bölgesi olarak tanımlamak mümkündür.

Başakşehir, İstanbul'un kuzeybatısında önemli bir ulaşım noktasında ve diğer yandan da konut stoku ve potansiyeli ile gelişimine devam etmektedir.

Bahçeşehir ve Başakşehir Toplu Konut alanlarının önceleri şehrin yapılaşmış alanının dışında kalan, insanların ilgisini pek çekmeyen bu bölge ve çevresinde, inanılmaz bir hareketlilik başlamıştır. Son 20 yılda Başakşehir'in olduğu kadar TEM' e cepheli olan çevresinde de çok ciddi bir yapılaşma süreci yaşanmıştır.

Başakşehir büyük oranda sıfırdan kurulan bir yerleşim bölgesidir. Planlı yapılaşan yerleşim alanları toplu konut şeklinde gelişme göstermektedir. (Özdemir Çelik, s.100 vd.)

Oldukça genç bir belediye olan Başakşehir, tarihi ve kültürel birçok değere sahiptir. 800 bin yıl öncesine dayanan arkeolojik kalıntılara rastlanan bölge İstanbul'un yitik hazinelerinden biridir. İstanbul'daki bilinen ilk yerleşim yeri olan Yarımburgaz Mağarası Halkalı yakınlarındaki Altınşehir mevkiinde, kayalık bir tepenin bayırında Kayabaşı yolu üzerinde yer almaktadır. Mağarada alt paleolitik çağa ait kalıntılar ve Bizans dönemine ait bir kilise kalıntısı bulunmakla birlikte bu kalıntılar zamanla tahribata uğramıştır. Mağaranın güneyindeki, taş ocakları yarığı birçok yerli sinema filmine mekân olmuştur. Şamlar Bendi ve Baruthanesi, Osmanlı döneminde yapılmış ve günümüze gelmeyi başarmıştır.

Yakın dönemde ise, İkitelli Organize Sanayi Bölgesi ve İstoç'a yakınlığı kentin daha çok bu sanayi bölgesinde çalışan kesim tarafından tercih edilmesine neden olmuştur. Burada çalışan insanların kurdukları kaçak binalar ve gecekondulardan teşekkül olan Altınşehir, Kayabaşı, Şahintepe ve Güvercintepe neredeyse tamamı gecekondudan oluşan yerleşim alanlarıydı. Esenyurt, Haramidere, Hadımköy, İkitelli ve Halkalı sanayi bölgelerinin hepsine İstanbul için yakın sayılacak mesafede oluşu düşük gelirli işçi ailelerince tercih edilmesine ve bu nedenle gecekondulaşmanın hızla yoğunlaşmasına yol açmıştır.1999 Depremi'nden sonra İstanbul'un güvenli zemini olarak görülen TEM otoyolu ve kuzeyinin, üst gelir grubu için cazibe merkezi haline dönüşmesine yol açmış, kentsel dönüşüm projeleri ile bu cazibe unsuru daha da gözde hale getirilmiştir.

1999 Depremi sonrasında kentleşme ve konut sektörü için en önemli unsur zeminin sağlamlığı olmuştur. İlk olarak TOKİ ve KİPTAŞ tarafından yapılan toplu konutların yerini hızla daha üst gelir grubuna hitap eden lüks konutlar almaya başlamıştır.

Başakşehir'e "göç eden" üst gelir grubu nedeniyle artan arazi ve konut fiyatları, kentsel dönüşüme giren binalardan elde edilen rant, bölgede uzun süredir yaşayan gecekondulular oldukça çetrefil bir durumda kaldılar. Konforlu ve güvenli lüks binalar hem ekonomik hem de sosyolojik açıdan bazı çatışmaya neden oldu. Bu süreçte TOKİ ve Kiptaş'ın yaptığı konutlar özellikle alt ve orta gelir grubuna yönelik uygulanan fiyat politikası ile üretilen konutlar oldukça yararlı oldu. Bulgaristan Göçmenleri için yapılan göçmen konutları, 1999 sonrası yapılan toplu konut projeleri Başakşehir'in bugünkü çehresine şekillendirmeye başladı.

Başakşehir'in , Meşrutiyet'e kadar neler yaşadığını çok bilmesek de, Meşrutiyet'ten bu yana genel olarak muhacir ve işçi yerleşkesi olduğunu söyleyebiliriz.

Göç ve göçmen olgusu kentleşme için oldukça önemli olgulardır. Fiziki (mekan) ve sosyal entegrasyonun yanı sıra çevre, ekonomi, kültür gibi birçok alanda da beklentiler ve sıkıntılara neden olmaktadır.

Bu yönüyle sürekli nüfus sirkülasyonu yaşayan, sürekli kent çeperlerine doğru yayılan, genişlemesi durdurulamayan her kentte olduğu gibi, kent tasarımı yapmanın gerekliliği ortaya çıkıyor. Bundan 10 yıl sonrasında görülecek veya yaşanacak muhtemel sıkıntıların (alt yapı, konut, çevre, sağlık, ulaşım, eğitim vs.) şimdiden planlanması zorunluluk haline geliyor.

İçme suyu, çöp toplama, dönüştürme ve imha, atık su, enerji hatları ve dağıtımı, ulaşım yani kentsel yaşam kalitesini oluşturan hizmetlerle ilgili stratejiler oluşturmak her yerelde olduğu gibi Başakşehir'de de önemlidir. Bunun yanı sıra belki şimdi hiç aklımıza gelmeyen ama 10 yıllık süreçte hayatımızın olmazsa olmaz bir unsuru olacak başka hizmet veya değeri de bugünden öngörmek gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın en önemli unsuru bugünden yarını görüp, yarından sonrasını planlayabilmektir.

Başakşehir kentsel dönüşüm projeleri için Barselona örneği model olmuştur. Hem fiziki, hem sosyal dönüşümde çok iyi bir örnek olan Barselona, dünyanın en iyi akıllı kent uygulamasına da sahiptir. Kuruluşundan bu yana akıllı belediyeçilik uygulamasını tercih eden, hatta 2014'te akıllı kent alt yapısına uygun proje geliştirmeyen binalara ruhsat vermemeyi meclis kararı ile yasallaştıran Başakşehir, fiziki yenilenmeden daha fazlasını istemektedir.

4.5.3 . Kentsel Yenileşme Süreci Bağlamında Başakşehir

Dünyanın bütün büyük şehirlerinde olduğu gibi İstanbul'da da kentin yenilenmesine ihtiyaç duyuran nedenler, afetler, savaşlar iç ve dış göçler sonrası önlenemeyen kaçak ve sağlıksız yapılaşmadır. Gecekondu mahalleleri kente eklemlemeye çalışan “öteki”nin doğal yaşam alanı olduğu için, her “öteki”nde görülen değişime direnme ile karşılık vermişlerdir. Özallı dönemlerde başlayan kamu arazisini bir anlamda gasp ederek konut yapan gecekondu sahiplerine imar hizmetleri götürülmesi, konutların ve arazilerin tapularının gecekondu sahiplerine verilmesi, kentteki emlak rantı ile birlikte, üretmeden “toprak”tan rant elde etme görüşünün yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu rant beklentisi, kentin plansız ve kaçak yapılaşmasının durdurulmasına, var olan plansızlığın düzeltilmesine en büyük engeldir. Aynı engellerle Başakşehir'de de karşılaşmıştır. Özellikle Altıntepe ve kayabaşı mevkilerinde çok ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Kentsel dönüşümün başlaması için gerekli uzlaşma zemini sağladığında ise, sadece binaların yenilenmesi ve peyzaj çalışması yapılmadı. Akıllı Kent sistemleri kurularak, teknoloji ve inovasyon ile donatılmış, sürdürülebilir belediyecilik anlayışını yerelde uygulamaya koydu.

4.6 Başakşehir Akıllı Kent Alt Yapısı

Başakşehir Belediyesi'nin stratejik plan için yaptırdığı detaylı risk- fırsat araştırmalarından hazırladığı analizlere göre bölgenin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1) Başak Konutları-İkitelli, 2) Altınşehir-Kayabaşı, 3) Bahçeşehir. Bahçeşehir Başakşehirin en fazla nüfusa sahip bölgesi olup modern yaşam standartlarında geliştirilmiş bir bölgedir. Sınırları içinde 26.000 m²'lik Türkiye'nin en büyük yapay göletini barındırmaktadır.

Günümüzde 380.000 kişi olan nüfusun 2019'da 800.000 civarında olması ön görülmektedir. Nüfusun %40'ı 20 yaş altında, %43'ü 20-44 yaş aralığında olan ilçede eğitim seviyesi yüksektir. Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgelerinden birisi sınırları içerisinde. Bu sanayi bölgesinde 300.000 kişiye istihdam sağlanmaktadır. 15 milyonluk nüfusa sahip, ekonomik anlamda dünyanın en önemli mega kentlerinden biri olan İstanbul'un merkeze yakın ilçelerinden olan Başakşehir, modern şehircilik anlayışı ve profesyonel yönetimi ile, başta sağlık, eğitim, kamu hizmetleri ve güvenlik olmak üzere tüm hizmetlerinde bilişim teknolojilerinden yararlanan akıllı bir belediyecilik yürütmektedir. İlçe, bu hizmet anlayışı ile Living-Lab için gerekli insan

kaynağını ve altyapı kapasitesini sağlayacak özelliklerinin beraberinde "Akıllı Şehir" için yeterli sayıda teknoloji ünitesini sınırları içinde rahatlıkla barındırabilecek bir fiziki alana sahiptir. Başakşehir, akıllı şehircilik ve yeni teknolojiler üretimi için Türkiye, bölge ve dünyaya örnek olabilecek ender lokasyonlardan birine sahiptir. Bunun başlıca sebepleri;

Konum

İstanbul'un banliyö ilçelerinden olan Başakşehir, İstanbul ve çevresindeki birçok yerel ve global şirkete, kuruma, teknik üniversiteye ve teknoparka yakındır. İlçenin güneyinden geçen TEM otoyolu ve İspartakule İstasyonu'nun da bulunduğu demiryolu ilçeye önemli avantajlar sağlamaktadır. Metro çalışmasının tamamlanmasıyla birlikte Başak Konutları ve İkitelli'den geçen raylı sistem, Atatürk Olimpiyat Stadı'na kadar uzanacaktır. Böylece sanayi merkezi olan İkitelli'ye ve Atatürk Olimpiyat Stadı'na ulaşımın daha kolay olması ve ilginin de artması beklenmektedir. Atatürk Uluslararası Havaalanına 20 Km. İstanbul merkezine 25 km. TEM, E5'e gibi ana ulaşım yollarına yakın ve Hafif raylı sistem ile diğer bölgelere bağlantılıdır. Diğer lokasyon avantajları ise şöyle sıralanabilir:

- Atatürk Havalimanı'na ve yapımı devam eden 3. Hava Limanı'na yakınlığı
- Ana arter olarak nitelendirilen otoyolların bölgeden geçmesi (E5 ve E6 Otoyolları ile yeni yapılacak 3. otoyol)
- 3. Köprü ile oluşacak otoyol güzargahlarına yakınlığı ve birçoğuna ev sahipliği yapacak olması,
- Raylı sistem ulaşım araçlarına direkt erişim imkanı (metro, hafif raylı sistem, tramvay ve metrobüs) sağlanabilmesi,
- Ana fuar merkezlerine yakın konumda yer alması

Başakşehir Belediyesi, bilişim teknolojilerini en etkin kullanan belediyelerdendir. Teknolojik altyapısıyla vatandaşlarına birçok hizmeti bilişim teknolojileri kullanarak etkin bir şekilde götürmekte ve bu amaçla yeni projeler üretmekte ve uygulamaktadır. Teknolojik alt yapısının özellikleri şunlardır:

Genişbant altyapısının yaygınlığı oluşu

Bilgiye erişim hizmetlerinin çok aktif ve etkin sunumu

Fiberoptik altyapısının ilçede yaygın olması

Başakşehir IPTV

Yüksek kapasiteli internet altyapısına sahip olması

Üstün güvenlik teknolojileriyle korunan güvenli alanlara sahip olması,

4G, WiMAX, IPTV, Virtual Studio, Wi-Fi noktaları, Başakşehir Wi-Fi, Başakşehir Mobil uygulamaları gibi yeni teknolojiler için pilot bölge olması

Dünyanın Living-Lab'a sahip ilk belediyelerinden olması

Bu alt yapısal özellikler dışında, ilçeyi hem Living-Lab hem de "Bilişim Teknolojileri Kenti" olması için avantajlı kılan diğer özellikler ise:

- Yeni nesil şehircilik (akıllı kent) anlayışına öncülük yapması,
- Belediye hizmetlerinin ve fonksiyonlarının, teknolojik hizmet sunmak için uygun olması,
- İlçe sakinlerinin büyük çoğunluğunun genç ve eğitim seviyesinin yüksek olması ve yeni teknolojilere hızlı adapte olmaları,
- Belediyenin, uygulama ve teknolojiler için ücretsiz eğitim imkanları sağlaması
- "Bilişim Teknolojileri Şehri" için gerekli büyüklükte ve uygun araziye sahip olması,
- İstanbul'un sağladığı yaşam olanakları ve dinamizm ile istahdam edilecek kalifiye elemanlara kolay erişimi olması
- Living-Lab ile yurtdışından gelecek bilişim alanında çalışmak ve üretim yapmak için gelecek şirket ve bireyleri çekme potansiyeli,
- İstanbul'daki yaratıcılığı olan şirketlere, kurumlara, uluslararası şirketlere yakın olması sebebiyle B-to-B denemelerinde büyük pazar potansiyeli olması,
- Çok sayıda yüksek öğrenim kurumuna ve bunların teknoparklarına yakın olması
- İlçe sınırları içerisinde orman Sürekli büyüyen bir bölgede bulunması
- Bölgenin, önde gelen ticaret merkezlerinden olması,

- 3. Havaalanı ve 3. Köprü'nün Avrupa'ya bağlanacağı ana arterlerin epeyce bir kısmının Başakşehir'de olma ihtimali ile daha da yoğunlaşacak endüstriyel ve sinai faaliyetler ile geliştirilen ürün ve hizmetlerden hızlı bir şekilde ekonomik kazanımlar elde etme potansiyeli

Kent dönüşürken, akıllı bir kent olmak için gerekli unsurların alt yapıları da oluşturulmaya başlandı. Dünyada sadece 318 yerel yönetimde kurulan Living-Lab sisteminin ülkemizdeki ilk uygulayıcısı Başakşehir olmuştur.

4.7. Living- Lab Nedir? Başakşehir Living- Lab Uygulaması

Yaşam laboratuvarı olarak çevirebileceğimiz living-lab, bilişim teknolojileri ve teknolojik tasarımlı ürünlerin, gerçek dünyada, gerçek kişilerce deneyimlenmesini sağlayan teknoloji laboratuvarlarına denilmektedir.

4.7.1 Living Lab Sistemlerinde Uygulanan Ürün Geliştirme Yöntemleri

Vaka Çalışması (Case Study)

Vaka çalışması bir birey, olay veya topluluk üzerinde detaylı ve kapsamlı olarak yapılan araştırmadır. Bu yöntem ile önerilerin ve projelerin gerçekçiliği (uygulanabilir ve sürdürülebilirliği) sınanabilir. Yeni fikir ve teorilerin sosyal, teknolojik, ekonomik etkileri öngörülebilir ve kent yaşamında sık karşılaşılan problemin arkasındaki daha derin sebeplerin, ortaya çıkması sağlanabilir.

Teknoloji Sondajı (Technology Probe)

Teknolojinin gerçek ortamı içinde kurulması ile, belli bir süre içinde işleyişi, kullanımı ve kullanım sırasında oluşan sorunların incelenmesi, sonrada kullanıcılardan geri bildirimler alınarak teknolojinin geliştirilmesi amaçlanır. Teknoloji sondajının üç hedefi vardır:

1. Gerçek dünya ortamında kullanıcıların ihtiyaç ve arzularını anlamak,
2. teknolojinin saha çalışması ile test edilmesi,
3. kullanıcılara ve araştırmacılara ilham vermek.

Etnografya (Ethnography)

Etnografya, insan toplulukları/kültürleri, spesifik da olarak tüketiciler ve tüketim hakkında gözlemsel veri toplamak için kullanılır. Tüketici ile ilgili yeni bilgiler elde

etmeye, bu bilgilerle yeni projeler, ürünler ve hizmetler üretmek amaçlanır.

Kesit Çalışması (Cross-sectional Study)

Kesit çalışması, bir hedef grubun tüm farklı alt kümelerinin, aynı anda incelenmesini ve gözlemlenmesini amaçlar. Amacı, farklı insan grupları arasındaki tasarım ve servis farklılıklarını tespit etmektir.

Bağlantı Haritalama (Context Mapping)

Bu yöntemle kullanıcıların aktif katılımı ile zihindeki düşüncelerin toplanması ve ürün tasarımı ile ürün kullanımı arasındaki uyumun sağlanması hedeflenmektedir. Ayrıca tasarım ekiplerinin bilgilendirilmesi ve ilham alması sağlanmaktadır. Kutunun dışında yaratıcı çözümler üretmeye yol açabilecek bir metottur.

Boylamasına Çalışma (Longitudinal Study)

Boylamasına çalışma, aynı kişilerin veya olguların uzun sürelerde tekrar eden gözlemlere tabi tutulmasıdır. Gözlemlerin tekrar etmesi sebebiyle zaman kısıtlılığında kaynaklanan gözden kaçırma ihtimallerini minimuma çekebilmek için uygulanan bu yöntem ile süreç içerisindeki değişimleri gözlemleyebilmek de mümkün olmaktadır.

Ortak Yaraticılık (Co-creation)

Bu yöntemde, kullanıcı toplumu ile geliştirici toplumu, fikir üretme ve tasarım sürecinde beraber çalışırlar. Bu yöntemde, kullanıcı tarafından yönlendirilen bir inovasyon ortamı sağlanır. Geliştiriciler ve tasarımcılar daha çok fasilitatör rolü oynarlar. Bu yöntemin amacı, kullanıcı istek, beğeni, beklenti ve ihtiyaçlarını kavramayı ve yaratıcı fikir üretimini sağlamaktır.

Saha Deneyleri (Field experiment)

Saha deneyimi laboratuvar üretilen bilgi, donatı, hizmet, değer veya ürünün gerçek dünyadaki etkilerini ya da edilgenliklerini incelemek amacıyla uygulanan yöntemdir. Saha deneyleri yönteminin amacı tasarım alternatifleri, servisler ve kullanıcı grupları arasındaki farklılık iddialarını görmektir. Bu yöntem uzun yıllardır kullanılan, ispatlanmış bir yöntemdir.

Bağlama Sorgusu (Contextual inquiry)

Bu yöntem kullanıcı merkezli tasarım metodu olup ürün geliştirme sürecinin başlangıç

aşamasında olur. Doğal ortamda bire-bir gözlemlerle çalışılır. Bu gözlemler sonrasında kullanıcılarla konuşulur ve geri bildirimler alınarak geliştirme yapılır. Araştırmacı kullanıcı ile ortaklık kurar ve kullanıcının süreci yönetmesini sağlar. Amaç bir şeyin neden yapıldığının ve yapılmadığının nasılını ve nedenini anlamaktır. Tasarımın temeli için mevcut uygulamaların detaylı gerçek hayat bilgisini sağlar.

4.7.2 Başakşehir İnovasyon ve Teknoloji Merkezi

1. Başakşehir Living-Lab Kullanıcı Deneyim Merkezi

Yeni teknolojik, ürün ve hizmetlerin kullanıcılar veya iş ortakları ile uygulamalı olarak paylaşıldığı ve geri bildirim alındığı ortamdır. Girişimciler ile iş ortaklarımız tarafından kullanılabilir. Kullanıcı Deneyim Merkezi'nde tanıtım ve sergi alanı dışında, seminer salonu ve 3 boyutlu yazıcıların bulunduğu tasarım deneyim alanı da bulunmaktadır.

2. Başakşehir Living-Lab Incubator Kuluçka Merkezi

Yaratıcıların, fikir sahibi bireylerin ve küçük işletmelerin geliştirme yapmalarına imkan sağlayacak, gerekli yazılım, donanım ve ekipmanın bulunduğu atölye ve ofis ortamıdır. Açık ofis şeklinde tasarlanmıştır. 75 kişiliktir. Çalışma alanı dışında elektronik laboratuvarı, konferans salonu, tasarım fabrikası, toplantı ve çalıştay odaları yer almaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayi devrimi sonrası tüm dünyayı saran, küreselleşme ile dünyanın her yerinde akıl almaz bir hızla erişen “göç” olgusu ile anlık sirkülasyonlar halinde hareket eden insan gruplarının kontrol edilmesi olanaksız bir hale geldi. Özellikle son 10 yılda Türkiye, Avrupa ve Amerika’da yaşanan “mülteci” krizleri; AB ülkelerinin kendi içerisinde yaşadıkları “Güney”in “Kuzey”e göçünden kaynaklı çatışmalar (İspanya ve Yunanistan) göstermiştir ki, gelecekte yaşanacak en büyük sıkıntı, kentlerin demografik değişimleri, demografik değişimlerin neden olacağı kültürel dönüşüm, tüm bu dönüşüm hareketliliği ile tekrar tekrar tesis edilmeye çalışılan kentsel alanların tasarımı olacaktır.

Yeni kent tasarımlarında olmazsa olmaz unsur, sürdürülebilirlik olmaz zorundadır. Yaşamın her alanını etkileyecek olan bu dönüşümlerle yeniden kurulan(Kurgulanan) kentlerde, dönüşüm süreci teknolojik tabanlı, akılcı ve akıllı alt yapı sistemlerine geçişi beceremeyen kentler ve ülkeler, tüm varlığını (para, emek, zaman, kültür vb.) kaybedecektir. Bu varsayımı fazla iddialı bulacak insanlara tek bir örnek yeter diye düşünüyorum: Arap Baharı ile başlayan Suriye İç Savaşı ile iyice kontrolden çıkan “mülteci akını” nedeniyle AB ve ABD’nin yaşadığı endişe ve sergiledikleri tutum. ABD gibi tamamı göçmenlerden müteşekkil bir ülke bile, Meksika sınırına duvar örmek, ülkeye gelecek yeni göçmenlere kapıları kapatmak gibi uygulamalar başlattı. Çünkü aşırı büyüyen nüfus, bu nüfusun yoğunlaştığı aşırı genişlemiş kentler hiçbir ülkenin ekonomisinin kaldırmayacağı bir yükür.

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren kırsal alandan kentsel alanlara doğru çok yoğun bir göç hareketi yaşamıştır. Bu süreçte ortaya çıkan kentleşme, kentlerde hem fiziki, hem ekonomik hem de sosyolojik birçok değişime uğramıştır. Bunun sonucunda kent çeperleri kaçak ve ruhsatsız, sağlıksız, alt yapısı olmayan gecekondular tabir edilen binalarla sarılmıştır. Mekanın insan davranışlarını ve alışkanlıklarını biçimlendirmesinin kanıtı olacak şekilde, bu alanlarda ne kentli ne de köylü olmayan

yoş bir kent kültürü oluşmuş, kentin ekonomik faaliyetlerin epeyce bir kısmı da kaçak ve sağlıksız hale dönüşmüştür. Gecekonduların aslında hazineye ait kamu mlk olduğu, gecekondulaşmanın aslında bir hak gaspı olduğu hiç şüphe götürmez bir gerçektir. İmar afları ve seçim yatırımları olarak yapılan her türlü müsamaha ise toprak rantı kavramını kentlerimizin birincil ekonomik faaliyet alanı haline getirmiştir. Böyle kurulan ve işleyen süreç, kentsel dönüşüm faaliyetleri ile dzeltilebilmeli.

Kentsel dönüşümün, müteahhit anlayışından uzak tutulması; kentsel dönüşümün yeni bir kent, kentlilik ve gelecek tasarımı olduğu anlatılmalıdır. Teknoloji ve inovasyondan uzak kentlerin sürdürülebilir olması mümkün olmadığı gibi, kentsel dönüşüm ile harcanan onca emek, para, zaman vs. boşa gitmiş olacaktır.

Kentlerin ve kentlilerin “kentsel yaşam kalitesi” olgusu ile tanışması, bu kavramın gerekliliğini yerine getirecek kent tasarımları ve işleyişleri kurmak gerekmektedir. İstanbul gibi yerleşik 15 milyona sahip olan ve hemen her gün neredeyse 1 milyon insanın içinden geçtiği bir kentin yaşayabilirliğini sağlayacak tek şey doğru planlanmış, uygulanabilir, kontrol edilebilir ve sürdürülebilir kentsel ürünler üretmektir.

Başakşehir ilçesinde gördüğümüz teknoloji ve inovasyon laboratuvarlarında üretilen ve gerçek zamanlı ve gerçek kişilerce denenebilen hizmet, ürün ve değer üretimi yapabilecek, kentin tüm varlıklarının tüm verilerini içeren, birleştiren bu bilgileri çoğaltan, kalitelerini arttıran bir bilgi ağı sistem ile kurulan akıllı kent uygulamasına geçiş en kısa sürede ülke geneline yayılmalıdır.

E-devlet, e- nabız, mobil trafik gibi uygulamaların ülkedeki tüm yerel yönetimlere yayılması ve bu sistemlerin sürdürülebilir olmasını sağlayacak alt yapısal çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Akıllı kentlere geçen gelişmiş ülkelerde, bu geçiş sürecinin baş aktörü, ülkenin tamamına bilişim ağı sistemi kurabilen merkezi hkmetleridir. Ülkenin her yerinde aynı kalite ve yaygınlıkta olmayan bilişim ağı ile kentlerin “akıllandırılması” pek gerçekçi beklenti değildir.

Bugünün teknolojisi ile geleceğin yaşamını öngörebilecek bilim adamları, teknokratlar ve siyasetçiler yetiştirilmeden kurulan kentler yaklaşık 10'ar yıllık periyotlarla dönüşmeye devam edeceklerdir.

Nüfusun yoğunlaştığı kentlerde enerji kullanımı, doğaya bırakılan atıkların yok edilmesi veya dönüştürülmesi, karbon ayak izlerinin azaltılması, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak dezavantajlı grupların iyileştirilmesi gibi hayati öneme sahip sorunların uzun vadede, kalıcı ve etkili çözümü için teknoloji ve inovasyon kullanmayı tercih etmek, kentlerin gelecekteki varlıklarına ve varlık biçimlerine etki edecektir.

Ulaşım araçlarının çeşitliliği ve hızları hem küresel, hem ulusal hem de bölgesel anlamda nüfus hareketlerini çoğaltmıştır. Doğru bir tespit mi bilemiyorum ama aslında yeryüzünde 1 günlük trafik akışı ve yolcu transferi sanırım birkaç Kavimler Göçüne bedel olmalı. Bu kadar hızlı ve kalabalık göçü ancak izleyerek, planlayarak, sürdürebilerek kontrol edebilirsiniz. Geleceğin kentleri bu sistemler üzerine kurulmuş, akıllı kentler olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKKAR ZM;** 2006; Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye", Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı: 2, Ankara
- AKKOYUNLU EK;** 2007; "Sürdürülebilir Kent", Kent ve Politika, (Ed.: Ayşegül Mengi), Ankara
- AKSEKİ H;** 2011; "Kentsel Yayılmanın Tarım Arazileri Üzerindeki Etkisi, Konya Kenti Örneği", Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya
- AKSÜMER G ve TEMİZ S;** 2007; "Kentsel Dönüşümde Alternatif Arayışı", İstanbul Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 13-15 Eylül 2007, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul
- ALPTEKİN MY;** 2013; Kentleşme Yazıları Kentsel Kurmalar ve Kentleşme Politikaları, Ankara
- ALTINÖRS ÇIRAK A ve YÖRÜR N;** 2006; "İzmir Onur Mahallesi Örneğinde Farklı Söylemler ve Taraflar Açısından Kentsel Dönüşümün İki Yüzü", Planlama, Sayı: 3
- ASLANOĞLU R;** 2000; Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa
- AYDINLI Hİ ve TURAN H;** 2012; "Kuramsal Çerçeve de Türkiye'de Kentsel Dönüşüm", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 28
- AYAZLI İE; BATUK F ve DEMİR H;** 2011; "Kentsel Yayılma Simülasyon Modelleri Ve Hücresel Otomat", TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 18-22 Nisan 2011, Ankara
- ATAÖV A ve OSMAY S;** 2007; "Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım", ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 2
- BAYRAKTAR E;** 2006; Gecekondu ve Kentsel Yenileme, Ankara

- BAYRAKTAR E;** 2013; Şehirlerin Dönüşümü: Ankara
- BAYRAM F;** 2001; “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye”, Cevat Geray’a Armağan, Ankara
- BAYRAMOĞLU ÖZUĞURLU S;** 2003; “Küreselleşmenin Yeni Siyasal İktidar Modeli: Yönetişim”, Praksis, Cilt: 7, Sayı: 85
- BIÇAKÇI H;** 2014; “Yeni Kent Tasarımı ve Akıllı Kentler: Karşılaştırmalı Bir Analiz ve Samsun İçin Model Önerisi”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun
- BOZLAĞAN R;** 2002; Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesi”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 1
- BUDAK B;** 2007; “Kentsel Yenileşme Süreci Bağlamında Soylulaştırma: Fener-Balat Örneği”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- DOĞAN A E;** 2002 Birikimin Hamalları-Kriz, Neo-Liberalizm ve Kent, İstanbul
- DUMAN B;** 2015; “Kentsel Dönüşümde Riskler ve Beklentilere Dair İlk Tespitler: İstanbul’da Bir Saha Çalışması”, Megaron, Cilt: 10, Sayı: 3
- ERDEN ERBEY D;** 2004; “Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri-Eyüp Rehabilitasyon Projeleri”, Planlama Dergisi, Sayı: 4
- ERDOĞAN E ve AKLANOĞLU F;** 2007; “Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kent Kimliği: Ankara Örneği”, TMMOB Yerel Yönetimlerde Dönüşüm Sempozyumu, Ankara
- ERGUN C ve GÜL H;** 2010; “Barınma Hakkının İhlal Edilme Sürecinde Kentsel Dönüşüm Projeleri”, 2. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi
- ERYILDIZ S;** 2007; Yeşil Yerel Yönetim, Ankara
- GENÇ F N;** 2008; “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü”, Yöne-tim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Cilt: 15, Sayı: 1
- GÜNAY B;** 2009; Gecekondu, Dönüşüm Kent, Ankara
- GÜRLER E;** 2003; Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul
- GÖRÜN M ve KARA M;** 2010 “Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye’de Kent-sel Yaşam Kalitesinin Artırılması”,

Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2

- KARA A;** 2013; “Kentsel Dönüşümlerde Kentsel Kimliğin Sürdürülebilirliği: Trabzon Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği”, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon
- KARAASLAN Ç;** 2010; “Tarihi Kentlerde kimliksizleşme Sorunu ve Bir Çözüm Yolu Olarak Kentsel Canlandırma Projeleri”, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- KARAKURT TOSUN E;** 2013; “Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Modelinin Analizi”, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 20, Sayı: 1
- KARATAŞ N;** 2007; “İzmir’deki Şehirselleşme Eğilimlerinin Torbalı-Ayrancılar’da Arazi Sahipliliği El Değişim Süreçlerine Etkileri”, TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi, Sayı: 2
- KARPAT H. K;** 2003; Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm: Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme, Ankara
- KELEŞ R;** 2016; Kentleşme Politikası: İmge Yayınevi; İstanbul
- KELEŞ R;** 2016; Şehirciliğin Kuramsal Temelleri: İdealkent yayınları; İstanbul
- KELEŞ R;** 2014; 100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu; Cem Yayınevi: İstanbul
- KOCABAŞ A;** 2006; Kentsel Dönüşüm (/Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye’deki Beklentiler, İstanbul
- MEREY ENLİL Z;** 2000; “Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi”, Domus , Sayı: 8
- ÖZDEMİR ÇELİK T;** 2013; “Kentsel Ölçekteki Gayrimenkul Yatırımlarının Mekansal Gelişme Üzerindeki Etkisi- Başakşehir Örneği” Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- ÖZDEN K;** 2013; Kentleşme Yazıları, Ankara
- ÖZCAN K ve YENİCE S;** 2005; “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Sürecinin Kentsel Form Üzerindeki Etkileri: Konya, Türkiye Örneği”, Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler - Riskler ve Fırsatlar, 7-9 Kasım 2005, 8. Dünya Şehircilik Günü, 29. Kolokiyumu, İstanbul
- ÖZDEN P P;** 2001; “Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği”, Prof. Dr. Nazif Kuyucuklu’ya

Armağan, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı: 23-24

- ÖZDEN P P;** 2002 “Yasal ve Yönetmelik Çerçevesiyle Şehir Yenileme Planlaması ve Uygulaması: Türkiye Örneği”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul
- ÖZDEN P P;** 2008; Kentsel Yenileme, Ankara
- POLAT S ve DOSTOĞLU N;** 2007; “Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri”, Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1
- SINMAZ S;** 2013; “Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri”, Megaron, Cilt: 8, Sayı: 2
- ŞEN B;** 2011; “Kentsel Mekânda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf”, İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi, Mart
- YAYLA N ve COŞKUNOĞLU A;** 2008; “Erişilebilirliğin Arazi Kullanımı ve Değerine Etkisi, Ulaşım Projelerinin Finansmanı İçin Model ve Yasal Çözüm Önerileri, Karayollarının Altyapı Sorunları”, Karayolu I. Ulusal Kongresi, 1-3 Nisan 2008, Ankara
- YAZAR K H;** 2006; “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara
- TALU N;** 2005; AB Çevre Uyumu ve Türkiye’de Değişim, Ankara
- TEKELİ İ;** 2014; Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm; Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- TEKELİ İ;** 2010; Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek; İstanbul
- TEKELİ İ;** 2011; Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları, İstanbul
- TEKELİ İ;** 2011; Anadolu'da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri İlhan Tekeli Toplu Eserler 18; İstanbul
- TEKELİ, İ;** 2008; Göç ve Ötesi: İstanbul

İNTERNET KAYNAKLARI

ÜNLÜ **Ufuk**: 2016;

<https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/95906369/files/dergi/pdf/der102m4.pdf>

Url 1: <http://www.akillikentler.org> alındığı tarih: 08.06.2017

Url 2: <http://www.akillikentler.org/benzer-konular/5/1/inovasyon-turkiye-haftasi'nda-akilli-kentler-konusuldu.html> alındığı tarih: 08.06.2017

Url 3: <http://www.akillikentler.org/benzer-konular/4/1/turkiye-bilisim-teknolojileriyle-donusuyor.html> alındığı tarih: 08.06.2017

Url 4: <http://www.akillikentler.org/kategori/6/akilli-sehirler.html> alındığı tarih:10.06.2017

Url 5: <http://www.basaksehir.bel.tr> alındığı tarih: 10.06.2017

Url 6: <https://www.youtube.com/watch?v=pEYsdvApNT8> alındığı tarih: 10.06.2017

Url 7: <http://www.basaksehir.bel.tr/icerik/2077/living-lab-basaksehir?open=0> alındığı tarih: 17.06.2017

Url 8: <http://basaksehir-livinglab.com/BLL/anasayfa/> alındığı tarih: 17.06.2017

Url 9: <http://www.akillisehirler.org/barselona/> alındığı tarih: 21.06.2017

Url 10: <http://www.akillikentler.org/detay/2064/6/barcelona-2015-in-en-akilli-kenti.html> alındığı tarih: 21.06.2017

Url 11: <http://www.basaksehir.bel.tr/uploads/docs/files/578df04248a78-2016GT.pdf> alındığı tarih: 21.06.2017

Url 12:

http://www.emo.org.tr/ekler/713faa264b94e2b_ek.pdf?tipi=38&turu=X&sube=0 alındığı tarih: 07.07.2017

Url 13:

http://www.akillisehirenstitusu.com/s/1878/i/Akıllı_Şehirler_ve_İnsanlar_Etkinliği_Enerji_Politikaları_Sunumu.pdf alındığı tarih: 07.07.2017

Url 14: <http://www.ilimvedenediyet.com/akilli-kent-sehri-kurtarabilir-mi.html> alındığı tarih: 08.07.2017

Url 15: https://www.ituvakif.org.tr/dergi/sayi_77.pdf alındığı tarih: 08.07.2017

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyadı : Cengiz DİNÇ

Doğum Tarihi ve Yeri: 04.07.1988 / Hamburg - Almanya

E-Posta : cengiz.dinc@windowlive.com

ÖĞRENİM DURUMU:

. Lisans : Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi

. Yüksek Lisans : İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

T.C. Başbakanlık TOKİ Uzman (Asıl Kadro)

ÇSGB Bakan Asistanı (Görevlendirme)

T.C. İçişleri Bakanlığı Özel Kalem (Görevlendirme)